

Conferenza Episcopale Italiana
Conferenza Episcopale Albanese

IV FORUM

10 anni di comunione
tra Chiesa italiana e Chiesa albanese

*Tirana - Scutari
10-12 ottobre 2002*

Konferenca Ipeshkvnore Italiane
Konferenca Ipeshkvnore e Shqipërisë

FORUMI IV

10 vjet bashkim
mes Kishës italiane dhe Kishës shqiptare

*Tiranë - Shkodër
10-12 tetor 2002*

Indice

Notiziario - Ufficio Cooperazione tra le Chiese
n. 24 - Febbraio 2003

CONFERENZA EPISCOPALE ITALIANA
CONFERENZA EPISCOPALE ALBANESE

IV FORUM

10 anni di comunione tra Chiesa italiana e Chiesa albanese

Tirana - Scutari, 10-12 ottobre 2002

<i>Presentazione</i>	pag. 4
<i>Programma</i>	pag. 6
Saluti	
S. E. Mons. Angelo Massafra	pag. 14
S. E. Mons. Flavio Roberto Carraro	pag. 16
Relazioni	
<i>10 anni di comunione Chiesa albanese-Chiesa italiana</i>	
<i>Valutazione dei 10 anni di Comunione tra le due Chiese sorelle</i>	
Sac. Vittorio Nozza	pag. 26
Sac. Segundo Tejado	pag. 42
GRUPPI DI STUDIO	
Gruppo di lavoro 1	
<i>Conferenza Episcopale dell'Albania - Conferenza Episcopale Italiana</i>	pag. 54
Gruppo di lavoro 2	
<i>Presenza e servizio dei religiosi</i>	pag. 58
Gruppo di lavoro 3	
<i>Caritas e Associazioni d'impegno sociale</i>	pag. 62
Prospettive di comunione	
Rev. Mons. Dodë Gjergjit.	pag. 68
P. Giuseppe Bellucci, sj	pag. 78
Conclusioni	
Rev. Mons. Giuseppe Andreozzi.	pag. 88
S. E. Mons. Angelo Massafra	pag. 96
Omellie	
S. E. Mons. Rrok Mirdita.	pag. 102
S. E. Mons. Roberto Flavio Carraro	pag. 110
S. E. Mons. Angelo Massafra	pag. 112

KONFERENCA IPESHKVNORE ITALIANE
KONFERENCA IPESHKVNORE E SHQIPËRISË

FORUMI IV

10 vjet bashkim mes Kishës italiane dhe Kishës shqiptare

Tiranë - Shkodër, 10-12 tetor 2002

Prezantim i Akteve të Forumit	pag.	5
Programi	pag.	7
Përshëndetje		
Sh.T. Mons. Angelo Massafra.	pag.	15
Sh.T. Mons. Flavio Roberto Carraro.	pag.	17
Relacione		
10 vjet bashkim mes Kishës shqiptare - Kishës italiane		
<i>Vlerësim i 10 vjetëve bashkimi mes dy Kishave motra</i>		
Don Vittorio Nozza	pag.	27
Don Segundo Tejado	pag.	43
GRUPE STUDIMI		
Grupi punës 1		
<i>Konferenca Ipeshkvnore e Shqipërisë – Konferenca Ipeshkvnore Italiane</i>		
	pag.	55
Grupi punës 2		
<i>Prania dhe shërbimi i rregulltarëve.</i>	pag.	59
Grupi punës 3		
<i>Caritas dhe Shoqata me angazhime sociale</i>	pag.	63
Perspektiva bashkimi		
I nderuar Mons. Dodë Gjergjit.	pag.	69
Atë Giuseppe Bellucci, sj.	pag.	79
Përfundime		
I Nderuar Mons. Giuseppe Andreozzi	pag.	89
Sh.T. Mons. Angelo Massafra.	pag.	97
Predikime		
Sh.T. Mons. Rrok Mirdita	pag.	103
Sh.T. Mons. Roberto Flavio Carraro	pag.	111
Sh.T. Mons. Angelo Massafra.	pag.	113

resentazione

Questo opuscolo riporta gli Atti del IV Forum tra Chiesa d'Italia e Chiesa d'Albania, tenutosi a Tirana e Scutari dal 10 al 12 ottobre 2002.

È stata questa l'occasione per rivisitare i 10 anni di comunione istauratasi tra le due Chiese dopo la caduta del regime comunista in Albania, con l'intento di individuare rinnovate prospettive per il futuro.

Quelli trascorsi sono stati anni intensi, segnati da avvenimenti drammatici ma sorretti da validi motivi di speranza.

La Chiesa d'Albania, dopo gli anni della persecuzione e del martirio, ha progressivamente ritrovato visibilità e operosità. La Chiesa d'Italia si è disposta con generosità di persone e mezzi a servizio delle diverse comunità ecclesiali locali, sostenendone l'impegno ad essere lievito di nuova umanità per il proprio popolo.

I lavori del IV Forum, nient'affatto celebrativi, hanno saputo far emergere luci ed ombre di questo cammino, indicando concrete urgenze e possibilità perché il rapporto di scambio tra le due Chiese possa ulteriormente crescere e svilupparsi in nuovi contesti sociali, culturali ed ecclesiali.

La pubblicazione degli Atti intende ora consegnare alle comunità ecclesiali, e ai loro diversi operatori pastorali, non solo la memoria di quello che è stato ma anche la responsabilità di una singolare e fraterna esperienza di comunione e condivisione.

È così che Chiesa d'Italia e Chiesa d'Albania sentono di essere chiamate a riconoscere e seguire il Signore Gesù, riconoscenti e grate di poterne fare ancora esperienza insieme.

rezantim i Akteve të Forumit

Kjo broshurë përmban Aktet e Forumit të IV^t midis Kishës në Itali dhe Kishës në Shqipëri, të mbajtur në Tiranë dhe në Shkodër nga data 10 deri më 12 tetor 2002.

Ishte ky rasti për të riparë 10^{-të} vitet e bashkëndarjes të rindërtuara midis dy Kishave pas rënies së regjimit komunist në Shqipëri, me qëllimin e gjetjes së prespektiva të reja për të ardhmen.

Vitet që kanë kaluar kanë qënë vite intensive, të shënuara nga ngjarje dramatike por të mbështetura nga motive shprese.

Kisha e Shqipërisë, pas vitesh persekutimi dhe martirizimi, ka rigjetur gradualisht dukshmërinë dhe veprimtarinë e saj. Kisha në Itali vendosi me zemërgjerësi në dispozicion persona dhe mjete në shërbim të shumë komuniteteve kishtare vendase, duke i përkrahur në impenjimin për të qënë rritës të një njerëzimi të ri për popullin e vet.

Punimet e Forumit, aspak ceremonial, ditën të nxjerrin në pah dritat dhe hijet e kësaj udhe, duke treguar urgjenca konkrete dhe mundësitë që mardhënia e shkëmdimit midis dy Kishave të mund të rritet e të zhvillohet në kushte të reja sociale, kulturore dhe kishtare.

Publikimi i Akteve ka për qëllim tu dorëzojë komuniteteve kishtare, dhe bashkëpunëtorëve të ndryshëm të tyre baritor, jo vetëm kujtesën e asaj që u bë por edhe përgjegjësinë e një eksperience të veçantë vllazërore bashkimi dhe bashkëndarjeje.

Dhe kështu Kisha në Itali dhe Kisha në Shqipëri janë të thirrura për të njohur dhe ndjekur Zotin Jezus, mirënjohëse dhe falenderuese që të mund të bëjnë të tjera eksperience sëbashku.

Giovedì 10.10.02 - Tirana

Ore 16.30 Solenne Concelebrazione Eucaristica di benvenuto,
Cattedrale S. Paolo - Tirana
Presieduta da S. E. Mons. Rrok Mirdita,
Arcivescovo di Durazzo-Tirana

Venerdì 11.10.02 - Scutari

Ore 15.00 **Inizio lavori IV Forum**

Assemblea Generale (Villaggio della Pace)

- *S. E. Mons. Angelo Massafra OFM, Pres. CEA*
- *S. E. Mons. Giovanni Bulaitis, Nunzio Apostolico in Albania*
- *S. E. Mons. Flavio Roberto Carraro OFM Cap.,
Pres. Commissione CEI per Evangelizzazione dei popoli
e la cooperazione tra le Chiese.*

Ore 15.30 **Analisi dei 10 anni di comunione
tra le due Chiese sorelle**

- **Chiesa Italiana:**

Mons. Vittorio Nozza, Direttore Caritas Italiana

- **Chiesa Albanese:**

D. Segundo Tejado, Parroco Cattedrale Tirana

Ore 16.30 **Break Coffee**

Ore 17.00 **Riflessione sui 10 anni di comunione
tra le due Chiese sorelle**
- **Lavori di gruppo**

Ore 18.30 **Vesperi e S. Messa in lingua italiana**

Presiede S. E. Mons. Flavio Roberto Carraro OFM Cap.

Ore 20.30 **Cena**

Ore 21.30 **Programma culturale**

E enjte 10.10.02 - Tiranë

Ora 16.30 Bashkëkremtim solemn i Eukaristisë së mirëseardhjes,
Katedralja e Sh. Palit - Tiranë
Udhëheq Sh. T. Mons. Rrok Mirdita,
Arqipeshkëv i Durrës-Tiranës

E premte 11.10.02 - Shkodër

Ora 15.00 Fillimi i punimeve të Forumit IV

Asamblea e Përgjithshme (*Fshati i Paqes*)

- *Sh.T. Mons. Giovanni Bulaitis*, Nunci Apostolik në Shqipëri
- *Sh.T. Mons. Angelo Massafra* OFM, Pres. i KISH-së
- *Sh.T. Mons. Flavio Roberto Carraro* OFM Cap.,
Pres. i Komisionit të CEI-it për Ungjillëzimin
e popujve dhe bashkëpunimin mes Kishave.

Ora 15.30 Analizë e 10 vjetëve të bashkimit
mes dy Kishave motra

- Kisha Italiane:

Mons. Vittorio Nozza, Drejtor Caritas-i Italian

- Kisha Shqiptare:

D. Segundo Tejado, Famullitar i Katedrales Tiranë

Ora 16.30 Break Coffee

Ora 17.00 Reflektime mbi 10 vitet e bashkimit
mes dy Kishave motra

- Punime në grupe

Ora 18.30 Mbrëmjesorja dhe Mesha e Shenjtë në gjuhën italiane
Udhëheq Sh.T. Mons. Flavio Roberto Carraro OFM Cap.

Ora 20.30 Darka

Ora 21.30 Program kulturor

Sabato 12.10.02 - Scutari

Ora 8.00 Lodi

Ore 9.00 Prospettive di una comunione tra due Chiese sorelle

– Chiesa Albanese:

Mons. Dodë Gjergji, Pres. Caritas Albania

– Chiesa Italiana:

P. Giuseppe Bellucci S.I., CEI

Ore 10.00 Assemblea Generale – Conclusioni

– Chiesa Italiana

Mons. Giuseppe Andreozzi Direttore dell'Ufficio Nazionale della Conferenza Episcopale Italiana per la Cooperazione Missionaria tra le Chiese

– Chiesa Albanese

S. E. Mons. Angelo Massafra OFM, Pres. CEA

Ore 12.30 S. Messa

Santuario Madonna del Buon Consiglio – Scutari

Presiede S. E. Mons. Angelo Massafra OFM

Ore 13.30 Pranzo

E shtunë 12.10.02 - Shkodër

Ora 8.00 Mëngjesorja

Ora 9.00 Perspektiva të një bashkimi mes dy Kishave motra

– Kisha Shqiptare:

Mons. Dodë Gjergji, Pres. Caritas Shqiptar

– Kisha Italiane:

Atë Giuseppe Bellucci S.I., CEI

Ora 10.00 Asamblea e Përgjithshme: Përfundime

– Kisha Italiane:

Mons. Giuseppe Andreozzi, Drejtor i zyrës kombëtare të Konferencës Ipeshkvnore Italiane për kooperimin misionar mes Kishave

– Kisha Shqiptare:

Sh.T. Mons. Angelo Massafra OFM, Pres. KISH-së

Ora 12.30 Mesha e Shenjtë

Shenjtorja e Zojës së Këshillit të Mirë - Shkodër

Udhëheq Sh.T. Mons. Angelo Massafra OFM

Ora 13.30 Dreka

S. E. MONS. GIOVANNI BULAITIS Nunzio Apostolico in Albania

Cari fratelli nell'episcopato, sacerdoti, religiosi e religiose, fratelli e sorelle,

sono lieto di porgervi un cordiale saluto a nome del Santo Padre che mi incarica il suo vivo desiderio di far giungere ad ognuno di voi la Sua Benedizione Apostolica. Vi accolgo con gioia in questo villaggio della pace in occasione di questo Quarto Forum della Conferenza Episcopale Albanese e Conferenza Episcopale Italiana. Desidero ringraziarVi per la vostra preziosa partecipazione che certamente sarà benedetta dal Signore. Sono contento di vedere tanti volti entusiasti tra di voi che siete venuti dall'Italia e da altrove per rafforzare questa Chiesa martoriata. Ben venuti.

Da alcuni anni seguo i rapporti fraterni tra la Chiesa in Albania e la Chiesa in Italia. Posso definire che le relazioni tra le due chiese è caratterizzata da un vero amore in senso cristiano, che costituisce l'essenza stessa di Dio rivelato da Gesù Cristo. Essa consiste nel donare la propria vita, come Gesù. La forma perfetta della carità è il dono di sé di Cristo sulla Croce. La Croce è il simbolo dell'amore: in essa Gesù compie il duplice comandamento dell'amore di Dio e del prossimo. Sulla Croce infatti Gesù ama totalmente Dio Padre, affidandosi nelle sue mani e il prossimo, perdonando i suoi nemici.

San Paolo, Apostolo delle Gentili e il più grande missionario biblico, dopo aver enumerato le sue fatiche quotidiane e sofferenze della missione, dice, "E, oltre a tutto questo, ogni giorno ho avuto il peso delle preoccupazioni per tutte le comunità" (2 Cor 11,28). Oggi, posso con gioia dire lo stesso per la Chiesa Italiana. Essa ha, dalla sua natura, "peso delle preoccupazioni per tutte le comunità", particolarmente per i suoi vicini, l'Albania.

Certamente in questi giorni Voi avrete occasione sentire i diversi interventi circa la collaborazione di questi dieci anni con la debita considerazione su di essa. Questo vi aiuterà anche fare una esame di riflessione, così per dire, dove abbiamo fatto il bene, dove ci siamo sbagliati e come possiamo migliorare nostri rapporti nel futuro.

L'appello del Santo Padre "duc in altum", prendi largo (Lc 5,4), è molto attuale per la Chiesa in Albania. Il Papa ci invita, "a fare memoria grata del passato, a vivere con passione il presente, ad aprirci con fiducia al futuro". Noi siamo entrati, dopo un anno di Gran Giubileo del 2000, in terzo millennio del Signore Nostro Gesù

ërshtëndetje

Sh.T. MONS. GIOVANNI BULAITIS Nunci Apostolik në Shqipëri

Të dashur vëllezër ipeshkvinj, meshtarë, rregulltarë dhe rregulltare, vëllezër dhe motra,

jam i lumtur t'ju përshëndes përzemërsisht në emër të Atit të Shenjtë që më beson dëshirën e tij të madhe për t'i sjellë secilit prej jush Bekimin e Tij Apostolik. Me gëzim ju uroj mirëseardhjen në Fshatin e Paqes me rastin e Forumit të Katërt të Konferencës Ipeshkvnore Shqiptare dhe Konferencës Ipeshkvnore Italiane. Dëshiroj t'ju falenderoj për pjesmarrjen tuaj të çmuar që me siguri do të bekohet prej Zotit. Jam i kënaqur që po shoh shumë fytyra entuziaste mes jush që keni ardhur nga Italia e gjetkë për ta bërë më të fortë këtë Kishë të martirizuar. Mirë se keni ardhur.

Ka vite që po ndjek lidhjet vëllazërore mes Kishës në Shqipëri dhe Kishës në Itali. Mund të pohoj se marrëdhëniet mes dy kishave janë karakterizuar nga një dashuri e vërtetë në sensin kristian, e cila përbën vetë esencën e Zotit të dëftuar nepërmjet Jezu Krishtit. Ajo konsiston në dhurimin e vetë jetës, sikurse bëri Jezusi. Forma e përsosur e dashurisë është dhurimi i vetë Krishtit në Kryq. Kryqi është simboli i dashurisë: në të Jezusi plotëson urdhërin e dyfishtë të dashurisë për Zotin dhe për të afërmin. Me të vërtetë mbi Kryq Jezusi e do tërësisht Zotin Atë, duke u porositur në duart e tij dhe të afërmin, duke i falur armiqtë e tij.

Shën Pali, Apostulli i Paganëve dhe misionari më i madh biblik, mbasi i rreshton të gjitha lodhjet dhe vuajtjet e përditëshme të misionit, thotë “Dhe përveç këtyre, pata ngarendjen e përditshme të njerëzve dhe kujdesin për të gjitha kishat” (2 Kor 11:28). Sot, mund të them me gëzim të njëjtën gjë për Kishën Italiane. Ajo prej natyrës së saj ka “peshën e kujdesit për të gjitha kishat”, veçanërisht për fqinjën e saj, Shqipërinë.

Sigurisht në këto ditë ju do të keni rastin të dëgjoni diskutime të ndryshme në lidhje me këto dhjetë vjet së bashku me vlerësimet e duhura në lidhje me këtë. Kjo do t'ju ndihmojë edhe për të bërë një analizë reflektimi, ku kemi vepruar mirë, ku kemi gabuar dhe si mund t'i përmirësojmë marrëdhëniet tona në të ardhmen.

Apeli i Atit të Shenjtë “duc in altum” – “grahi në ujë të thellë” (Lk 5,4) është shumë aktual për Kishën në Shqipëri. Papa na fton ta kujtojmë me mirënjohje të kaluarën, ta jetojmë me pasion të tashmen dhe ta shikojmë me besim të ardhmen (Novo Millennio Ineunte, 1).

Cristo che è lo stesso ieri, oggi e sempre. Il Suo mandato agli apostoli è valido oggi come era due mila anni fa: “come io vi ho amato così amatevi anche voi gli uni gli altri” (Gv 13,34), e poi, “andate tutto il mondo e portate il messaggio del Vangelo a tutti gli uomini” (Mc 16,15), battezzandoli nel nome del Padre, del Figlio e dello Spirito Santo”. La Chiesa in Albania, grazie alla generosità e simpatia dei sacerdoti albanesi e missionari, sacerdoti “fidei donum”, religiosi e religiose, sta compiendo questo comandamento del Signore.

Quindi oggi, posso dire, che la Chiesa in Albania e la Chiesa in Italia si sono riusciti di collaborare insieme con successo per il maggior gloria di Dio e per il maggior bene della Chiesa. La Chiesa di Italia ha generosamente offerto in questi anni il personale: sacerdoti, religiosi, religiose e laici volontari. Ha condiviso loro risorse materiali e spirituali per il bene dei fratelli albanesi in numerose occasioni e in diversi tempi, ed ha guadagnato l’amore e la simpatia di questa Chiesa sorella. “Non avete negato un beneficio a chi ne aveva bisogni, se era in vostro potere di farlo” (cfr. *Proverbi*, 3,27-35). Ci avete dato la Vostra Carità che è l’Elemosina di Dio stesso, perché viene subito dopo il Suo Cuore. La Carità è anche la Sorella della Povertà. La Chiesa d’Albania dalla sua parte ha offerto l’ospitalità tradizionale agli Italiani, la sua ricca cultura, risorse spirituali, e soprattutto la sua disponibilità di collaborare con gli altri.

Certamente, questa collaborazione e cooperazione potrebbe essere ancora migliorata tenendo conto la situazione attuale nella quale vivono queste due Chiese. Non si tratta di soddisfare unicamente i bisogni materiali del prossimo, come la fame, la sete, la carenza di abitazioni, le cure mediche, ma di condurlo a sperimentare in modo personale la carità di Dio e la carità verso altri. Occorre al tempo stesso rispondere alla sua sete di valori e di avere risposte profonde. La Chiesa Cattolica non deve essere vista come una enorme Organizzazione umanitaria internazionale. Il nostro compito fondamentale è anzitutto di condurre il popolo a Dio. La Carità segue questo principio. Quindi, la riflessione di questi giorni dovrebbe dare un orientamento chiaro in questo campo. I cattolici di Albania e di Italia elevano loro preghiere quotidiane al Signore affinché sostenga la Sua opera in questi paesi, così vicini, così cari al cuore del Papa.

È con questi sentimenti che Vi esprimo il mio più vivo ringraziamento ed incoraggiamento ad approfondire instancabilmente la vostra collaborazione mutua. Faccio, quindi, tanti auguri a tutti due organi delle Chiese: Conferenza Episcopale di Albania e Conferenza Episcopale Italiana. Il Signor vi ricompensi per tutto che Voi fate generosamente e con amore fraterno. La Madre di Buon Consiglio sia nostra speranza per il futuro!

Sia lodato Gesù Cristo...

Ne kemi hyrë, mbas Jubileut të Madh të vitit 2000, në mijëvjeçarin e tretë të Zotit Tonë Jezu Krisht që është i njëjti dje, sot dhe gjithmonë. Porosia i tij për apostujt është e vlefshme sot siç ishte dy mijë vjet më parë: “Sikurse unë ju desha ju, doni edhe ju njëri tjetrin” (*Gjn.* 13:34) dhe “dilni në mbarë botën e predikoni Ungjillin të gjithë njerëzve” (*Mk* 16:15), duke pagëzuar në emër të Atit, të Birit dhe të Shpirtit të Shenjtë”. Kisha në Shqipëri, falë bujarisë dhe dashurisë së meshtarëve shqiptarë dhe misionarëve, meshtarëve “fidei donum”, rregulltarëve dhe rregulltareve, po vë në jetë këtë urdhërim të Zotit.

Pra sot, mund të them se Kisha në Shqipëri dhe Kisha në Itali ia kanë dalë të bashkëpunojnë së bashku me sukses për t’i dhënë më shumë lavdi Zotit dhe për të mirën e Kishës. Kisha e Italisë me bujari ka ofruar në këto vite personel: meshtarë, rregulltarë, rregulltare dhe laikë vullnetarë. I ka ndarë burimet materiale dhe shpirtërore për të mirën e vëllezërve shqiptarë në shumë raste dhe në kohë të ndryshme, dhe ka fituar dashurinë dhe simpatinë e kësaj Kise motër. “Nuk ia latë pa ia bërë veprën e mirë që kishte nevojë, kur qetë në gjendje t’ia bënit” (shih *Fjalët e Urta*, 3:27-35). Na dhatë Dashurinë tuaj që është Lëmosha e vetë Zotit, sepse vjen menjëherë mbas Zembrës së Tij. Dashuria është edhe Motra e Varfërisë. Kisha e Shqipërisë nga ana e saj i ka ofruar mikpritjen tradicionale italianeve, natyrën e saj të pasur, burimet shpirtërore, dhe mbi të gjitha gadishmërinë e saj për të bashkëpunuar me të tjerët.

Sigurisht, ky bashkëpunim dhe bashkëveprim mund të përmirësohet duke patur parasysh situatën aktuale në të cilën gjenden këto dy Kisha. Nuk është fjala tek plotësimi vetëm i nevojave materiale të të afërmit, si uria, etja, mungesa e banesës, kujdesi mjekësor, por duhet ta drejtosh që ta provojë personalisht dashurinë ndaj Zotit dhe ndaj të tjerëve. Duhet në të njëjtën kohë t’i përgjigjemi etjes së tij për vlera dhe për të gjetur përgjigje të plota. Kisha Katolike nuk duhet parë si një organizatë e madhe humanitare ndërkombëtare. Detyra jonë themelore është para së gjithash ta drejtojmë popullin tek Zoti. Dashuria ndjek këtë parim. Prandaj reflektimi i këtyre ditëve duhet të japë një orientim të qartë në këtë fushë. Katolikët e Shqipërisë dhe të Italisë t’ia drejtojnë lutjet e tyre të përditshme Zotit me qëllim që Ai ta ndihmojë veprën e tij në këto vende, kaq pranë e kaq të dashur për zemrën e Papës.

Me këto ndjenja dëshiroj t’ju shpreh falenderimin dhe inkurajimin tim më të madh për ta shtuar pa pushim bashkëpunimin tuaj reciprok. Prandaj u bëj shumë urime që të dyja organeve të Kishave: Konferencës Ipeshkvnore të Shqipërisë dhe Konferencës Ipeshkvnore të Italisë. Zoti ju shpërbleftë për gjithçka bëni me bujari dhe dashuri vëllazërore. Nëna e Këshillit të Mirë qoftë shpresa jonë për të ardhmen!

Qoftë lavduar Jezu Krishti...

Saluti ai presenti...

1. Ringrazio la Trinità per la libertà civile e religiosa in Albania; il Forum è incominciato e terminerà con l'Eucaristia: Ringraziamento - Missione - Carità. Ringrazio la CEI per la sensibilità missionaria e la grande e costante solidarietà dimostrata in questi 10 anni, con l'invio di missionari/e e di aiuti vari.

2. Ringrazio per la solidarietà:

- emergenza iniziale anni 91-92
- emergenza socio-politica nel 1997
- emergenza all'arrivo dei rifugiati dal Kossovo 1999
- emergenze varie: alluvioni, ghiaccio nelle montagne...

3. Ringrazio

- per la costruzione dei 12 Centri della Comunità
- per la formazione delle Caritas diocesane

4. Ringrazio per il continuo interessamento per la realizzazione di questo Forum, e per tutti gli aiuti datici attraverso il comitato di Sviluppo per il terzo mondo ed attraverso le Diocesi, con i vari gemellaggi.

5. Un grazie speciale per aver nominato don Pasquale Ferraro come coordinatore della pastorale per gli emigrati albanesi in Italia.

La Chiesa Cattolica, con il suo impegno nella preghiera, nella pace, e nella solidarietà, è stata ed è segno grande di speranza, riscotendo grande apprezzamento da tutti.

PROSPETTIVE (in continuità con il passato e migliorando)

1. centralità della chiesa locale
2. primato: Evangelizzazione e Formazione
3. Opera di riconciliazione
4. Continuare lo sforzo di inculturazione dei missionari/e
5. Presa di coscienza da parte dei fedeli della partecipazione alla soluzione dei problemi e del volontariato interno
6. Accoglienza dei cattolici delle periferie delle città...grande problema sociale...

Continuazione di aiuti:

- missionari Fidei Donum, qualcuno ritorna dopo tre sei anni...
- Gemellaggi con diocesi e/o parrocchie per la reciproca animazione missionaria
- Fondi per il funzionamento dei Centri della Comunità
- Fondazioni economiche per le varie opere: scuole varie, ambulatori...
- Fondazione per l'Università Cattolica

Përsëndetje të pranishmëve...

1. Falenderoj Trininë për lirinë civile dhe fetare në Shqipëri; Forumi u hap me Eukaristinë dhe do të mbyllet me Eukaristinë: Falenderimi - Misioni - Bamirësia. Falenderoj CEI-n për ndjeshmërinë misionare si dhe për solidaritetin e madh e të vazhdueshëm - gjatë këtyre 10-vjetëve duke dërguar misionare e misionarë si dhe ndihma të ndryshme.

2. Falenderoj për solidaritetin:

- emergjenca e fillimit në vitet 91-92
- emergjenca socialo-politike në 1997
- emergjenca e ardhjes së refugjatëve nga Kosova 1999
- emergjenca të ndryshme: përmbytje, ngrica nëpër male...

3. Falenderoj

- për ndërtimin e 12 Qendrave të Komunitetit
- për formimin e Caritas-eve dioqezane

4. Falenderoj për interesimin e vazhdueshëm në relizimin e këtij Forumi si dhe për të gjitha ndihmat që na janë dhënë nëpërmjet Komiteti për Zhvillimin e botës së tretë e nëpërmjet Dioqezave me anën e binjakëzimeve të ndryshme.

5. Një falenderim i veçantë për emërimin e Don Pasquale Ferraro si koordinator i baritores për emigrantët shqiptarë në Itali.

Kisha Katolike me angazhimin e saj në lutje, paqe e solidaritet ka qenë dhe është shenjë e një shprese të madhe, duke marrë vlerësime të larta prej të gjithëve.

PERSPEKTIVA (vazhdojmë me të kaluarën, por duke u përmirësuar)

1. Qendra e kishës lokale
2. Në vend të parë: Ungjillizimi dhe Formimi
3. Vepra e pajtimit
4. Të vazhdohet me përpjekjen e inkulturimit të misionarëve e misionareve
5. Ndërgjegjësimi i besimtarëve për pjesëmarrjen në zgjidhjen e problemit të veprimtarisë së brendshme vullnetare
6. Pritja e katolikëve të periferive të qyteteve...një problem i madh social...

Vazhdimi i ndihmave:

- misionarë fidei donum, ndonjëri riktheht pas tre apo gjashtë vjetësh...
- Binjakëzime me dioqezat e famullitë në lidhje me gjallërimin e ndërsjelltë misionar

- Finanziamento stampa del Breviario in lingua albanese
- Finanziare sussidi vari e la stampa di libri
- Finanziare Radio e trasmissioni televisive
- **Per l'ottobre missionario: stampare i manifesti con gli slogan in Albanese**
- Finanziare piccoli progetti per dare lavoro alla gente; il Progetto "adotta un operaio"...
- Finanziare le conferenze e gli studi sulla dottrina sociale della Chiesa e relativa stampa
- Aiutarci a dare un'immagine più esatta dell'immigrato albanese in Italia.

Gravi problemi sociali:

- grande povertà e disoccupazione
- emigrazione esterna ed interna; fuga dall'Albania dell'Intelligenza e delle forze giovani
- problemi di scolarizzazione, specie delle ragazze!

Ringrazio tutti voi presenti a questo forum, tutti gli operatori pastorali presenti in Albania, senza distinzione, e chiediamo alla Vergine Maria, Madre del Buon Consiglio di camminare sempre insieme.

S. E. MONS. FLAVIO ROBERTO CARRARO

Vescovo di Verona e Presidente della Commissione episcopale per l'evangelizzazione dei popoli e la cooperazione tra le Chiese della Conferenza Episcopale Italiana

Eccellenze reverendissime,
 Carissimi sacerdoti,
 Carissime religiose,
 Carissimi fratelli e sorelle,

è per me motivo di grande soddisfazione partecipare a questo incontro e porgervi l'augurio della Segreteria Generale della Conferenza Episcopale Italiana e della Commissione episcopale per l'evangelizzazione dei popoli e la cooperazione tra le Chiese, che presiedo, per la migliore riuscita di questo IV Forum dedicato a "10 anni di comunione tra Chiesa albanese e Chiesa italiana".

1. Dopo la fine del regime comunista l'Albania ha vissuto una profonda fase di trasformazioni sociali. Attraverso avvenimenti, talvolta drammatici, questo Paese si è avviato ad una nuova stagione di democrazia integrandosi progressivamente nel contesto europeo, al quale appartiene non solo per la posizione geografica, ma soprattutto per la sua storia millenaria e la sua cultura.

- Fonde për funksionimin e Qendrave të komuniteteve
- Fondazione ekonomike për vepra të ndryshme: shkolla, ambulanca ...
- Fondacion për Universitetin Katolik
- Financimi i stampimit të Breviarit në gjuhën shqipe
- Financimi i mjeteve të ndryshme ndihmëse si dhe stampim i librave
- Financimi i Radios e i transmetive televizive
- **Për tetorin si muaj i fillimit misionar: stampimi i afisheve me parrulla në gjuhën Shqipe**
- Financimi i projekteve të vogla për t'i ofruar njerëzve punë; Projekti "Adopto një punëtor"...
- Financimi i konferencave dhe studimeve në lidhje me doktrinën sociale të kishës si dhe stampimi përkatës
- Ndihmesë për të paraqitur një imazh më të qartë për emigrantin shqiptar në Itali

Probleme të rënda shoqërore:

- Varfëri e madhe dhe papunësi
- Migrim i jashtëm e i brendshëm; ikja e inteligjencës dhe të rinjve nga Shqipëria
- Probleme shkollimi, sidomos për vajzat!

Falenderoj pjesëmarrësit në këtë Forum, të gjithë punëtorët baritorë të pranishëm në Shqipëri, pa dallim, dhe i kërkojmë-Virgjërës Mari, Nënës së Këshillit të Mirë që të ecim gjithmonë së bashku.

Sh.T. MONS. FLAVIO ROBERTO CARRARO

Ipeshkëv i Veronës dhe President i Komisionit ipeshkvnor për ungjillëzimin e popujve dhe kooperimin midis Kishave të Konferencës Iepshkvnore Italiane

Shumë të nderuara shkëlqesi
Të dashur meshtarë
Të dashur rregutarë
Të dashur vëllezër e motra

Është një kënaqësi e veçantë për mua të marr pjesë në këtë takim dhe t'ju uroj nga ana e Sekretarisë së përgjithshme të Konferencës Iepshkvnore Italiane dhe të Komisionit ipeshkvnor për ungjillëzimin e popujve dhe bashkëpunimin midis Kishave, të cilat unë i udhëheq, që ky Forum i IV "10 vjet bashkimi midis Kishës shqiptare dhe Kishës italiane" të shkojë sa më mirë.

1. Pas përfundimit të regjimit komunist, Shqipëria përjetoi një periudhë ndryshimesh shoqërore. Përmes ngjarjeve ndonjëherë

Anche la Chiesa d'Albania, dopo gli anni difficili di una atroce persecuzione, ha progressivamente ritrovato visibilità e operosità, partecipando attivamente alla vita sociale del Paese, collaborando con efficace impegno alla soluzione di gravi e sofferti problemi e adoperandosi per un reale futuro di speranza e prosperità.

Questa sincera e generosa condivisione della Chiesa alla sorte del popolo albanese è stata accompagnata e condivisa da tanti missionari giunti in Albania a titolo di cooperazione missionaria tra le Chiese.

Tra questi missionari, fin dall'inizio, non sono mancati molti italiani: religiosi, religiose, sacerdoti *Fidei Donum*, laici impegnati nel volontariato internazionale, volontari Caritas e di altre associazioni e gruppi. Tutti sono sempre rimasti al loro posto, nonostante pericoli e disagi, anche durante i vari momenti di crisi. La loro opera ha ottenuto significativi riconoscimenti tanto in ambito civile che religioso, non solo cattolico, ma anche musulmano e ortodosso.

2. In questi anni la Chiesa d'Albania ha potuto avviare anche una significativa opera di evangelizzazione, caratterizzata tra l'altro dalla riapertura di Chiese, dall'istituzione di centri pastorali, scuole e dispensari, dalla capillare rete di servizi promossi dalla Caritas, dalla valorizzazione culturale e spirituale e pastorale delle proprie radici, dalla ricostituzione del proprio tessuto di comunità, dall'ordinazione di sacerdoti locali e da molti altri e significativi avvenimenti.

È soprattutto a sostegno di quest'opera che la Chiesa d'Albania e Chiesa d'Italia sono state interessate ad una nuova e più profonda lettura dei propri rapporti, già solidi e fecondi grazie alle diverse Congregazioni italiane presenti in Albania e ai numerosi immigrati albanesi in Italia.

In questo nuovo contesto i missionari italiani sono stati chiamati a coordinare la loro presenza e azione all'interno delle Chiese locali.

Il 2° Forum Albania, celebratosi a Roma il 3 luglio 1999, fu esplicito nel riconoscere che «È dunque ad ogni singolo vescovo, e ai collaboratori di cui egli si serve per promuovere contatti e progetti, che dovrà rapportarsi ogni presenza che vorrà agire socialmente e pastoralmente in Albania ... anche per evitare il rischio di esportare – pur se involontariamente – un proprio modello di intervento ... tanto più che la Chiesa locale è chiamata a diventare “albanese” ad ogni livello ...» (II Forum Albania, *Documento finale*, n. 2).

Gli stessi obiettivi sono stati confermati e sviluppati nei successivi Forum, ed è stato questo il filo conduttore che ha da sempre ispirato e guidato il “Coordinamento Albania” istituito presso la Segreteria Generale della CEI.

edhe dramatike, ky Vend hodhi hapat e tij drejt stinës së demokracisë duke u përfshirë gjithmonë e më shumë në Europë, së cilës i përket jo vetëm nga ana e pozitës gjeografike, por mbi të gjitha edhe nga ana e historisë mijëvjeçare dhe kulturës.

Edhe Kisha në Shqipëri, pas viteve të vështira të një persekutimi rrënjëqethës, ka gjetur gjithmonë e më tepër mundësinë për të parë e vepruar, duke marrë pjesë gjallërisht në jetën shoqërore të Vendit, duke bashkëpunuar me një angazhim efikas në zgjidhjen e problemeve të rënda, si dhe duke u përpjekur për një të ardhme plot shpresë e begati.

Kjo mbështetje e sinqertë dhe bujare e Kishës ndaj popullit shqiptar, është shoqëruar nga ndihma e shumë misionarëve që kanë mbërritur në Shqipëri me detyrën e bashkëpunimit misionar ndërmjet Kishave.

Midis tyre, që në fillim, nuk kanë munguar italianët: rregulltarë e rregulltare, meshtarë *Fidei Donum*, laikë të angazhuar në veprimtarinë vullnetare ndërkombëtare, vullnetarë të Caritaseve dhe të shoqatave e grupeve të tjera. Të gjithë kanë qëndruar gjithmonë në vendin e tyre, me gjithë rreziqet e vështirësitë, edhe gjatë krizave të ndryshme. Vepra e tyre ka gjetur një mirënjohje domethënëse si në fushën civile, ashtu edhe fetare, jo vetëm ndër katolikë, por edhe ndër myslymanë e ortodoks.

2. Gjatë këtyre viteve, Kisha Shqiptare ka nisur një veprë domethënëse për ungjillizimin, e karakterizuar midis të tjerash me rihapjen e Kishave, themelimin e qendrave baritore, shkollave, dispanserive, rrjeti i dendur i shërbimeve të ofruara nga Caritas, nga vlerësimi kulturor, shpirtëror e baritor i origjinës vetjake, nga rindërtimi i bashkësisë së vet, shugurimi i meshtarëve lokal e shumë e shumë ngjarje të tjera domethënëse.

E pikërisht për të mbështetur këtë veprë, Kisha e Shqipërisë dhe Kisha e Italisë kanë qenë të interesuara që të rishikonin sërish e në mënyrë më të thellë marrëdhëniet midis tyre, tashmë të qëndrueshme e frytdhënëse falë Kongregatave të ndryshme italiane, që janë të pranishme në Shqipëri, si dhe emigrantëve të shumtë shqiptar në Itali.

Në këtë kontekst të ri, misionarëve italianë u është kërkuar që të koordinojnë praninë dhe veprimet e tyre përbrenda Kishave lokale.

Forumi i dytë "Shqipëria", i kremtuar në Romë më 3 korrik 1999, ishte mjaft i qartë kur pranoi se "Duhet t'i raportohet Ipeshkëvit dhe atyre që ai përdor për të nxitur kontakte e projekte, çdo prezencë që dëshiron të veprojë nga ana sociale e baritore në Shqipëri... për të shmangur gjithashtu edhe rrezikun e devijimit të padëshiruar nga modeli individual...për më tepër që Kisha lokale është e thirrur të bëhet "shqiptare" nga të gjitha pikëpamjet..." (Forumi i dytë "Shqipëria", *Documenti përfundimtar*, n. 2).

3. Dieci anni di rapporti tanto intensi hanno permesso a Chiesa d'Albania e Chiesa d'Italia un rapido processo di avvicinamento dei loro contesti sociali, ecclesiali e culturali, lasciando aperta l'esigenza di reciproca collaborazione alla ricerca di risposte utili, convinte e convincenti della propria azione.

Questo IV Forum non mancherà di indicare aspetti ancora più decisivi perché un così ricco rapporto trovi il più positivo sviluppo impegnando le nostre comunità in iniziative di approfondimento, informazione, confronto e incontro.

In Italia c'è molta attesa per i risultati di questo Forum, per più di un motivo.

Gli Orientamenti generali dell'episcopato italiano per gli anni 2001-2010, significativamente intitolati "Comunicare il Vangelo in mondo che cambia", sollecitano infatti le comunità ecclesiali italiane ad una profonda visione del proprio lavoro pastorale e suggeriscono di attingere opportune risorse dalla cooperazione tra le Chiese, facendo tesoro di "speranza e indicazioni apostoliche nuove guardando a realtà spesso più povere materialmente, ma nient'affatto tali a livello spirituale e pastorale" (CEI, *Comunicare il Vangelo in un mondo che cambia*, n. 46).

4. In questa prospettiva mi sembra che la cooperazione missionaria tra Chiesa albanese e Chiesa italiana, potrà ulteriormente svilupparsi su punti d'incontro di una attuale reciprocità.

Permettete che ne indichi alcuni.

Chiesa casa di comunione e perdono

Le ripetute crisi che la società albanese ha dovuto affrontare in questi anni hanno visto unita la Chiesa albanese nell'indicare nel rifiuto dell'odio e nella riconciliazione con Dio e con il prossimo la via maestra per un reale futuro di pace e prosperità.

Anche in Italia in contesti sempre più vasti di smarrimento ed esasperato contrasto etico e sociale, la Chiesa sente di essere chiamata a testimoniare la gioia e la speranza della fede in Cristo Gesù, divenendo segno di unità e promotrice di comunione (cfr. CEI, *Comunicare il Vangelo in un mondo che cambia*, n. 65).

Opera di evangelizzazione e formazione degli operatori pastorali

Il progressivo ricostituirsi del tessuto ecclesiale ha accompagnato in questi anni la maggiore articolazione pastorale della Chiesa albanese e l'impegno generoso di formazione degli operatori pastorali, promuovendo particolarmente il laicato.

Anche in Italia la Chiesa sta riscoprendo quanto sia assolutamente indispensabile che vi siano tempi e spazi precisi dedicati all'incontro col Signore, misurandosi ad ogni livello con un'esigente sfida formativa (CEI, *Comunicare il Vangelo in un mondo che cambia*, n. 47).

Të njëjtat objektiva janë pranuar e zhvilluar në Forumet pasues, dhe ka qenë pikërisht kjo gjë që gjithmonë ka drejtuar, frymëzuar e udhëhequr “Kordinimin në Shqipëri” krijuar pranë Sekretarisë së përgjithshme të CEI-t.

3. Dhjetë vjet lidhje të ngushta kanë lejuar që Kisha e Shqipërisë dhe Kisha e Italisë të përfshihen në një proces të shpejtë afrimi e ndërthurje sociale, kishtarë e kulturore, duke lënë të hapur nevojën e bashkëpunimit të ndërsjelltë në kërkim të përgjigjeve të duhura, të bindura e bindëse të veprimtarive të veta.

Ky Forum i katërt nuk do të reshti së treguari aspektet akoma më të rëndësishme, në mënyrë që kjo lidhje kaq e fortë të zhvillohet sa më mirë duke angazhuar komunitetet tona nëpër nisma thellimi, informacioni, përballje e takimi.

Në Itali po presim me padurim rezultatet e këtij Forumi, për shumë arsye.

Orjentimet e përgjithshme të ipeshkvisë italiane për vitet 2001-2002, jo më kot të titulluara “Të përcillet Ungjilli në një botë që po ndryshon”, faktikisht i shtynë komunitetet kishtarë italiane në një vështrim më të thellë të punës baritore që ato kryejnë dhe sygjerojnë të nxiten burimet e duhura të bashkëpunimit midis Kishave, duke ruajtur si një thesar të çmuar – “Shpresa dhe udhëzimet e reja apostolike duke i drejtuar sytë drejt realiteteve shpesh më të varfra nga ana materiale, por aspak të tilla nga ana shpirtërore e baritore” (CEI, “*të përcillet Ungjilli në një botë që po ndryshon*”, n. 6).

4. Nga ky këndvështrim mendoj se bashkëpunimi misionar midis Kishës Shqiptare e Kishës italiane, mund të zhvillohet më tej në pikat e përbashkëta të një reciprocitetit aktual.

Më lejoni të përmend disa prej tyre.

Kisha shtëpi e bashkimit dhe faljes

Krizat e vazhdueshme që i është dashur të kalojë shoqërisë shqiptare gjatë këtyre viteve, e kanë gjetur të bashkuar Kishën shqiptare duke treguar se mohimi i urrejtjes, pajtimi me Hyun dhe me të afërmin, përbëjnë udhërrëfyesin për një të ardhme të vërtetë, plot paqe e begati.

Edhe në Itali në kontekste gjithmonë e më të gjera të një kontrasti të përhumbjes së pezmatuar, etike e shoqërore, Kisha e ndjen veten të thirrur për të dëshmuar gëzimin dhe shpresën e besimit në Krishtin Jezus, duke u bërë shenjë e unitetit dhe nxitëse e bashkimit. (CEI, “*Të përcillet Ungjilli në një botë që po ndryshon*”, n. 65).

Vepra e ungjillizimit dhe formimit të punëtorëve baritor

Rikrijimi progresiv i rrejtës kishtar ka shoqëruar gjatë këtyre viteve lidhjen më të madhe baritore të Kishës Shqiptare dhe

Farsi prossimo, suscitando speranza

Il susseguirsi delle diverse emergenze e forti cambiamenti sociali hanno prodotto in Albania condizioni di povertà diffusa e strutturale che ha spinto moltissimi albanesi ad andare all'estero, senza ritorno.

Chiesa d'Albania e Chiesa d'Italia (dove oggi vivono stabilmente non meno di 200.000 albanesi) sanno di essere chiamate insieme a farsi prossimo di tante persone che subiscono le più sofferite conseguenze di questa situazione, accompagnandole con l'opera della carità e dell'evangelizzazione (cfr. CEI – “*Comunicare il Vangelo in un mondo che cambia*”, nn. 58 e 62).

Pluralismo religioso e culturale

Il clima di tolleranza che caratterizza la convivenza nell'unico popolo albanese affonda le sue radici in una lunga consuetudine di rispetto reciproco di confessioni religiose e culturali che qui hanno imparato a vivere nella pace, nella fraternità e nella collaborazione.

Anche in Italia, dove le differenze etniche e culturali si fanno sempre più accentuate, la comunità ecclesiale si sente chiamata ad incontri di dialogo e confronto con tutti, fiduciosa in un reciproco arricchimento e a vantaggio del bene comune (cfr. CEI, *Comunicare il Vangelo in un mondo che cambia*, n. 60).

A servizio dell'unica missione di Cristo

La giovane Chiesa albanese, passo dopo passo, sta raggiungendo una sua più precisa strutturazione valorizzando quelle peculiarità della propria fisionomia che specifiche esigenze di missionarietà richiedono.

Anche la Chiesa in Italia sta riflettendo sulle potenzialità e gli ostacoli che incontrano le proprie comunità per comunicare il Vangelo. Vivere il Vangelo come il più grande dono di cui disponiamo e dividerlo con quanti sono in ricerca di ragioni per vivere, aiuterà le nostre Chiese a sentirsi parte di quell'unico popolo di Dio chiamato ovunque a dare ragione della propria speranza oltre ogni particolarità richiesta dal contesto locale nel quale vivono ed operano (cfr. CEI, *Comunicare il Vangelo in un mondo che cambia*, n. 32).

5. Vi ringrazio per la serena pazienza che manifestate nell'ascolto di queste parole di saluto, con le quali ho cercato anche di dare voce ad alcune di quelle riflessioni che le tante situazioni vissute insieme hanno riproposto in questi anni.

Il mio auspicio è che il clima fraterno di questo incontro renda ancora più evidente quanto Chiesa d'Albania e Chiesa

angazhimin e madh të formimit të punëtorëve baritorë, duke i dhënë shtysë veçanërisht laikëve.

Edhe në Itali, Kisha po zbulon se sa e domosdoshme është koha dhe hapsira e caktuar për t'iu dedikuar takimit me Zotin, duke u matur në çdo çast me një sfidë formuese (CEI *Të përcillet Ungjilli në një botë që po ndryshon*, n.47).

Të ndihmojmë duke ngjallur shpresë.

Emergjencat e njëpasnjëshme dhe ndryshimet e mëdha shoqërore kanë shkaktuar në Shqipëri një varfëri të gjerë e strukturore, që i ka shtyrë shumë shqiptarë të shkojnë jashtë shtetit, duke mos u kthyer më.

Kisha e Shqipërisë dhe Kisha e Italisë (ku sot jetojnë 200.000 shqiptarë), e dinë se janë të thirrura për t'i qëndruar pranë shumë personave, të cilët përjetojnë pasojat më të rënda të kësaj situate, duke i shoqëruar ata me vepra bamirësie e ungjillizimi (CEI *Të përcillet Ungjilli në një botë që po ndryshon*, n. 58 dhe 62).

Pluralizmi fetar e kulturor

Fryma e tolerancës që karakterizon bashkëjetesën e tre feve në një popull të vetëm shqiptar i ka rrënjët e saj në traditën e hershme të respektit të ndërsjelltë në pranimin e feve e kulturave, që këtu kanë mësuar të jetojnë në paqe, vëllazërim e bashkëpunim.

Edhe në Itali, ku dallimet etnike e kulturore bëhen gjithmonë e më të dukshme, komuniteti kishtar ndihet i thirrur të organizojë takime dialogu e përballje me të gjithë, me besim të plotë në pasurimin e ndërsjelltë dhe avantazhin e të mirës së përbashkët. (CEI, *“Të përcillet Ungjilli në një botë që po ndryshon”*, n. 60).

Në shërbim të një misioni të vetëm të Krishtit

Kisha e re shqiptare, është duke arritur hap pas hapi një strukturim të vetin gjithmonë e më të përsosur, duke vlerësuar ato veçori të fizionomisë së vet që kërkojnë nevojat e veçanta të misionit.

Edhe Kisha në Itali po mendohet mirë për fuqitë dhe pengesat në të cilat hasen komunitetet e saj për të përcjellur Ungjillin. Ta jetojmë Ungjillin si dhuratën më të madhe që kemi dhe ta ndajmë së bashku me ata që janë në kërkim të qëllimeve për të jetuar, do t'i ndihmojë Kishat tona të ndihen si pjestare të popullit të vetëm të Hyut, i thirrur kudo për të dëshmuar shpresën e vet përtej asaj çka kërkon ambjenti ku ata jetojnë e punojnë (CEI *“Të përcillet Ungjilli në një botë që po ndryshon”*, n. 32).

5. Ju falenderoj për durimin që patët tek dëgjonit përshëndetjen time, me të cilën u mundova të përmendja disa nga medimet rreth situatave të ndryshme të jetuara së bashku gjatë këtyre viteve.

d'Italia desiderano ancor oggi aiutarsi nel loro impegno evangelizzatore. È insieme che desideriamo imparare, tra i difficili problemi delle rispettive società, ad essere "sale della terra e luce del mondo" (Mt 5, 13-14).

Maria, Madre del Buon Consiglio, particolarmente venerata qui a Scutari, e i tanti fedeli che hanno fecondato questa terra col sangue del loro martirio, non faranno mancare al nostro convivere la loro intercessione e, insieme alla nostra preghiera, invocheranno sul nostro incontro la benedizione del Signore.

Termino felicitandomi con quanti hanno preparato questo incontro. A tutti voi qui presenti il grazie più cordiale e sincero.

Buon Lavoro!

Urimi im është që fryma vëllazërore e këtij takimi, ta bëjë gjithmonë e më të qartë faktin se Kisha e Shqipërisë dhe Kisha e Italisë dëshirojnë ta ndihmojnë njëra –tjetrën në angazhimin e tyre ungjilltar. Dhe pikërisht së bashku dëshirojmë të mësojmë, midis problemeve të vështira të shoqërive përkatëse, që të jemi “ kripa e tokës dhe drita e botës” (Mt 5, 13-14).

Maria, Nëna e Këshillit të Mirë, e nderuar veçanërisht këtu në Shkodër, dhe ata besimtarë, të cilët me gjakun e martirizimit të tyre e kanë bërë pjellore këtë tokë, do të ndërhyjnë për ne që jemi mbledhur këtu, dhe së bashku me lutjen tonë, do të sjellin në këtë takim bekimin e Zotit.

Po e mbyll duke përgëzuar pjesëmarrësit e këtij takimi. Falenderime të përzemërta të gjithëve ju që gjendeni këtu.

Punë të mbarë!

R

elazioni

10 anni di comunione

Chiesa albanese-Chiesa italiana

Valutazione dei 10 anni di Comunione tra le due Chiese sorelle

Sac. VITTORIO NOZZA Direttore Caritas Italiana

Premessa

So di essere chiamato ad un intervento impegnativo, che risulterà incompleto, poiché si tratta di analizzare questi 10 anni di comunione tra Chiesa albanese e Chiesa italiana. Soprattutto pesa su questa incompletezza il fatto che le mie esperienze dirette sul cammino di questi dieci anni sono limitate e legate ad un passato di direttore della Caritas diocesana di Bergamo dentro i rapporti con una missione locale e a quelle recenti come direttore di Caritas italiana. Motivi questi che mi fanno dire che altre persone possono essere, al riguardo, più esaustive del sottoscritto. Non ho una profonda esperienza della realtà albanese. I limiti quindi di queste mie riflessioni sono molto chiari.

Ciononostante, sulla base di dati, colloqui avuti, approfondimenti, interventi di precedenti Forum, materiale vario di documentazione e, dovendo parlare a nome di tutte le realtà presenti al Tavolo di Coordinamento per l'Albania della CEI¹, di note inviatemi su mia richiesta di un contributo per questo intervento, cercherò di dare un quadro che tenga presenti le numerose variabili che hanno caratterizzato e caratterizzano questo ricco rapporto di prossimità tra Chiese sorelle. Potrà sembrare che in alcuni passaggi si faccia elenco di una apparente lista di attività svolte o di fatiche e limiti. Lo scopo invece è solo quello, con i pregi e difetti di ogni cammino dentro la storia, di far sentire invece la vicinanza a chi opera qui in Albania.

¹ Tavolo di Coordinamento alle cui riunioni partecipano costantemente la Direzione dell'Ufficio di Cooperazione Missionaria tra le Chiese presso la CEI, CISM, USMI, Caritas Italiana, Fondazione Migrantes, ACI, CSI, Comunità S. Egidio, FOCSIV, l'incaricato CEI per le Comunità albanesi in Italia e che prevede anche la presenza di AGESCI, ACLI ed IDI.

R

elacione

10 vjet bashkim mes Kishës shqiptare-Kishës italiane

Vlerësim i 10 vjetëve bashkimi mes dy Kishave motra

Don VITTORIO NOZZA Drejtor i Caritas-it Italian

Hyrje

Jam mëse i vetëdijshëm që më duhet të bëj një ndërhyrje të rëndësishme, e cila do të rezultojë me disa boshllëqe, pasi bëhet fjalë që të analizohen këto dhjetë vjet bashkimi midis Kishës shqiptare dhe Kishës italiane. Para së gjithash, ajo që më çon në këto boshllëqe është pikërisht fakti se përvoja ime e drejtpërdrejtë me ecjen gjatë këtyre dhjetë viteve është disi e kufizuar dhe lidhet me të kaluarën si drejtor i Caritas-it dioqezan të Bergamos brenda marrëdhënieve me një mision lokal dhe me ata të tanishme si Drejtor i Caritas-it Italian. Këto janë arsyet të cilat më bëjnë të them se persona të tjerë mund të jenë më të saktë e të plotë në lidhje me këtë argument sesa unë. Nuk kam shumë përvojë përse i përket realitetit shqiptar. Kështu pra, është e qartë se reflektimet e mia do të jenë të kufizuara.

Megjithatë, mbi bazën e të dhënave, seminareve që kemi patur, thellimeve, ndërhyrjeve të Forumeve të mëparshëm, dokumentacioneve të ndryshme, duke mu dashur që të flas në emër të të gjitha realiteteve që janë të pranishme në Tryezën e Koordinimit për Shqipërinë pranë CEI¹ dhe në bazë të kërkesës që unë kam parashtruar për të dhënë kontributin tim me këtë ndërhyrje, do të mundohem të jap një tablo e cila paraqet veçantitë e ndryshme që kanë karakterizuar dhe karakterizojnë këtë lidhje të ngushtë e të pasur midis Kishave motra. Mund të duket se në disa paragrafë do të para-

¹ Tryeza e Koordinimit në mbledhjen e së cilës marrin pjesë vazhdimisht Drejtoria e Zyrës për Bashkëpunimin Misionar midis Kishave pranë CEI, CISM, USMI, Caritas Italian, Fondazione Migrantes, ACI, CSI, komuniteti S. Egidio, FOCSIV, i ngarkuari i CEI-it për Komunitetet shqiptarë në Itali dhe që parashikon edhe praninë e AGESCI, ACLI dhe IDI.

La situazione sociale

La fame del 1993-1995, il crollo delle piramidi, le attività illegali, la “rivolta” del 1997 con la distruzione di migliaia di istituzioni pubbliche di servizio, l’instabilità politica e la rivolta del 1998 a Tirana, l’emergenza del Kosovo del 1999 e di questo inizio 2002 con il freddo e le alluvioni in tutto il Paese, la fuga dei cervelli, l’accettazione acritica del modello consumistico occidentale, la secolarizzazione, la multiculturalità corrispondente a essersi sradicati dalla propria cultura senza aver aderito ad una nuova, l’urbanizzazione... L’Albania, paese tra occidente e oriente, in questa fase di transizione ha vissuto profondi cambiamenti, eccessi e contraddizioni tra mille problemi, alla ricerca di una sua identità e stabilità. Fenomeni questi che sono stati vissuti e hanno inciso anche sul cammino della Chiesa d’Albania e di riflesso sulla Chiesa italiana. Ma mentre la dittatura ha portato nella società morte, prostrazione, disperazione, carenza nei bisogni più elementari, annientamento per la persecuzione contro il valore Uomo, mortificato nella sua realtà più profonda, la Chiesa albanese da questa croce ne è uscita risorta, anche se sta condividendo con il tessuto sociale ricadute e risollevarimenti, fughe e ritorni.

Prossimità

La Chiesa italiana e la Chiesa albanese sono sempre state legate dalla vicinanza geografica e spirituale insieme. Ciò è comprovato dai numerosi rapporti intessuti nel passato. L’Albania è stato uno dei primi paesi ad accogliere e a radicare la fede cristiana. La sua evangelizzazione si rifà, nella tradizione albanese, a san Paolo o a qualcuno dei collaboratori di Paolo. Al Concilio di Nicea del 325 si elencano ben 12 diocesi dell’Illiria, la realtà geo-politica di cui faceva parte l’attuale Albania.

Questo spiega lo slancio con cui, alla riapertura governativa alla libertà religiosa nel 1992, dopo che Enver Hoxha aveva messo al bando le religioni dichiarando nel 1967 l’Albania “primo Stato ateo del mondo”², molti istituti religiosi maschili e femminili, sacerdoti *Fidei Donum*, operatori Caritas e di altre associazioni – per la maggior parte partecipanti al Tavolo di coordinamento tra le Chiese presso la CEI – si siano riversati in Albania per l’evangelizzazione creando o riaprendo vecchie e nuove missioni e/o mettendosi al servizio di queste e della popolazione. Questa attenzione viene confermata e mantenuta, come ad es. nel recente arrivo di un sacerdote a Sapa dalla diocesi di Reggio Emilia e nel prossimo avvento di due *Fidei Donum* della diocesi di Brescia a Rrëshen, solo per citarne alcuni.

² In ciò confermando il detto di un poeta locale patriottico albanese, Vaso Pasha, secondo il quale l’unica religione dell’Albanese è “l’Albanesità”.

qitet thjesht lista e veprimtarive të zhvilluara apo e vështirësive e kufizimeve. Në fakt qëllimi është thjesht që të ndihet afrimiteti i atyre që veprojnë në Shqipëri, megjithë përparitë e mangësitë.

Situata sociale

Uria e viteve 1993-1995, rënia e firmave piramidale, veprimtaritë ilegale, “kryengritja” e 1997 me shkatërrimin e mijëra institucioneve të shërbimeve publike, destabilizimi politik dhe kryengritja e 98 në Tiranë, emergjenca e Kosovës në 1999 si dhe e këtij fillim viti 2002 me të ftohtit e përmytjet në tërë Vendin, ikja e trurit, pranimi dogmatik i komunizmit sipas shembullit të perëndimit, shekullarizimi, kulturat e shumta që kanë hyrë duke sjellë çrrënjosjen nga kultura vetjake pa u përfshirë në ndonjë kulturë të re, urbanizimi... Shqipëria, një vend ky midis lindjes dhe perëndimit, në këtë fazë të tranzicionit në kërkim të identitetit dhe stabilitetit të saj, ka përjetuar ndryshime thelbësore, midis problemeve të shumta ka patur edhe tejkalime të caqeve e kontradikta. Këto dukuri të përjetuara kanë lënë gjurmët e tyre gjatë ecjes së Kishës Shqiptare duke u pasqyruar edhe në Kishën Italiane. Por ndërsa diktatura solli në shoqëri vdekje, kapitje, dëshpërim, varfëri deri tek nevojat minimale, asgjësim nga persekutimi i vlerës së Njeriut, të cilin vdekja e kishte prekur thellësisht, kisha shqiptare nga ky kryq ka dalë e ringjallur, edhe pse është duke përjetuar nga ana sociale rënie e ngritje, ikje e kthime.

Afrimiteti

Kishën italiane dhe kishën shqiptare i ka lidhur jo vetëm fqinjësia për nga pozita gjeografike por edhe afrimiteti shpirtëror. Kjo gjë duket edhe nga marrëdhëniet e ndërtuara në të kaluarën. Shqipëria ka qënë një ndër vendet e para e cila ka mirëpritur dhe rrënjosur besimin e krishterë. Ungjillizimi i saj lidhet, sipas traditës shqiptare, me Shën Palin apo ndonjë nga bashkëpunëtorët e Palit. Në Konçilin e Nicea-s në 325, radhiten mëse 12 dioqeza të Ilirisë, realiteti gjeo-politik ku bënte pjesë Shqipëria aktuale.

Kjo gjë shpjegon edhe hovin me të cilin, kur qeveria u hap ndaj lirisë fetare në 1992, pasi Enver Hoxha kishte paditur fenë duke e deklaruar Shqipërinë në 1967, si: “shteti i parë ateist në botë”, shumë institucione rregulltarësh e rregulltarësh, meshtarë *Fidei Donum*, operatorë të Caritas si dhe të shoqatave të tjera (shumica e të cilëve marrin pjesë në Tavolinën e koordinimit midis Kishave pranë CEI), vërsuan në Shqipëri për ungjillizimin duke krijuar apo rihapur misione të reja e të vjetra si dhe duke u vënë në shërbim të tyre dhe të popullsisë. Kjo përkujdesje ende pohohet dhe ruhet, këtu dua të përmend disa prej tyre si p.sh. ardhja e një meshtari nga Rexho Emilia

² Këtu pohoj thënien e një poeti patriot shqiptar, Vaso Pasha, sipas së cilit “Feja e shqiptarit është shqiptaria”.

Il primo dato, che conforta, è perciò offerto da questa presenza numerica: al 1991 non risultava alcuna chiesa nel Paese delle Aquile; nel 1996 figuravano 158 centri di attività pastorale che facevano capo a 241 luoghi di culto sparsi su tutto il territorio, la presenza di un centro cattolico di rito basiliano, il Seminario interdiocesano a Shkodër³; ad oggi ci sono 126 parrocchie effettive⁴. Inoltre a fine dittatura, nel 1991, la Chiesa albanese era composta da 33 preti e 45 suore del luogo con un'età media di 70 anni. Nel 1995 figuravano 380 religiosi⁵, 53 albanesi e 327 stranieri di cui 198 italiani. Attualmente, solo i religiosi stranieri, senza contare i nuovi sacerdoti e suore albanesi ordinati nei recenti anni, ammontano a 433⁶ per una ventina di etnie diverse. Non c'è dubbio che la Chiesa italiana abbia anche oggi una presenza elevata di religiosi che servono nei cammini della Chiesa albanese.

Anche dal punto di vista materiale la risposta ai bisogni non è venuta a mancare:

- la promozione da parte della CEI e di altri Istituti della Chiesa Italiana di molteplici progetti di sviluppo⁷,
- l'aiuto nella ricostruzione delle Chiese,
- il recente programma di costruzione dei Centri delle Comunità,
- i progetti implementati dalla Caritas Italiana e dalle Caritas diocesane in risposta alle emergenze ed a sostegno della Caritas nazionale albanese,
- le attività dell'Azione Cattolica, della Comunità di S.Egidio, delle Organizzazioni Non Governative della FOCSIV e degli altri organismi,

ha richiesto l'impiego di risorse considerevoli. Senza dimenticare le crisi che periodicamente dal 1992 in poi hanno colpito il Paese richiedendo continui sforzi di investimento.

Spirito di comunione

Ma questi dati quantitativi non esprimono la vicinanza qualitativa di comunione e disponibilità al servizio ed agli orientamenti della giovane Chiesa albanese, che si è andata via via delineando

³ Fonti: Nunziatura apostolica Albanese, Annuario Chiesa Cattolica Albanese.

⁴ Dati forniti dalla Conferenza Episcopale Albanese, aggiornamento Marzo 2001, con la seguente suddivisione in ambito delle diocesi: Shkodër 34, Lezhë 22, Rrëshen 15, Sapa 16, Pult-Bajzë 11, Durrës-Tiranë 21, Jug 7. Volendo dividere per fasce territoriali approssimative, nel Nord presenti perciò 98 parrocchie, nel Centro 21, nel Sud 7.

⁵ Di cui il 70% suore.

⁶ Dati forniti dalla Conferenza Episcopale Albanese, in seguito alle procedure per permesso di soggiorno di stranieri sul suolo albanese, dicembre 2001. Anche qui la suddivisione in ambito delle diocesi: Shkodër 127, Lezhë 39, Rrëshen 18, Sapa 23, Pult-Bajzë 13, Durrës-Tiranë 102, Jug 111. Nel Nord ci sono 220 religiosi stranieri, nel Centro 102, nel Sud 111.

⁷ Attraverso il Comitato per gli aiuti caritativi.

në Sapë dhe në kohën e ardhjes së vitit tjetër, do të mbërrijnë në Rrëshen gjithashtu edhe dy Fidei Donum nga dioqeza e Breshës.

Të dhënat e para që të ngushëllojnë, po i paraqesim si mëpo-
shtë: në 1991 nuk rezultonte asnjë Kishë në vendin e Shqiponjave;
në 1996 figuronin 158 qendra aktivitetesh baritorë që përfshinin
241 vende kulti të shpërndara në të gjithë territorin, prania e një
qendre katolike të ritit bazilian, Seminari interdioqezan në
Shkodër³; sot janë 126 famulli konkrete⁴. Përveç kësaj në përfundim
të diktaturës, në 1991, Kisha shqiptare përbëhej nga 33 priftërinj
dhe 45 murgesha vendas / e, me një moshë mesatare 70 vjeçare. Në
1995 figuronin 380 rregulltarë⁵, 53 shqiptarë dhe 327 të huaj ndër
të cilët 198 italianë. Aktualisht, vetëm rregulltarët e huaj, pa numë-
ruar priftërinjtë e rinj dhe murgeshat e reja shqiptarë të urdhëruar
këto vite, arrijnë numrin 433⁶ për nja njëzetë etni të ndryshme. Pa
dyshim që Kisha italiane ka edhe sot një numër të lartë rregulltarësh
që janë të pranishëm dhe që shërbejnë në Kishën shqiptare.

Edhe nga pikpamja materiale, përgjigja ndaj nevojave nuk ka
munguar:

- Nxitja nga ana e CEI-t dhe Instituteve të Kishës Italiane, të
projekteve të shumta për zhvillim⁷,

- Ndhima për rindërtimin e Kishave,

- Programi i zhvilluar kohët e fundit për ndërtimin e Qen-
drave të komunitetit.

- Projektet e përpiluara nga Caritas Italian dhe Caritas dio-
qezan për t'iu përgjigju emergjencave dhe në mbështetje të Caritas
kombëtar shqiptar.

- Aktivitetet e Veprimi Katolik, Komunitetit S. Exhidio, Organi-
zative Jo qeveritare të FOCSIV dhe organizmave të tjera,

ka kërkuar angazhimin e burimeve të konsiderueshme. Pa
harruar krizat që periodikisht që nga viti 1992 e më tej kanë qëlluar
Vendin duke kërkuar mundime të vazhdueshme investimi.

Shpirti i bashkimit

Por këto të dhëna sasiore nuk shprehin afrimitetin cilësor të
bashkimit dhe gadishmërisë për të shërbyer si dhe orjentimeve të
Kishës së re shqiptare e cila dalëngadalë kishte filluar të përvijohet

³ Burimi: Nunciatura apostolike shqiptare, Vjetari i Kishës katolike shqiptare.

⁴ Të dhëna të marra nga Konferenca Ipeshkvnore Shqiptare, azhornuar në Mars
2001, me nënndarjen sipas dioqezave: Shkodër 34, lezhë 22, Rrëshen 15, Sapë 16,
Pult-Bajzë 11, Durrës-Tiranë 21, Jug 7. Nëse do t'i ndajmë sipas territoreve të përmb-
bledhura: Në veri janë të pranishme gjithsej 98 famulli, në Qendër 21, në Jug 7.

⁵ Prej të cilëve 70% murgesha.

⁶ Të dhëna të marra nga Konferenca Ipeshkvnore Shqiptare, në baze të procedurave
për lejen e qëndrimit të të huajve në Shqipëri, dhjetor 2001. Edhe këtu nëndarja
përsa i përket dioqezave: Shkodër 127, Lezhë 39, Rrëshen 18, Sapë 23, Pult-Bajzë
13, Durrës-Tiranë 102, Jug 111. Në veri gjenden 220 rregulltarë të huaj, në Qendër
102, në Jug 111.

⁷ Përmes Komitetit për ndihmat e bamirësisë.

con la nomina dei nuovi Vescovi⁸ e la riorganizzazione in nuove Diocesi rette da Amministratori Apostolici nominati recentemente; tutto ciò è stato tradotto in un rispetto dei tempi, delle indicazioni e della particolarità della Chiesa albanese. S. E. Mons. Mirdita nel 2000 affermava che “i popoli devono uscire dalle proprie situazioni da soli, con le proprie forze” e stimolava la Chiesa albanese a questa risposta realistica ed adeguata.

Sarebbe ingeneroso e contro la verità negare tutto quello che si è fatto come Chiesa in tutti i campi. Basta prendere in mano anche solo gli Atti dei due convegni delle Caritas⁹ del febbraio 1992 e del settembre 1993 per rendersi conto della ricchezza di interventi ma anche della volontà di finalizzare questi interventi alla crescita umana e spirituale di questo Paese, con attività di promozione, educazione alla pace, diritti umani, formazione. Laici, religiose, religiosi e preti diocesani hanno dato una testimonianza indimenticabile ed incisiva di solidarietà dettata da una profonda fede che certamente ha accreditato la Chiesa presso il popolo albanese. La Chiesa cattolica diviene così realtà senza confini in un contesto multireligioso, capace di incarnarsi nelle realtà della vita umana, richiamando al valore più alto che è il messaggio evangelico che si traduce nell’Uomo centro delle scelte politiche e dell’impegno sociale e culturale.

Efficacia e priorità di intervento

La vicinanza della Chiesa italiana alla Chiesa albanese si è tradotta spesso in opere di carità¹⁰ e di evangelizzazione. Questa presenza è stata caratterizzata da progetti di pastorale, di sviluppo e formazione, di educazione e salute, di apertura di Chiese, di presidi sanitari, scuole e asili.

In particolare, l’educazione e la formazione¹¹ sono state richiamate come necessità fondamentali per rieducare o rinnovare l’uomo alla stima di se stesso, alla fiducia nella ripresa, all’assunzione di una graduale responsabilità riguardo la propria e l’altrui riabilitazione¹².

⁸ Con l’annuncio per i primi a dicembre 1992 e consacrazione nel 1993.

⁹ Papa Giovanni Paolo II, in occasione della sua visita a Tirana nell’aprile del 1993 affermò che “la Caritas è entrata in ogni casa”.

¹⁰ Monsignor Ivan Diaz, ora cardinale arcivescovo di Bombay: “La Caritas è stata la prima organizzazione a intervenire con coraggio quando la democrazia doveva ancora affermarsi, quando i pericoli di una guerra civile erano reali e quando le difficoltà di trasporto, viaggio e alloggio erano inimmaginabili. Ma la Caritas ha anche aperto le strade dell’evangelizzazione; ha favorito l’arrivo di suore, sacerdoti e laici che, utilizzando la sua rete di collegamento, gli uffici, i fax e le sue auto, si sono progressivamente insediati nelle diverse zone del paese... La rete ha messo in moto una serie sterminata di parrocchie, comunità e gruppi di volontariato che con grande generosità hanno portato il segno di una presenza amica e fraterna a questo popolo dalla storia così sofferta”. (*Ivan Diaz- Atti Convegno nazionale Caritas-Albania* pag. 25).

¹¹ Come emerso dagli Atti del 3° Forum del 5 luglio 2000 a Shkodër.

¹² Si veda a proposito il libro “Le ali della farfalla”, ottobre 1996, prodotto da Caritas Albania e Caritas italiana, riguardante lo sviluppo e la rinascita sociale religiosa e culturale in atto nel paese delle Aquile.

me emërimin e Ipeshkvijve të rinj⁸ dhe riorganizimin e Dioqezave të reja të drejtuara nga Administratorët Apostolikë të emëruar kohët e fundit; gjithçka është kryer duke iu përshtatur kohës, treguesve dhe veçorive të Kishës shqiptare. SH.T. Mons. Mirdita në 2000 pohonte se “popujt duhet t’ia dalin mbanë me forcat e veta” dhe e shtynte Kishën shqiptare në këtë përgjigje realiste dhe të përshtatshme.

Do të tregoheshim zemërngushtë dhe jo të sinqertë po të mohonim gjithçka që kemi arritur si Kishë në të gjitha fushat. Mjafton t’i hedhim një sy akteve të dy kuvendeve të Caritas-it⁹ në shkurt 1992 dhe shtator 1993 për të kuptuar pasurinë e ndërhyrjeve por edhe pikësynimin e tyre për rritjen njërëzore dhe shpirtërore të këtij vendi, me veprimtari promovuese, edukimi për paqe, të drejtat njerëzore, formimi. Laikë, rregulltare, rregulltarë, e priftërinj dioqezan kanë dhënë një dëshmi të paharrueshme dhe mjaft të rëndësishme në solidaritetin që vjen nga besimi i thellë i cili ka bërë që kisha të përkrahet dhe të fitojë mjaft besueshmëri nga ana e popullit shqiptar. Kisha katolike bëhet kështu një realitet i pakufijshëm i jetës njerëzore, në kontekstin multifetar, e aftë për tu mishëruar në realitetin e jetës njerëzore, duke bërë thirrje për vlerën më të lartë që është mesazhi i ungjillit, i cili përkthehet në Njeriun si qendra e përzgjedhjeve politike dhe e angazhimit socialo-kulturor.

Efektshmëritë dhe priroritetet e ndërhyrjeve

Afrimiteti midis Kishës italiane dhe Kishës shqiptare shpesh është përkthyer në vepra bamirësie¹⁰ e ungjillizimi. Kjo prani ka qënë e karakterizuar nga projektet baritorë, për zhvillim e formim, edukim e shëndetësi, për hapjen e Kishave, qendrave shëndetësore, shkollave e opshteve.

Në mënyrë të veçantë, edukimi dhe formimi¹¹ janë quajtur si nevojat thelbësore për riedukimin apo ripërtëritjen e njeriut në vlerësimin e vetvetes, besimin për ta rimarrë veten, dhe përgjegjësimi gradual në lidhje me reabilitimin vetjak e të tjerëve¹².

⁸ Shpallja për ipeshkvijtë e parë në dhjetor 1992 dhe shugurimi në 1993

⁹ Papa Gjon Pali II, me rastin e vizitës së Tij në Tiranë në prill të 1993, pohoi se “Caritas-i ka hyrë në çdo shtëpi”.

¹⁰ Mons. Ivan Diaz, tani Kardinal - Arqipeshkëv i Bombbay: “Caritas-i ka qenë organizata e pare e cila ka ndërhyrë me kurjo kur demokracia ishte ende e brishtë, kur ende cënonin rreziqet e një lufte civile dhe kur vështirësitë e transportit, udhëtimit dhe qëndrimit ishin të paimagjinueshme. Por Caritas-i ka hapur gjithashtu edhe rrugën e ungjillizimit; ka favorizuar ardhjen e murgeshave, meshtarëve e laikëve, dhe duke përdorur rrjetin e tij të lidhjeve, zyrat, fax-et dhe makinat e veta, u vendosën në mënyrë progresive nëpër zona të ndryshme të vendit... Rrjeti ka vënë në lëvizje nga të gjitha skajet një sërë famullish, komunitete e grupe vullnetarësh të cilët me një zemërgjerësi të madhe u bënë shenjë e një pranie miqësore e vëllazërore në këtë popull kaq të vuajtur historikisht. (Ivan Diaz-Aktet e kuvendit kombëtar Caritas-Shqiptar faq. 25).

¹¹ Sikurse është përmendur edhe në aktet e Forumit të 3-te në 5 korrik 2000 – Shkodër.

¹² Për këtë shikoni librin “Krahët e fluturës”, tetor 1996, i Caritas Shqiptar dhe Caritas Italian, ku flitet për zhvillimin dhe rilindjen sociale, fetare e kulturore që po ndodh në vendin e Shqiponjave.

Meritano di essere menzionati i numerosi impegni realizzati nel tentativo di esprimere una presenza-vicinanza che aiutasse a comprendere, sul versante culturale e su quello antropologico, il “Paese delle Aquile” e la sua comunità:

- anzitutto questi Forum tra le Chiese, giunti alla IV edizione, con il contributo organizzativo della Caritas e la partecipazione degli aderenti al Tavolo di coordinamento per l’Italia. Sono la dimostrazione di interesse e sensibilità tra Chiese sorelle, testimoniate anche dalla scelta, ottima, di realizzare in Albania gli ultimi Forum;

- i corsi di formazione, realizzati in Italia, per religiosi in partenza per l’Albania;

- i corsi di formazione presso il Centro Unitario Missionario di Verona (patrocinati dalla CEI e organizzati da ACI, FOCSIV e, nelle ultime due edizioni, da Caritas italiana), destinati agli operatori laici e ai volontari delle organizzazioni aderenti al Tavolo di Coordinamento;

- il servizio ecclesiale svolto in Italia dalla Fondazione Migrantes, a favore delle necessità religiose delle comunità cattoliche albanesi (integrazione e vigenze di scambio e confronto, in modo particolare), di cui è stata conseguenza logica la nomina del qui presente *Incaricato CEI per le comunità albanesi in Italia*;

- le possibilità di studio presso le congregazioni e le Diocesi offerte ai candidati alla vita religiosa;

- l’intenso lavoro di sensibilizzazione svolto nelle Diocesi italiane contro una campagna stampa spesso diffamatoria e pregiudizievole verso la comunità albanese¹³, per promuovere la conoscenza, la valorizzazione e l’apprezzamento dei numerosi valori insiti nella sua cultura.

Tra le tante attività realizzate dalle Chiese sorelle di Italia e Albania, si sottolineano quelle relative alla promozione degli organismi preposti alla pastorale della Carità, a livello nazionale e diocesano:

- il lavoro di facilitazione effettuato da Caritas Italiana, in qualità di agenzia di collegamento per Caritas Albania, verso il circuito della Caritas Internationalis;

- le consulenze, la formazione socio-pastorale, amministrativa, tecnico-sociale, il rafforzamento dei settori sociale e sanitario, l’implementazione di alcune Caritas diocesane. Tutto ciò ha permesso a Caritas Albania ed alle Caritas Diocesane albanesi di essere assai apprezzate nell’Est Europa e di realizzare i decentramento dei servizi sul territorio;

- la gestione delle emergenze verificatesi nel Paese, fra cui quella dei primi anni post-regime, quella del Kosovo, e le recenti alluvioni nel Nord del Paese;

¹³ Che è la seconda comunità straniera in Italia con oltre 200,000 persone; fonte Dossier Statistico 2002 della Caritas di Roma.

Duhen përmendur gjithashtu edhe zotimet e numërta që janë realizuar duke u munduar të shprehet prezenca-afërsia, e cila të ndihmonte që të kuptohej nga ana kulturore e antropologjike, “Vendi i Shqiponjave” dhe bashkësia e tij:

- Para së gjithash këto Forume midis Kishave, të cilët kanë mbërritur tashmë në edicionin e tyre të katërt, me kontributin organizativ të Caritas dhe pjesëmarjen e pjestarëve të Tryezës së koordinimit për Italinë, të cilët dëshmojnë interesimin dhe ndjeshmërinë midis Kishave motra, gjë që duket edhe në zgjedhjen më se të përkryer për t’i zhvilluar këto Forume në Shqipëri;

- Kurset e formimit të realizuar në Itali për rregulltarët që nisen për në Shqipëri;

- Kurset e formimit pranë Qendrës së Formimit Misionar të Veronës (me përkrahjen e CEI-t dhe të organizuar nga ACI, FOCSIV dhe dy edicionet e fundit nga Caritas Italian), të destinuar për operuesit laikë dhe vullnetarët e organizatave që janë pjestare në Tryezën e Koordinimit;

- Shërbimi kishtar që është zhvilluar në Itali nga Fondacioni Migrantes, në shërbim të nevojave fetare të komuniteteve katolike shqiptare (veçanërisht bashkëpunim e fuqizim shkëmbimi e ballafaqimi), prej të cilit vijoi edhe emërimi i të ngarkuarit të CEI-t për komunitetet shqiptare në Itali që është i pranishëm këtu.:

- Mundësitë e studimit pranë kongregatave dhe Dioqezave, që u janë ofruar kandidatëve për jetën rregulltare;

- Puna e ngjeshur për sensibilizimin, e zhvilluar nëpër Dioqezat italiane kundër fushatës së shtypit, shpesh duke paragykuar e njothosur komunitetet shqiptare¹³, për të promovuar njohjen, vlerësimin dhe çmimin e vlerave të shumta që bëjnë pjesë në kulturën e tij.

Midis veprimtarive të shumta realizuar nga Kishat motra të Italisë e Shqipërisë, vlen të theksohen ato që lidhen me promovimin e organizmave në krye të baritores së Bamirësisë në nivel kombëtar e dioqezan:

- Puna lehtësuese e kryer nga Caritas Italian, si agjenci e lidhjes së Caritas Shqiptar me rrjetin e Caritas Ndërkombëtar;

- Konsultimet, formimet socialo-baritore, administrative, teknike-sociale, përforcimi i sektorëve socialë e shëndetësorë, implementimi i disa prej Caritaseve Dioqezane. Të gjitha këto i kanë dhënë mundësinë Caritas Shqiptar dhe Caritaseve Dioqezane shqiptare që të vlerësohen goxha në Evropën Lindore dhe të realizojnë decentralizmin e shërbimeve në territor;

- Administrimi i emergjencave të verifikuara në vend, midis të cilave ajo e viteve të para pas-regjimit, ajo e Kosovës si dhe përmbytjet e kohëve të fundit në Veri të vendit;

¹³ Që është komuniteti i dytë i huaj në Itali me mbi 200 000 persona; burimi Dosja statistikore 2002 e Caritas Roma.

- l'edificazione dei 12 Centri della Comunità, finanziati dalla CEI, in risposta al bisogno di aggregare e formare i giovani;
- l'attività sanitaria, integrata e concordata con le stesse Istituzioni albanesi attraverso il Programma di Medicina di Base;
- le attività sociali, portate avanti in numerosissimi campi: dall'educazione informale realizzata col programma Minori all'agricoltura, all'accompagnamento delle donne, dei disabili, degli anziani, fino ai campi estivi e ai microprogetti sostenuti.

Per quanto concerne l'attività degli altri organismi si ricorda:

- le attività dell'Azione Cattolica Italiana, nel quadro del Progetto ACI-Albania avviato nel 1993/94, con corsi di formazione di laici a Shkodër e aggiornamento per insegnanti a Durrës, in collaborazione con la Chiesa e la Caritas albanese;
- il recente corso di formazione triennale per insegnanti, tenuto a Shkodër, in collaborazione col Ministero della Pubblica Istruzione albanese;
- le diverse iniziative estive e di sostegno, per l'animazione e la formazione di giovani;
- la collaborazione con il CSI per la costituzione di un'associazione albanese sportiva di ispirazione cristiana, ormai di prossima costituzione;
- il lavoro delle 11 Organizzazioni Non Governative di ispirazione cristiana associate a Volontari del Mondo-FOCSIV, alla costante ricerca di una reale comunione con la Chiesa italiana e quella albanese, impegnate nel settore agricolo e sanitario attraverso progetti pluriennali che vedono l'impiego di decine di volontari;
- il servizio ecclesiale, sociale e sanitario in collaborazione con le comunità, i centri e le Istituzioni locali della Comunità di S. Egidio.

I doni nella reciprocità

Non si pensi che il rapporto tra Chiesa italiana e Chiesa albanese sia stato caratterizzato esclusivamente dai doni della prima alla seconda. Si è anzi trattato di una relazione improntata alla parità e alla reciprocità, in cui la Chiesa Italiana ha spesso più ricevuto che dato. La Chiesa albanese ci ha offerto doni preziosi:

- l'ospitalità;
- la pazienza;
- l'evangelizzazione;
- l'esempio della fraternità nella convivenza religiosa;
- un esame delle modalità di testimonianza viva del Vangelo.

Elementi importanti per le comunità, un contributo alla verifica per le comunità italiane, incoraggiate a interrogarsi sul senso e i limiti del proprio benessere e sulla genuinità della fede cristiana.

- Ndërtimi i 12 Qendrave të komunitetit, financiar nga CEI, duke iu përgjigjur nevojës për të mbledhur e formuar të rinjtë;
- Veprimtaria shëndetësore, përfshirë dhe konkorduar me vetë Institucionet shqiptare përmes Programit të Mjeksisë së Përgjithshme;
- Veprimtaritë sociale, të zhvilluara në fusha të ndryshme: nga edukimi i përgjithshëm nëfushën e bujqësisë realizuar me programin për të miturit deri në përkrahjen e grave, të paafteve, të moshuarve, si dhe kampet verorë dhe mikroprojektet.

Përsa i përket veprimtarive të organizmave të tjera mund të kujtojmë:

- Aktivitetet e Veprimit Katolik Italian, në kuadrin e Projektit ACI-Shqipëria nisur në 1993-1994, me kurset e formimit të laikëve në Shkodër dhe azhornimin për mësuesit në Durrës, në bashkëpunim me Kishën dhe Caritas shqiptar;
- Kursi formues trevjeçar për mësuesit, zhvilluar kohët e fundit në Shkodër në bashkëpunim me Ministrinë e Arsimit Shqiptar;
- Nismat e ndryshme verore dhe përkrahëse, për animimin dhe formimin e të rinjve;
- Bashkëpunimi me CSI për themelimin e një shoqate sportive shqiptare me frymë të krishterë, themelimi i së cilës tashmë është mjaft afër;
- Puna e 11 organizatave jo qeveritare me frymë të krishterë, të cilat i bashkangjiten shoqatave vullnetare në Botë-FOCSIV, në kërkim të pandërprerë të një bashkimi të vërtetë me kishën italiane e Kishën shqiptare, të angazhuara në sektorin bujqësor e shëndetësor përmes projekteve afatgjatë që parashikojnë angazhimin e dhjetra vullnetarëve;
- Shërbimi kishtar, social e shëndetësor, në bashkëpunim me komunitetet, qendrat dhe Institucionet lokale të Komunitetit Sh. Exhidio.

Dhuratat e ndërsjellta

Të mos mendohet se marrëdhënia midis Kishës italiane dhe Kishës shqiptare ka qënë karakterizuar ekskluzivisht me dhurata nga e para tek e dyta. Përkundrazi, bëhej fjalë për një marrëdhënie të barabartë e të ndërsjelltë, në të cilën Kisha italiane shpeshherë më shumë ka marrë sesa ka dhënë. Kisha shqiptare na ka ofruar dhurata të çmuara:

- Mikpritjen
- Durimin
- Ungjillizimin
- Shembullin e vëllazërimit me bashkëjetesën e feve
- Një provë të dëshmimeve të gjalla të ungjillit.

Këto janë elemente të rëndësishëm për komunitetin, një kontribut për verifikimin në komunitetet italiane, të inkurajuara të

Da questa riflessione sono maturati frutti significativi:

- la promozione di gemellaggi organici e non sporadici, con la costruzione di rapporti caratterizzati dall'apertura verso l'Albania e la riscoperta della propria identità e vocazione;
- la valorizzazione di criteri di carità illuminata, frutto del discernimento in risposta ai bisogni del territorio, in funzione delle priorità individuate;
- il protagonismo del volontariato locale, con l'attenzione alla congruenza e alla trasparenza dei finanziamenti e delle modalità di gestione, vera sfida morale per la vita sociale.

Fatiche e cammini di miglioramento

Occorre sottolineare che la Chiesa italiana ha sempre dimostrato attenzione alla qualità del rapporto con la Chiesa sorella di Albania, chiedendo indicazioni per un maggiore coordinamento ed integrazione all'interno di piani pastorali, pur nelle difficoltà dei primi tempi della rinascita della Chiesa albanese.

È comunque opportuno esaminare, nello spirito di correzione fraterna, anche le fatiche e le reciproche resistenze, così come sono stati rilevate nel generoso accompagnamento alla Chiesa d'Albania:

- le difficoltà di coordinamento¹⁴ e i facili doppioni negli interventi, dovuti spesso alla sovrapposizione tra tanti organismi ed istituti religiosi con le Istituzioni locali;
- l'assenza, almeno sino a poco tempo fa, di istituti religiosi "puramente" missionari della Chiesa italiana;
- la concentrazione di attenzione sulla ricostruzione, che ha portato talora ad una localizzazione che non ha tenuto conto del grosso fenomeno di urbanizzazione in atto nel Paese;
- metodi di paternalismo;
- la focalizzazione sugli aspetti caritativi assistenziali che con difficoltà ora si stanno sviluppando su nuovi programmi di promozione;
- la carenza di una piattaforma programmatica pastorale sulla quale potersi inserire come Chiesa sorella;
- il portare se stessi senza personalizzarsi e incarnarsi nella Chiesa albanese e senza capirne la peculiarità;
- la non accettazione dei diversi contesti e coordinate spazio-temporali coi loro ritmi che sono fuori dei nostri schemi;
- l'attenzione non sempre costante al rispetto delle regole;
- il depauperamento del Paese non frenando l'emigrazione all'estero delle forze umane più preparate al cambiamento;
- l'aspetto assistenziale che ha presentato la Chiesa quasi come una potenza economica più che una forte presenza pastorale;

¹⁴ Atti del 3° Forum del 5 luglio 2000, Shkodër.

pyesin veten në lidhje me kuptimin dhe kufijtë e veta të mirëqenies dhe në lidhje me vërtetësinë e besimit të krishterë.

Ky reflektim ka dhënë fryte mjaft domethënëse:

- Promovimet për binjakëzimet efektive dhe jo sporadike, me ndërtimin e marrëdhënieve të karakterizuara nga hapja kundrejt Shqipërisë dhe rizbulimit të identitetit vetjak e të thirrjes;

- Vlerësimi i kritereve të dashurisë së krishterë të ndriçuar, fryt i arsytimit shpirtëror duke iu përgjigjur nevojave të vendit në funksion të priroriteteve që janë përcaktuar;

- Protagonizmi i veprimtarisë vullnetare lokale, duke patur kujdes me përshtatshmërinë dhe transparencën e financimeve dhe të mënyrave të administrimit, një sfidë e vërtetë morale për jetën shoqërore.

Vështirësitë dhe udhët e përmirësimit

Duhet theksuar fakti që Kisha italiane ka treguar gjithmonë kujdes ndaj cilësisë së marrëdhënies me Kishën motër të Shqipërisë, duke kërkuar udhëzime për një koordinim e integrim më të madh brenda planeve baritorë, megjithë vështirësitë e kohërave kur sapo kishte filluar të rilindte Kisha shqiptare.

Megjithatë, janë për tu analizuar, me shpirtin e korrigjimit vël-lazëror, edhe vështirësitë e qëndrimet e ndërsjellta, ashtu sikurse janë shfaqur në përkrahjen bujare ndaj Kishës së Shqipërisë:

- Vështirësitë e koordinimit¹⁴ dhe veprimtaritë thjeshta të dyfishta përsa i përket ndërhyrjeve, për shkak të mbivendosjes së organizmave dhe instituteve të shumta fetare me Institucionet lokale;

- Mungesa, deri pak kohë më parë, e instituteve fetare “krejtësisht” misionarë të Kishës italiane;

- Përqëndrimi i vëmendjes në rindërtimin, që çoi në një lokalizim i cili nuk mori parasysh dukurinë e madhe të urbanizimit që po zhvillohej në Vend;

- Metodot e tutelës;

- Fokusimi i të gjitha aspekteve të bamirësisë përkrahëse që tani po zhvillohen me vështirësi me anën e programeve të sapo promovuara;

- Mungesa e një platforme për programin baritor në të cilën mund të futemi si Kishë motër;

- Fakti që kemi ardhur pa u karakterizuar e mishëruar ashtu siç duhet në Kishën shqiptare dhe pa kuptuar veçoritë e saj.

- Mospranimi i konteksteve e kordinatave të ndryshme të hapsirës kohore me ritmet e tyre që janë jashtë skemave tona;

- Përkujdesi jo i vazhdueshëm ndaj rregullave;

¹⁴ Aktet e Forumit të tretë më 5 korrik 2000, Shkodër.

- il non aver dato alle volte voce e denuncia a problemi gravi del Paese come i traffici della prostituzione, della droga, dei clandestini;
- la mancanza di attenzione a strumenti adatti per l'evangelizzazione.

Conclusione

Se nella prima fase di questi 10 anni è emersa innanzitutto l'azione caritativa della chiesa, colta come solidarietà umana da chi in 40 anni aveva subito una grossa persecuzione, ora la sfida sta nell'intensificare una grande azione di evangelizzazione che aiuti a capire quale è stata e quale è la sorgente di tutta l'azione caritativa della Chiesa stessa.

L'aver evidenziato diversi aspetti che meritano miglioramento non vuol affatto dire che non ci siano aspetti positivi: anzi gli sforzi che come Chiesa sono stati messi in atto stanno dentro come "germoglio" nel cammino di comunione delle due Chiese sorelle. Le comunità in questi anni sono cresciute; la comunità cattolica albanese nel suo complesso ha sviluppato una presenza positiva nel contesto sociale e culturale del Paese. Questo è l'investimento più importante di un cammino di riabilitazione, sviluppo, comunione e accompagnamento.

La Chiesa albanese esprime piani pastorali, come ad esempio nel campo della carità la "Piattaforma delle attività 2002-2007" della Caritas Albania, organizza sempre meglio la sua presenza caritativa dentro una linea di progettazione promozionale negli interventi, sono stati fatti salti di qualità nei progetti già esistenti; nascono iniziative, non estemporanee come nei primi tempi, ma pensate e calibrate sui bisogni; si è affermata l'idea della corresponsabilità e della compartecipazione; sono nate scuole per catechisti e per operatori pastorali; le Diocesi si sono date una organizzazione interna che, anche se con molte fatiche e difficoltà, comincia a dare i suoi frutti. Si apre realmente una fase nuova ed è per questo che oggi più che mai è importante per l'Albania avere accanto a sé una Chiesa sorella come quella italiana che sostenga questo sforzo di crescita comune nella condivisione.

Il fermarsi, in queste giornate, nella preghiera, nell'ascolto vicendevole, nel confronto, nell'individuazione di possibili e percorribili cammini futuri per realizzare una valutazione dell'ampia e ricca esperienza di questo decennio, riconoscendo anche limiti e fatiche e assumendo sempre più uno spirito di umiltà e speranza continuando a tenere le maniche rimboccate fianco a fianco, alla pari, nel rispetto dell'identità e diversità dell'altro, potrà donare sicuramente un ulteriore slancio, come quello iniziato 10 anni fa, per il bene delle nostre Chiese e delle nostre comunità.

- Varfërimi i Vendit duke mos frenuar emigrimin jashtështetit të forcave njerëzore më të përgatitura për ndryshimet;
- Aspekti thelbësor që ka paraqitur Kisha më tepër si një fuqi ekonomike sesa si prani e fortë baritore;
- Fakti që shpeshherë nuk kemi ngritur zërin e nuk kemi denoncuar problemet e rënda të Vendit si trafiku i prostitucionit, drogës, klandestinëve;
- Mungesa e kujdesit për mjetet e përshtashme të ungjillizimit.

Përfundim

Nëse në fazën e parë të këtyre dhjetë vjetëve ka dalë në pah më tepër veprimtaria bamirëse e kishës, e pritur si solidaritet njerëzor nga ata që e njihnin pak ose aspak Krishtin, tani sfida qëndron në rritjen e një veprimtarie të madhe të ungjillizimit që të ndihmojë të kuptohet se cila është dhe cili ka qenë burimi i gjithë veprimtarisë bamirëse të vet Kishës.

Fakti që theksuam disa aspekte të cilat duhen përmirësuar, nuk do të thotë se mungojnë aspektet pozitive: përkundrazi, sforcimet që janë bërë nga ana e Kishës janë si një "filizë" brenda ecjes së bashkimit midis dy kishave motra. Komunitetet gjatë këtyre viteve janë rritur; komuniteti katolik shqiptar në tërësinë e tij, ka zhvilluar një prani pozitive në kontekstin social e kulturor të Vendit. Ky është investimi më i rëndësishëm i një ecjeje rehabilitimi, zhvillimi, bashkimi e shoqërimi.

Kisha shqiptare paraqet planet baritorë, organizon gjithmonë e më mirë praninë e saj bamirëse brenda një linje projektimi e promovuese nëpër ndërhyrjet që kryhen, janë bërë hapa cilësor nëpër projekte tashmë ekzistues; lindin nisma, jo jashtë kohe si dikur, por të menduara e matura mirë në lidhje me nevojat që paraqiten; u pohua ideja e përgjegjësive dhe e pjesëmarrjes së përbashkët; kanë lindur shkolla për katekistë e operues baritorë; Dioqezat kanë krijuar një organizim të brendshëm, i cili edhe pse me vështirësi, ka filluar tashmë t'i japi frytet e veta. Hapet me të vërtetë një fazë e re dhe prandaj, sot më shumë se kurrë, është e rëndësishme për Shqipërinë që të ketë në krah të saj një Kishë motër si ajo italiane, e cila ta mbështeti këtë përçapje për rritjen e përbashkët duke ndarë gjithçka së bashku.

Të ndalemi këto ditë tek lutja, dëgjimi i ndërsjellë, ballafaqimi, përcaktimi i udhëve të mundshme për tu përshtatur në të ardhmen, duke realizuar vlerësimin e përvojës së gjerë e të pasur gjatë këtij dhjetëvjeçari, duke pranuar caqet dhe vështirësitë si dhe duke patur gjithmonë e më tepër një shpirt përvujtërie e shprese dhe të vazhdojmë t'i përveshim mëngët së bashku, në mënyrë të barabartë, duke respektuar identitetin dhe të qënurit ndryshe të njëri-tjetrit. Të tëra këto që sapo përmendëm do të japin një hov goxha të madh e të mëtejshëm, si ai që nisi dhjetë vjet para, në të mirë të Kishave dhe komuniteteve tona.

Introduzione

“Allora chiamò i dodici, ed incominciò a mandarli a due a due...” (Mc 6,7)

Perché due a due ci possiamo domandare? S. Gregorio Magno risponde: perché ci sia Comunione, ci vogliono almeno due persone: L'amore che uno ha per se stesso nessuno lo chiama Carità: deve essere diretto ad un altro, perché lo si chiami Carità.

Il tema da sviluppare, che mi è stato proposto, mi risulta assai difficile. Non vorrei che ci si aspettasse da me un racconto preciso degli eventi, che hanno segnato questi anni di collaborazione tra le due Chiese. Corro il rischio di dimenticare inevitabilmente tanti protagonisti, e questo non sarebbe giusto. Piuttosto preferisco navigare attraverso la Scrittura, il Magistero e la nostra Santa Tradizione per accennare con qualche pennellata quali siano le radici della comunione-collaborazione tra due chiese, andando di là dai singoli interventi. Gli interventi puntuali danno senso e realizzano quello che il Nostro Signore ha voluto che fosse il rapporto di comunione tra i cristiani, e, conseguentemente, tra le chiese particolari, ma è necessario vedere i processi di cambiamento e gli adattamenti delle diverse comunità di persone a contatto tra loro. In questo modo potremo anche valutare i nostri singoli approcci missionari di collaborazione, alla luce della Parola, per cercare i punti deboli, per cambiare quello che si ritiene si debba cambiare e per gioire quando invece è lecito e giusto gioire.

1. LA COMUNIONE.

Aspetti biblici e teologici del rapporto tra le Chiese.

1.1 Il termine *koinonia* assume nel NT più significati: indica i mezzi e i contenuti del contribuire concretamente, da parte di una comunità, nei confronti di un'altra che si trova nel bisogno, manifestando così il profondo legame di Carità (2 Cor. 9,13). Il termine indica anche la partecipazione al Corpo e al Sangue di Cristo, che si compie nella benedizione e nella frazione del pane (1Cor 10,16). In sintesi, si può affermare che *koinonia* significa nel Nuovo Testamento un modo di essere e di agire, una relazione con Dio e con gli uomini, caratteristica della comunità cristiana:

“Non fate nulla per spirito di rivalità o per vanagloria, ma ciascuno di voi, con tutta umiltà, consideri gli altri superiori a se stesso, senza cercare il proprio interesse, ma quello degli altri.”

Abbiate in voi gli stessi sentimenti che furono in Cristo Gesù... (Fil. 2,3)

La parola “comunione” risulta anche la più adeguata per esprimere la cattolicità della Chiesa, la sua vocazione universale di salvezza, che toglie via dal nostro cammino i pericoli d'apparte-

Hyrje

“Atëhere thirri të dymbëdhjetët dhe filloi t’i dërgonte dy e nga dy...” (Mk 6,7)

Përse dy e nga dy mund të pyesim veten? Shën Gregorio i Madh përgjigjet: që të ketë Bashkim, duhen të paktën dy persona. Dashuria që njëri ka për vetveten askush nuk e quan Dashuri të krishterë: duhet t’i drejtohet një tjetri që të quhet Dashuri e krishterë.

Tema për të zhvilluar që mu propozua me duket disi e vështirë. Nuk dua që prej meje të pritët një tregim i përpiktë i ngjarjeve që kanë shënuar këto vite bashkëpunimi midis dy Kishave. Pa dyshim që ka rrezik të harroj shumë protagonistë, dhe kjo nuk do të ishte e drejtë. Por preferoj të lundroj nëpër Shkrimin e Shenjtë, Magjisterin dhe Traditën tonë të Shenjtë duke përmendur, me ndonjë shembull, se cilat kanë qënë e cilat janë rrënjët e bashkimit-bashkëpunimit midis dy Kishave, përtej ndërhyrjeve të veçanta. Ndërhyrjet e duhura i japin kuptim dhe realizojnë atë që Zoti ynë ka dashur të jetë marrëdhënia e bashkimit midis të krishterëve, dhe duke vijuar, midis Kishave të veçanta, por është e nevojshme të shihen proceset e ndryshimeve dhe përshtatjet e komuniteteve të ndryshme të personave në kontakt midis tyre. Në këtë mënyrë mund të vlerësojmë edhe përpjekjet tona misionare të bashkëpunimit nën dritën e Fjalës së Hyut, për të kërkuar pikat e dobëta, për të ndryshuar atë çka duhet ndryshuar e të gëzohemi kur është për tu gëzuar.

1. BASHKIMI.

Aspektet biblike e teologjike të marrëdhënies midis Kishave.

1.1 Termi *koinonia* në BR merr shumë kuptime: shpreh mjetet dhe brenditë e kontributit konkret nga ana e një komuniteti kundrejt një tjetri që gjendet në nevojë, duke shfaqur kështu lidhjen e thellë të dashurisë së krishterë (2 kor. 9,13). Termi shpreh edhe pjesëmarrjen në Trupin dhe Gjakun e Krishtit, që përmbushet në bekimin dhe ndarjen e bukës (1Cor 10, 16). Me pak fjalë mund të pohojmë se *koinonia* në BR do të thotë një mënyrë të vepruari, një lidhje me Hyun dhe njerëzit, karakteristikë e komunitetit të krishterë:

*“Mos bëni asgjë për kryelartësi as për mendje të madhe,
por me përvujtëri mbani tjetrin më të madh se veten,
mos kërkoni të mirën tuaj
por edhe të mirën e të tjerëve.*

Kini në ju të njëjtat ndjenja që ishin në Jezu Krishtin” (Fil.3,2).

Fjala “bashkim” rezulton edhe më e përshtatshme për të shprehur katolicitetin e Kishës, thirrja e tij universale e shëlbimit, që shmang gjatë ecjes sonë rreziqet e përkatësisë eskuzive ndaj një grupi të caktuar kombëtar apo etnik. “... bashkimi është realiteti në

nenza esclusiva ad un determinato gruppo nazionale oppure etnico. “...la comunione è la realtà per la quale i cristiani non appartengono a se stessi ma sono proprietà di Cristo, come i tralci inseriti nella vite” (G. Paolo II *Christifideles Laici*, 18). “Essa è una realtà che si può capire soltanto alla luce del mistero trinitario che c’è stato fatto conoscere nella rivelazione del Verbo incarnato e nel quale siamo chiamati a far parte, attraverso il suo Corpo che è la Chiesa” (*Lumen Gentium* 2-4):

“quello che abbiamo veduto e udito, noi lo annunziamo anche a voi,
perché anche voi siate in comunione con noi.
La nostra comunione è col Padre e col Figlio suo Gesù Cristo.” (1Gv. 1,3)

1.2 Un aiuto reciproco:

“Chiunque avrà lasciato case, fratelli, sorelle, padre, madre, figli,
o campi per il mio nome, riceverà cento volte tanto
ed avrà in eredità la vita eterna.” (Mt19,29)

In questo modo ha promesso il Signore e sappiamo che la Parola di Dio è veritiera. La ricompensa di chi rinuncia a qualcosa, per amore del Signore e dei fratelli, sarà generosa. Una caratteristica di questo “centuplo” è il ritorno moltiplicato che hanno le singole azioni nei confronti della chiesa che invia, che rinuncia.

Allora anche per la Chiesa albanese, bisognosa di tanti operai, questa rinuncia sarà la risposta giusta per ottenere quanto ancora le manca. “L’obolo della vedova è l’esempio da seguire: se una diocesi povera aiuta un’altra diocesi povera, non potrà seguire un suo maggior impoverimento perché non si può vincere mai il Signore in generosità” (*Postquam Apostoli* 10).

2. Alcuni aspetti sociologici

Le trasformazioni sociali che si sono verificate in Albania negli ultimi anni sono state tante, di diversa natura, con diverse motivazioni e sarebbe impossibile farne uno studio approfondito di ciascuna. Mi limiterò ad un’analisi di fondo che credo sia di grande importanza per capire la realtà dell’Albania di questi dieci anni e quella d’oggi.

2.1 Trasformazioni sociali:

Dalla società rurale a quella urbana.

L’Albania degli anni 91-92 si risveglia dopo un lungo periodo nel quale i processi d’urbanizzazione, in altre parole, il passaggio dal mondo rurale a quello urbano, erano stati bloccati dal regime, che non permetteva il libero movimento delle persone. Questo processo di urbanizzazione comincia a verificarsi negli anni 91-92. Da questo periodo il processo aumenta di intensità fino ad esplodere

të cilin të krishterët nuk i përkasin vetvetes, por janë pronë e Krishtit, sikurse shermendi me hardhinë” (Gj. Pali II Christifideles laici, 18). “Ai është një realitet që mund të kuptohet vetëm nën dritën e misterit të Trinisë, i cili na është bërë i njohur nëpërmjet Trupit që është Kisha” (Lumen Gentium 2-4):

*“atë që pamë e dëgjuam, ne po jua shpallim edhe juve,
që edhe ju të jeni në bashkim me ne.*

Bashkimi ynë është me Atin e me Birin e tij Jezu Krishtin.” (1 Gjn. 1,3)

1.2 Një ndihmë e ndërsjelltë:

*Kushdo që ka lënë shtëpi, vëllezër, motra, babain, nënën, fëmijët
apo tokat për shkak të emrit tim, do t'i jepet njëqind fish
dhe do të ketë si trashëgimi jetën e amshuar”. (Mt 19, 29)*

Këtë na e ka premtuar Zoti dhe e dimë që Fjala e Hyut është e vërtetë. Shpërblimi i atij që heq dorë nga diçka, për dashuri ndaj Zotit e vëllezërve, do të jetë i bollshëm. Një karakteristikë e këtij „njëqind fishi” është kthimi i shumëfishuar i veprave të veçanta të Kishës që dërgon e sakrifikon.

Atëhere edhe për Kishën Shqiptare nevojtarë për shumë punëtorë, ky sakrifikim do të jetë përgjigjia e duhur për të patur atë ç'ka i mungon. “Lëmosha e vejushës është shembulli që duhet ndjekur: nëse një dioqezë e varfër ndihmon një dioqezë tjetër të varfër, ajo nuk mund të varfërohet më shumë, sepse Zoti nuk mund të mposhtet kurrë në bujari.” (*Postquam Apostoli 10*)

2. Disa Apekte shoqërore

Ndryshimet shoqërore që janë verifikuar vitet e fundit në Shqipëri kanë qenë të shumta, të natyrave të ndryshme, me shkaqe të ndryshme dhe do të ishte e pamundur të bëhej një studim i secilës. Po bëj vetëm një analizë thelbësore që mendoj se është e një rëndësie të veçantë për të kuptuar realitetin e Shqipërisë gjatë këtyre 10 viteve dhe sot.

2.1 Ndryshimet shoqërore:

Nga shoqëria rurale tek ajo urbane.

Shqipëria e viteve 91-92 rizgjohej pas një periudhe të gjatë në të cilën proceset e urbanizimit, me fjalë të tjera, kalimi nga bota rurale tek ajo urbane, ishin bllokuar nga regjimi, i cili nuk lejonte lëvizjen e lirë të personave. Ky proces i urbanizimit fillon të shfaqet në vitet 91-92. Gjatë kësaj periudhe procesi merr vrull, derisa në vitet 93-96 shpërthen, duke krijuar flukse të mirëfillta migrimi të brendshëm drejt periferive të qyteteve të mëdha nga njëra anë, e jashtë shtetit nga ana tjetër. Për të përcaktuar ndikimin e këtij

negli anni 93-96, creando veri e propri flussi di migrazione interna verso le periferie delle grandi città da una parte, e verso l'estero dall'altra. Per quantificare l'impatto di questo processo di trasformazione sociale basta il dato statistico delle città di Tirana e di Scutari, Durazzo, Fier, ecc.: in questo periodo hanno quasi duplicato il loro numero d'abitanti. Questo processo sta cambiando radicalmente la società albanese. La cultura della Grande Città, la Babilonia, della quale parla l'Apocalisse, crea un nuovo tipo di uomo, di famiglia e di rapporti interpersonali e certamente anche religiosi. L'uomo urbano, staccato dal rapporto originario con la natura, dalle regole della propria famiglia allargata e dai legami sociali che la società rurale impone, crea un tipo di famiglia più ridotta, nella quale il rapporto con i vicini e con la famiglia allargata d'origine prende nuove forme. Quest'uomo inevitabilmente si secolarizza e, comincia a vedere nella religione un ostacolo al progresso. Credo che questo processo sia in atto in Albania con le caratteristiche proprie di questa società. Non credo che il cambiamento della società urbana consista tanto nel numero di antenne paraboliche con le quale si vede la televisione straniera. I cambiamenti sociali, con i relativi effetti sugli individui, hanno radici più profonde.

L'Europa si chiede oggi come evangelizzare ed arrivare all'uomo secolarizzato, come raggiungere nuovamente quest'uomo, diverso da prima, figlio della grande città. Questa è la sfida. E questa mentalità di tipo urbano passa molto rapidamente anche negli ambienti rurali e s'impone attraverso la velocità di adattamento sociale che caratterizza la trasmissione delle idee nella società odierna.

La risposta pastorale dovrà avere una certa sintonia con i paesi dove questi processi si sono già avviati da diversi decenni.

3. Dieci anni di lavoro insieme

Farò riferimento, molto celermente ad alcuni punti che mi sembrano importanti nell'analisi di questi dieci anni.

3.1 *Il contributo umano:* Sin dall'apertura dell'Albania, la Chiesa che è in Italia ha risposto di modo molto generoso al primo bisogno di una chiesa che cercava di riprendersi dopo quarant'anni di persecuzione. Mi viene in mente per primo il contributo costituito dalla presenza dei Sacerdoti inviati dalle diverse Diocesi italiane. Si sono mosse nello stesso tempo anche le Congregazioni di Religiosi e di Religiose. I laici sono arrivati in mille modi da noi, insieme con le diverse Caritas, con i movimenti, le associazioni, le nuove comunità... Credo che questo sia stato il vero e il più importante contributo dello scambio tra Chiesa. E questo è segno di una Chiesa viva.

proçesi të ndryshimit shoqëror, mjaftojnë të dhënat statistikore të qytetit të Tiranës, Shkodrës, Durrësit, Fierit, etj...: gjatë kësaj periudhe numri i banorëve të tyre është dyfishuar. Ky proces po ndryshon rrënjësisht shoqërinë shqiptare. Kultura e Qytetit të Madh, Babilonia, për të cilën flet Zbulesa, krijon një lloj të ri njeriu, familje e marrëdhënie ndërpersonale e sigurisht edhe fetare. Njeriu urban, i shkëputur nga lidhja fillestare me natyrën, nga rregullat e familjes së zgjeruar dhe nga lidhjet shoqërore që imponon shoqëria rurale, krijon një lloj të ri familjeje më të vogël, në të cilën marrëdhënia me të afërmit e me familjen e zgjeruar së cilës i përket merr forma të reja. Ky njeri shekullarizohet në mënyrë të pashmangshme dhe fillon ta shikojë fenë si një pengesë për të përparuar. Mendoj se ky proces po zhvillohet në Shqipëri pikërisht me karakteristikat e kësaj shoqërie. Nuk besoj se ndryshimi i shoqërisë urbane konsiston në numrin e antenave satelitore me të cilat shihet televizioni i huaj. Ndryshimet shoqërore, me efektet përkatëse tek individit, kanë rrënjë më të thella.

Sot Europa e jo vetëm Europa pyet veten se si të unguillizojë e të mbërrijë tek njeriu i shekullarizuar, si ta gjejë përsëri këtë njeri, i cili tashmë ka ndryshuar, i biri i Qytetit të madh. Kjo është sfida. Dhe ky mentalitet i llojit urban kalon shumë shpejt edhe në ambjentet rurale dhe vendoset nëpërmjet shpejtësisë së përshtatjes shoqërore që karakterizon transmetimin e ideve në shoqërinë e sotme.

Përgjigjia baritore duhet të jetë në një farë harmonie me vendet ku këto procese tashmë kanë dhjetë vjet që kanë filluar.

3. Dhjetë vjet punë së bashku

Do t'i referohem shkurtimisht disa pikave që mendoj se janë të rëndësishme në analizën e këtyre dhjetë viteve.

3.1 Kontributi njerëzor: Që kur u hap Shqipëria, Kisha në Itali iu përgjigj mjaft bujarisht nevojës së parë të një Kisehe e cila po mundohet të merrte veten pas 40 vitesh përndjekje. Me vjen ndërmend si fillim, kontributi i pranisë së meshtarëve të dërguar nga Dioqezat italiane. Në të njëjtën mënyrë janë spostuar edhe Kongregatat Rregulltare. Laikët kanë ardhur tek ne në gjithëfarëlloj mënyrash, së bashku me Caritas-et e ndryshme, me lëvizjet, shoqëritë, komunitetet e reja...mendoj se ky ka qenë kontributi i vërtetë dhe më i rëndësishëm i shkëmbimit midis Kishave. Dhe kjo është shenjë e një Kisehe të gjallë.

3.2 Problemi i Imigrimit. Mendoj se është fusha ku Kisha që ndodhet në Itali ka kontribuar e ndihmuar më shumë në Kishën që

3.2 Il problema dell'Immigrazione. Penso che sia il campo dove la Chiesa che è in Italia abbia contribuito ed aiutato di più la Chiesa che è in Albania. Mi riferisco non soltanto all'aiuto che gli albanesi hanno avuto arrivando nelle più diverse situazioni in Italia, ma soprattutto al punto di riferimento che molti di loro, cattolici e non cattolici, hanno trovato nelle parrocchie italiane. Credo che i frutti di questo lavoro si vedranno meglio a lungo termine. In questo percorso non sono mancate, da una parte e da un'altra, anche certe ingenuità. La fuga dei cervelli: studenti, figli di famiglie cattoliche, emigrati nelle università italiane, sono la dimostrazione di una delle perdite più dolorose per una chiesa che si trova in frontiera nella società albanese, essendo un'entità minoritaria. Costatiamo che, nella stragrande maggioranza dei casi, chi è andato all'estero per motivi di studio, difficilmente torna di nuovo tra noi in modo permanente. È certo che ognuno è libero e deve scegliere per sé, per poi rispondere a Dio delle proprie scelte nella vita. Ma non credo che sia saggio incoraggiare i giovani nei confronti di scelte che indirizzano verso la loro uscita definitiva dall'Albania.

3.3 Il mondo della Pastorale Sociale. Io devo per forza parlare del lavoro svolto dalla Caritas.

Devo dire subito che non ho avuto nel mio passato una preparazione o un'esperienza precedente da uomo "Caritas", se così posso dire. Per mia esperienza personale e scelta profonda provengo dall'esperienza del Cammino Neocatecumenale, ma la Volontà di Dio mi ha portato a dirigere la Caritas Albania per ben sei anni. Ringrazio Dio che mi ha fatto conoscere da vicino un carisma della Chiesa, che, per tante ragioni, non conoscevo direttamente e nei dettagli. Sono stati anni intensi per me, per la Caritas Albania e per il Paese, ma non mi fermerò a parlare di quello che si è fatto. Di una cosa sono fiero: Abbiamo avuto l'avventura, l'opportunità e l'occasione di lavorare alcuni anni insieme alla Caritas Italiana per avviare e sostenere la creazione delle sette Caritas Diocesane, un processo lungo e difficile di decentralizzazione. Abbiamo sicuramente commesso errori, ma questo modello è servito come riferimento ad altre chiese dei Balcani per avviare lo stesso tipo di percorso. L'istituzione di queste strutture Diocesane permette alle Chiese locali di non essere sempre dipendenti delle chiese sorelle, ma di poter iniziare, e gestire nel tempo, processi autonomi di crescita. Questo processo di crescita è stato possibile grazie ad una chiesa che ha a cuore lo spirito di condivisione che contraddistingue in modo positivo i rapporti tra le Chiese.

3.4 Conclusione

Siamo tutti impegnati in un grande sforzo di evangelizzazione. "Insieme cerchiamo di compierlo guidati ed animati sempre

është në Shqipëri. I referohem jo vetëm ndihmës që iu është dhënë shqiptarëve të cilët kanë mbërritur në Itali me mënyra nga më të ndryshmet, por mbi të gjitha mbështetjen që shumë prej tyre, katolik e jo katolik, kanë gjetur nëpër famullitë italiane. Mendoj se frytet e kësaj pune do të shihen mirë me kalimin e kohës. Gjatë kësaj rruge nuk kanë munguar, si nga njëra anë ashtu edhe nga ana tjetër, disa naivitete. Ikja e trurit: studentë, bij familjesh katolike, të emigruar nëpër universitetet italiane, dëshmon një ndër humbjet më të dhimbshme për një kishë përbën një pakicë si dhe vepron e ballafaqohet drejtpërsëdrejti me shoqërinë shqiptare. Konstatojmë se, në më të shumtën e rasteve, kush ka ikur jashtë shtetit për arsye studimi, vështirë se rikthehet përgjithmonë midis nesh. Sigurisht që secili është i lirë dhe duhet të bëjë zgjedhjet e veta, që pastaj të përgjigjet para Hyut në lidhje me atë që ka zgjedhur në jetën e vet. Nuk më duket e drejtë të inkurajohen të rinjtë drejt zgjedhjeve që çojnë në daljen e tyre nga Shqipëria.

3.3 Bota e Baritores Sociale. Jam i detyruar të flas për punën që ka zhvilluar Caritasi. Pikë së pari duhet të them se në të kaluarën nuk kam patur ndonjë përgatitje apo përvojë përsa i përket njeriut "Caritas", nëse mund ta shpreh në këtë mënyrë. Nga përvoja dhe zgjedhja ime e thellë personale i përkas Ecjes Neokatekumenele, por vullneti i Hyut më çoi që për 6 vjet të drejtoja Caritas-in Shqiptar. Falenderoj Hyun që më bëri të njoh nga afër një karizëm të Kishës, që për shumë arsye, nuk e njihja në detaje. Kanë qenë për mua vite mjaft të ngjeshura, për Kishën Shqiptare dhe për Vendin, por nuk do të ndalem duke folur mbi atë çka është bërë. Për një gjë jam krenar: Kemi patur aventurën, mundësinë dhe rastin për të punuar disa vite së bashku me Caritas-in Italian duke nisur dhe mbështetur krijimin e shtatë Caritas-eve Dioqezanë, një proces i gjatë e i vështirë decentralizimi. Sigurisht, kemi bërë edhe gabime, por ky shembull i ka shërbyer edhe kishave të tjera të Ballkanit për të hapur të njëjtën rrugë. Institucioni i këtyre strukturave Dioqezane u jep mundësinë kishave lokale që të mos jenë gjithmonë të varura nga kishat motra, por që të mund të fillojnë dhe të administrojnë me kalimin e kohës procese autonome rritjeje. Ky proces rritjeje ka qenë i mundur falë një kishë, e cila ka në zemër shpirtin e mbështetjes që i dallon pozitivisht marrëdhëniet midis Kishave.

3.4 Konkluzion

Të gjithë jemi angazhuar në një përkjekje të madhe ungjillizimi. "Le të mundohemi ta përmbushim së bashku të udhëhequr e të mbushur gjithmonë me shpresën e krishterë "që nuk zhgënjën" (Rm 5,5), pasi duke qenë e themeluar në fjalët e Krishtit, i cili, i gatshëm për t'i lënë nxënësit e tij mes rreziqeve dhe forcave armiqësore të kësaj bote, premtoi: "Dhe ja unë jam me ju çdo ditë, deri në fund të

dalla speranza cristiana “che non delude” (Rm 5,5), perché fondata sulle parole di Cristo, che, in procinto di lasciare i suoi discepoli tra le insidie e le forze ostili di questo mondo, promise: “Ecco io sono con voi tutti i giorni, sino alla fine del mondo” (Mt 28,20), “Avete fiducia, io ho vinto il mondo” (Gv 16,33) (Postquam Apostoli 31)

Concludo con l’Inno ai Filipesi. Sia la Parola di Dio per tutti noi quella che illumini ciò che si è fatto, ciò che si dovrà correggere e ciò che si farà in futuro.

Ancora una volta è necessario ripeterci, perché resti come principio sempre presente nel nostro quotidiano:

Non fate nulla per spirito di rivalità o per vanagloria, ma ciascuno di voi, con tutta umiltà, consideri gli altri superiori a se stesso, senza cercare il proprio interesse, ma quello degli altri.

*Avete in voi gli stessi sentimenti che furono in Cristo Gesù
Il quale... (Fil. 2,3)*

Se tutti noi ci ritroviamo in questo Spirito, vuol dire che siamo in comunione tra le nostre Chiese. L’importante è perseguire sempre questo sentiero di COMUNIONE, che porta con sé quel seme di unità che costruisce la Chiesa.

botës” (Mt 28,20), “Kini besim, unë fitova mbi botën” (Gjn 16, 33) (Postquam Apostol 31). Po e mbyll me himnin e Filipianëve. Qoftë Fjala e Hyut për të gjithë ne ajo që ndriçon atë çka është bërë, atë çka duhet korigjuar e atë çka do të bëhet në të ardhmen.

Edhe njëhere duhet të përsërisim së bashku, që të mbetet si parim në jetën tonë të përditshme:

*“Mos bëni asgjë për kryelartësi as për mendje të madhe,
por me përvujtëri mbani tjetrin më të madh se veten,
pa kërkuar të mirën tuaj,
por të mirën e të tjerëve.
Kini në ju po ato ndjenja që ishin në Krishtin Jezus
i cili...” (Fil. 3,2).*

Nëse të gjithë ne e gjejmë veten në këtë shpirt, do të thotë se jemi të bashkuar midis kishave tona. E rëndësishme është të ndjekim gjithmonë këtë shteg BASHKIMIN, i cili mbart në vetvete farën e unitetit që ndërton Kishën.

Gruppi di studio

- **GRUPPO DI LAVORO 1**
Conferenza Episcopale dell'Albania - Conferenza Episcopale Italiana
- **GRUPPO DI LAVORO 2**
Presenza e servizio dei religiosi
- **GRUPPO DI LAVORO 3**
Caritas e Associazioni d'impegno sociale

rupe studimi

- **GRUPI PUNËS 1**
Konferenca Ipeshkvnore e Shqipërisë - Konferenca Ipeshkvnore Italiane
- **GRUPI PUNËS 2**
Prania dhe shërbimi i rregulltarëve
- **GRUPI PUNËS 3**
Caritas dhe Shoqata me angazhime sociale

Gruppo di lavoro 1

Conferenza Episcopale dell'Albania Conferenza Episcopale Italiana

1. Domande

1. *Lo sguardo critico al passato.*
2. *Le possibilità di continuare l'amicizia.*
3. *Quali sono le necessità e le possibilità della collaborazione?*
4. *Come conservare l'amicizia?*
5. *Il messaggio delle due Conferenze ai presbiteri, religiosi/e e ai fedeli delle due chiese?*

RIASSUNTO per l'Assemblea Generale:

Quali erano le difficoltà e quale sarà la sfida per il futuro?

2. Sintesi letta in Assemblea generale

I rapporti tra Chiesa italiana e Chiesa albanese sono motivo di reciproco ringraziamento e di arricchimento. In dieci anni si è verificato un vero scambio di vita, grazie al sacrificio e alla carità di tanti missionari. Nonostante l'impreparazione per affrontare in Albania le esigenze e le necessità di una Chiesa nascente nessuno si è scoraggiato per fare il meglio che ha potuto e pensato.

Guardando i dieci anni trascorsi sono stati anni di carità di annuncio del Vangelo:

– tempo di reciproca conoscenza e accettazione, per poter lavorare meglio ed essere più efficienti;

– tempo di assistenza ai poveri (particolarmente il periodo del 1992, la precarietà del 1997 e l'accoglienza dei kosovari nel 1998-99);

– tempo per organizzare alcune strutture, per capire la cultura e la storia del popolo albanese;

– tempo d'impegno per gli emigrati: in Italia oggi esistono 40 centri di ritrovo per gli albanesi e qualcosa è stato avviato anche in Grecia e Inghilterra.

Volgendo lo sguardo al futuro si intuisce la necessità di fare qualcosa di meglio. In particolare c'è bisogno urgente:

– di progetti chiari e di lunga durata;

– di altri Fidei Donum, oltre i validi che già esistono, perché cresca la Chiesa locale;

rupi punës 1

Konferenca Ipeshkvnore e Shqipërisë Konferenca Ipeshkvnore Italiane

1. Pyetje

1. Vështrim kritik mbi të kaluarën.
2. Mundësitë e vazhdimit të miqësisë.
3. Ku qëndrojnë nevojat dhe cilat janë mundësitë e bashkëpunimit?
4. Si ta ruajmë miqësinë të paprishur?
5. Cila është porosia e dy Konferencave për meshtarët, rregulltarët/et besimtarët/et e dy Kishave?

Përmbledhje për Asamblenë e Përgjithëshme:

Cilat ishin vështirësitë dhe cila do të jetë sfida për të ardhmën?

2. Përmbledhje e lexuar në Asamblenë e Përgjithëshme

Marrëdhëniet midis Kishës italiane dhe Kishës shqiptare janë arsye për të falenderuar dhe për t'u pasuruar në mënyrë reciproke. Gjatë dhjetë vjetëve është vërtetuar një shkëmbim i vërtetë jete, falë sakrificës dhe dashurisë hynore të shumë misionarëve. Pavarësisht nga mungesa e përgatitjes për të përballuar në Shqipëri kërkesat dhe nevojat e një Kise që lind asnjëri nuk u humbi guxim për të bërë atë që mundte dhe mendonte se ishte më e mira.

Duke parë dhjetë vitet e kaluara mund të themi se kanë qënë vite dashurie hynore dhe vite të shpalljes së Ungjillit:

– kohe e një njohjeje dhe pranimi reciprok, për të punuar më mirë dhe për të qënë më frutdhënës;

– kohë ndihme ndaj të varfërit (veçantërisht gjatë periudhës së 1992, pasiguria e 1997 dhe mikpritja e kosovarëve në 1998-99);

– koha për organizimin e disa strukturave, për të kuptuar kulturën dhe historinë e popullit shqiptar;

– koha e angazhimit për emigrantët: në Itali sot ekzistojne 40 qendra takimi për shqiptarët dhe diçka ka filluar edhe në Greqi dhe në Angli.

Duke hedhur sytë në të ardhmen kuptohet nevoja për të bërë dikça më mirë. Në veçanti ekziston një nevojë urgjente:

– për projekte të qarta dhe afatgjata;

– për Fidei Donum të tjerë, përveç të pranishmëve që janë, në mënyrë që të rritet Kisha lokale;

- di più formazione, soprattutto nei confronti dei laici e per un migliore servizio di evangelizzazione;
- di formare i formatori nelle parrocchie;
- di sussidi seri (basta coi fogli volanti!);
- di annunciare il Vangelo attraverso i media;
- di fare della missionarietà interna un compito fondamentale;
- di un'equa distribuzione delle di forze di lavoro in tutto il territorio albanese;

- di coinvolgere il personale religioso italiano che ha finito il servizio in Albania nella pastorale degli immigrati albanesi in Italia.

Nonostante tante difficoltà c'è infine bisogno di lavorare per la comunione, se non si vuole che quella albanese torni ad essere una Chiesa del silenzio. E in silenzio la Chiesa in Albania non può restare soprattutto di fronte alle piaghe sociali, politiche e morali che affliggono il proprio popolo.

- për më shumë formim, mbi të gjitha për laikët dhe për një shërbim më të mirë ungjillëzimi;
- për të formuar formuesit nëpër famullitë;
- për tekste serioze (mjaft më me fletushkat!);
- për të shpallur Ungjillin përmes mediave;
- për të bërë me të tërë misionalitetin një detyrë themelore;
- për një shpërndarje të djretë të forcave puntore në të gjithë territorin shqiptar;
- për të përfshirë personelin rregulltar italian që ka përfunduar shërbimin në Shqipëri në baritoren e emigrantëve shqiptarë në Itali.

Pavarësisht nga shumë vështirësi ka nevojë në fund për të punuar për bashkimin, për të mos rrezikuar që Kisha shqiptarë të mos jetë përsëri një Kishë e heshtur. Dhe në heshtje Kisha në Shqipëri nuk mund të qëndrojë mbi të gjitha përballë plagëve shoqërore, politike dhe morale të cilat mbërthejnë vetë popullin.

Gruppo di lavoro 2

Presenza e servizio dei religiosi

1. Domande

1. *L'arrivo delle comunità religiose in Albania: successo o fallimento?*
2. *Le difficoltà ed i successi durante dieci anni: stimolo o scoraggiamento?*
3. *L'entusiasmo delle vocazioni all'inizio, la loro mancanza oggi e la perdita graduale di quelle che già abbiamo: L'educazione ad un basso livello oppure la mancanza della vocazione?*
4. *Costruire il futuro basandoci sulla realtà nella quale ci troviamo oppure sul comune impegno per cambiarla?*
5. *L'attività sociale delle comunità religiose in futuro: Conservare il funzionamento dei progetti già esistenti, studiare le necessità e le possibilità per nuovi interventi?*
6. *Chi dovrà affrontare la continuazione dell'attività religiose: le province da sole, gli organismi finanziari della Chiesa oppure trovare una possibilità per nuovi interventi?*
7. *La proposta per una crescita migliore delle comunità religiose.*
8. *La possibilità di creare una fondazione per le comunità religiose con lo scopo di sostenere i Religiosi/e nella loro attività in Albania.*

Riassunto per l'Assemblea Generale:

Quali erano le difficoltà e quale sarà la sfida per il futuro?

2. Sintesi letta in Assemblea generale

Analizzato punto per punto è stato messo in risalto che:

1. Venendo i Religiosi in Albania non hanno trovato un vero volto della Chiesa organizzata – che però man mano è stata restaurata ed è in continua crescita – motivi: certamente la situazione passata.

Mentre per alcuni religiosi è stato chiaro l'obiettivo della loro venuta in Albania – cioè far da supporto a quelle piccole comunità resistenti, in altri ci sono stati dei secondi fini forse le vocazioni – ciò ha compromesso la vera evangelizzazione. Nonostante ciò si sono verificati motivi di successo per la Chiesa Cattolica e anche per i fratelli musulmani.

2. Le difficoltà senz'altro non sono mancate, però sapendo la situazione dei fatti, si è cercato di vivere questa realtà quotidianamente.

rupi punës 2

Prania dhe shërbimi i rregulltarëve

1. Pyetje

1. *Ardhja e bashkësive rregulltare në Shqipëri: sukses apo dështim?*
2. *Vështirsitë dhe sukseset gjatë dhjetë viteve: Nxitje apo shkurajim?*
3. *Entuziazmi i thirrjeve të shumta në fillim, mungesa aktuale e tyre dhe humbja graduale ekzistuese: Edukim i dobët apo mungesë devocioni të thirrje?*
4. *Ta ndërtojme të ardhmen nëpërmjet përshtatjes së realitetit, apo me anë të angazhimit të përbashkët për ta ndryshuar atë?*
5. *Veprimi social i bashkësive rregulltare në të ardhmën: Të ruhet funksioni i projekteve ekzistuese? Të studiohen nevojat dhe mundësitë për ndërhyrje të reja?*
6. *Vazhdimin e veprimtarisë rregulltare, duhet ta përballojnë vetë provincat, ose organizmat financiare të Kishës, apo gjetja e një mundësie bashkëinvestimi?*
7. *Propozim për rritjen më të mirë të bashkësive rregulltare.*
8. *Mundësia e krijimit të një fondacioni të veçantë të bashkësive rregulltare për ti përkrahur rregulltarët/et në veprimtarinë e tyre në Shqipëri.*

Përmbledhje për Asamblenë e Përgjithëshme:

Cilat ishin vështirsitë dhe cila do të jetë sfida për të ardhmën?

2. Përmbledhje e lexuar në Asamblenë e Përgjithëshme

Pasi analizuam çdo çështje u vu në dukje se:

1. Rregulltarët duke ardhur në Shqipëri, nuk kanë gjetur një pamje të vërtetë të Kishës së organizuar – por dalëngadalë kjo ka qënë ripërtërirë dhe vazhdon të rritet – arsyet: me siguri situata e kaluar.

Ndërkohë për disa rregulltarë qëllimi i ardhjes së tyre në Shqipëri ka qënë mëse i qartë – d.m.th. të ndihmojnë komunitetet e vogla që kanë mbetur, disa të tjerë kanë përfunduar në detyra të tjera si thirrjet – kjo ka rrezikuar ungjillizimin e vërtetë. Megjithatë janë hedhur hapa të sukseshëm si nga ana e Kishës Katolike, ashtu edhe nga ana e vëllezërve Myslyman.

2. Padyshim që vështirësitë nuk kanë munguar, por duke njohur situatën, jemi munduar ta jetojmë çdo ditë këtë realitet.

3. Per ottenere le vocazioni vere, occorrono le condizioni di base, primo fra tutte la famiglia cristiana e un'educazione alla vera fede, cosa che è mancata per cui l'obbiettivo della loro entrata (per molti) era quello di stare bene e forse lo studio. Problema oggi non è quello delle loro uscite ma il processo di formazione che deve essere più intenso e scandito in tempi più lunghi.

Proposta:

Formare un'equipe vocazionale Nazionale con un programma di sensibilizzazione e discernimento.

Si sottolinea l'importanza della inculturazione, se vogliamo arrivare al cuore della gente imparare la lingua e conoscere la storia – per non portare loro i nostri modelli occidentali.

L'atteggiamento nostro deve essere quello di ascoltare e osservare la realtà di più per poi darsi priorità (meglio chiedere agli stessi albanesi cosa si aspettano, cosa vogliono?) e quali sono le realtà dei fatti più urgenti.

Si sottolineava l'importanza di frequentare il CUM – come annunciare – come proporsi prima di venire in Albania.

Proposta:

Istituire un CUM in Albania per capire meglio la realtà.

Proposta:

- a. Più collaborazione pastorale fra varie comunità
- b. Più formazione umana – sanitaria – ottimi risultati con ECHO.
- c. Sarebbe bene mettere le proprie energie per risolvere certi problemi comuni la prostituzione, la droga, l'analfabetismo. Per quanto riguarda il sostentamento dei Religiosi

C'è già il CASMA

Sfide: Prevenire dei vari problemi: analfabetismo, disoccupazione, problema donne.

– Rendere più protagonista il popolo albanese, noi essere di supporto.

– Solidarizzare e dar più voce alla donna.

– La chiesa deve avere più voce di fronte ai grandi problemi, è testimonianza anche denunciando la corruzione.

– La formazione dei nostri giovani deve essere il primo e il più grande problema e poi testimonianza ad ogni livello di vita spirituale e religiosa.

3. Për të patur thirrje të vërteta nevojiten kushtet bazë, para së gjithash familja e krishterë dhe një edukim në besimin e vërtetë, gjë që ka munguar, prandaj qëllimi i hyrjes së tyre (për shumicën), ishte ai i për tëjetuar mirë dhe ndoshta studimi. Sot problemi nuk qëndron tek daljet e tyre, por tek procesi i formimit i cili duhet të jetë më i ngjeshur dhe të ndahet në periudha kohore afatgjata.

Propozim:

Të formohet një Ekip Kombëtar për thirrjet, me një program sensibilizimi dhe arsyetimi shpirtëror.

Theksohet rëndësia për tu përfshirë në kulturën e vendit, nëse duam të hymë në zemrën e njerëzve, duhet të mësojmë gjuhën dhe të njohim historinë – për të mos i çuar atyre shembujt tanë perëndimorë.

Sjellja jonë duhet të ndalet më shumë tek dëgjimi si dhe duke iu përmbajtur realitetit për t'i dhënë më pas rëndësinë e duhur situatave më urgjente (më mirë të pyesim vetë shqiptarët se çfarë presin, çfarë duan?).

Theksohet gjithashtu edhe rëndësia për të frekuentuar Qendrën e Formimit Misionar – si të shpallim – si të paraqitemi para se të vijmë në Shqipëri.

Propozim:

Të ngrihet një qendër e tillë në Shqipëri për ta kuptuar më mirë realitetin.

Propozim:

- a. Më shumë bashkëpunim baritor midis komuniteteve të ndryshme
- b. Më shumë formim njerëzor – shëndetësor – rezultate mjaft të mira me ECHO.
- c. Do të ishte mirë të angazhoheshim për të zgjidhur disa probleme të përbashkëta: prostitucioni, droga, analfabetizmi.

Përsa i përket përkrahjes së Rregulltarëve, ekziston KSHEL

Sfidat: Të parandalohen probleme të ndryshme: analfabetizmi, papunësia, problemi i grave.

– Të bëhet më protagonist populli shqiptar, ne të mbetemi si ndihmë.

– Solidarizimi për t'i dhënë më shumë hapsirë gruas.

– Kisha duhet ta ngrejë më shumë zërin, përballë problemeve të mëdha, është një dëshmi edhe denoncimi i korrupsionit.

– Formimi i të rinjve tanë duhet të jetë çështje parësore dhe ndër më të rëndësishmet, si dhe dëshmia në çdo nivel të jetës shpirtërore e fetare.

Gruppo di lavoro 3

Caritas e Associazioni d'impegno sociale

1. Domande

1. *I successi e le difficoltà della collaborazione in passato.*
2. *Qual è la posizione dell'amicizia di oggi: ci sono dei dubbi oppure Status Quo?*
3. *Quali sono le necessità e le possibilità della collaborazione tra le due Caritas?*
4. *È possibile che la Caritas Albania e Caritas Italia siano dei ponti Importanti d'amicizia tra le due chiese e i due popoli?*
5. *Quali sono le sfide e i successi che si aspettano da questa amicizia nei futuri dieci anni?*
6. *Quali proposte dovranno fare le Caritas alle due Chiese sorelle per il futuro?*
7. *La collaborazione tra le caritas diocesane e la possibilità di allargare questa collaborazione.*

Riassunto per l'Assemblea Generale:

Quali erano le difficoltà e quale sarà la sfida per il futuro?

2. Sintesi letta in Assemblea generale

Il lavoro in gruppo è cominciato con una presentazione dai presenti:

– Per la Caritas Albania parla il Direttore, Tom Preku, il quale fa una esposizione storica del percorso comune tra Caritas sorelle e negli ambiti di progetti di assistenza tecnica, materiale e finanziaria che ha portato alla attuale sviluppo della Caritas Albania e delle Caritas Diocesane. Per il futuro esiste una Piattaforma nella quale si invita tutti gli Organismi operanti nel ambito della chiesa cattolica a far riferimento. Esistono dei programmi a livello nazionale come: il Programma di Formazione, Programma dei Minori, Programma Sanitario, Programma Gioventù e il Programma di sensibilizzazione della gente per donare ai più poveri.

– Oltre queste priorità nel ambito sociale-sanitario, si sottolinea l'importanza di progetti per creare lavoro ed evitare l'immigrazione di masse, sopra tutto dei giovani e delle persone più preparate. Per questo si propone di lavorare insieme ad un'idea di progetto di Pastorale del Lavoro della Gioventù, che potrebbe concre-

grupi punës 3

Caritas dhe Shoqata me angazhime sociale

1. Pyetje

1. Arritjet dhe vështirësitë e bashkëpunimit në të kaluarën.
2. Qëndrimet për të sotmen: gjendje miqësi, dyshimi, apo Status Quo – je?
3. Cilat janë nevojat dhe mundësitë e bashkëpunimit mes dy Caritaseve.
4. A mundet Caritas-i Shqiptar dhe Caritas-i Italian të jenë ura kryesore e miqësisë mes dy Kishave dhe mes dy popujve.
5. Cilat janë sfidat ose arritjet që priten nga miqësia e dhjetë viteve të ardhshme?
6. Çfarë propozimesh duhet t'i bëjnë Caritas-et dy Kishave motra për të ardhmen?
7. Bashkëpunimi i Caritas-eve dioqezane dhe mundësia e zgjerimit të bashkëpunimit.

Përmbledhje për Asamblenë e Përgjithëshme:

Cilat ishin vështirësitë dhe cila do të jetë sfida për të ardhmen?

2. Përmbledhje e lexuar në Asamblenë e Përgjithëshme

Puna në grup filloj me prezantimin e të pranishmëve:

– Për Caritas-in Shqiptar flet Drejtori, Tom Preku, i cili bën një paraqitje historike të ecjes së përbashkët mes Caritas-ve motra në kuadrin e projekteve të ndihmës teknike, materiale dhe financiare e cila ka çuar në zhvilliminn aktual të Caritas-it Shqiptar dhe të Caritas-ve Dioqezane. Për të ardhmen ekziston një Platformë në të cilën ftohen të referojnë të gjithë organizmat të cilat punojnë në kuadrin e kishës katolike. Ekzistojnë programe të nivelit kombëtar si: Programi i Formimit, Programi i të Miturve, Programi Shëndetsor, Programi i të Rinjve dhe Programi i sensibilizimit të njerëzve për t'i dhuruar më të varfërve.

– Përveç këtyre prioriteteve në fushën sociale-shëndetsore, nënvizohet rëndësia e projekteve për të krijuar punën dhe për të shmangur imigrimin në masë, mbi të gjitha të të rinjve dhe të personave më të përgatitur. Prandaj propozohet që të punohet sëbashku me idenë për një projekt të Baritores së Punës të të Rinjve, e

tizzarsi in un programma in tre fasi: 1. Sensibilizzazione in Italia per individuare le risorse e potenzialità per creazione di posti di lavoro in Albania. 2. Creare una rete d'interscambio culturale e lavorativo tra i giovani d'Italia e Albania. 3. Sostenere l'apertura di attività d'impresa.

– Anche il Responsabile della LVIA in Albania, Tonin Aliaj, dopo aver fatto una presentazione sulle attività passate e concreti sottolinea come fondamentale la comunione tra le due Caritas e l'importanza del sostegno alla creazione di micro-impresе e al lavoro in Albania.

– Don Vittorio Nozza, Direttore della Caritas Italiana, sottolinea tre punti fondamentali emersi come riflessione da questi 10 anni passati in prospettiva futura.

1. La Chiesa d'Albania ha espresso per la prima volta in maniera organica e uniforme una sua programmazione quinquennale nella pastorale della Carita Questa Programmazione e formalizzata nel Documento Piattaforma 2002-2007 della Caritas Albania.

2. Su questo si devono misurare le nostre sintonie come Chiesa nel rispetto dei livelli nazionale, diocesano e parrocchiale.

3. Lavorare avendo riguardo al non disattendere il quotidiano, pur nel rispetto delle emergenze.

– La Responsabile del **Progetto Speranza**, Sig. Silvana Vignali, esterna le difficoltà, nonostante la formazione, uno stipendio e l'offerta del lavoro qualificato ai ragazzi, a mantenere i giovani nel Paese. A suo parere le Congregazioni, nonostante i più diversi motivi, non devono favorire l'uscita di tante forze giovani che potrebbero lavorare per il loro Paese. Come difficoltà di co-ordinamento chiede anche quale sia il riferimento per il suo lavoro e per garantire la continuità in comunione con la Chiesa per il servizio che sta svolgendo.

– **Mons. Dode Gjergji**, Presidente della Caritas Albania, richiamando ad analizzare le prospettive di lavoro comune, osserva come a suo parere si sia lavorato anche bene singolarmente, ma mancando di co-ordinamento e di scambio di informazione. Per questo, invita tutti a lavorare, in quanto Organismi Cattolici, il più possibile insieme e di essere buoni figli della Chiesa d'Albania.

– Don Romano Zanni, **Direttore della Caritas Diocesana di Reggio Emilia**, si congratula per la Piattaforma che apprezza moltissimo, sopra tutto perché riconosce che in passato si è venuti nel Paese delle aquile senza co-ordinarsi e fare riferimento alla Chiesa Locale. Sottolinea la necessità di un maggior collegamento con le Caritas Diocesane locali in Albania e in Italia, e di gemellaggi. In oltre, chiede anche che cosa viene fatto per il problema delle ragazze messe in strada in Italia.

– Risponde Sr. Anna Cazzato, **Direttrice della Caritas Diocesana di Rreshen**, che viene fatto molto anche se con pru-

cila mund të konkretizohet në një program në tre faza: 1. Sensibilizimi në Itali për gjetjen e burimeve dhe potencialitetit për të krijuar vende pune në Shqipëri. 2. Krijimi i një rrjeti për ndërshkëmbimin kulturor dhe të punës mes të rinjve të Italisë dhe atyre të Shqipërisë. 3. Mbështetja e hapjeve të aktiviteteve sipërmarrëse.

– Edhe përgjegjësi i LVIA në Shqipëri, Tonin Aliaj, pas një prezantimi të aktiviteteve të shkuara dhe konkrete shquan si themelore bashkimin mes dy Caritas-eve dhe nënvizon rëndësinë e mbështetjes së krijimit të sipërmarrjeve të vogla dhe të punës në Shqipëri.

– Don Vittorio Nozza, **Drejtor i Caritas-it Italian**, nënvizon tre pika të rëndësishme të nxjerra nga reflektimi i këtyre 10 viteve të kaluara me perspektivë të ardhmen.

1. Kisha e Shqipërisë ka shprehur për herë të parë në mënyrë organike dhe uniform një programim të saj pesëvjeçar në baritoren e Caritas-it. Ky programim është bërë zyrtar në dokumentin Platforma 2002-2007 i Caritas-it Shqiptar.

2. Mbi këtë duhen matur sintonitë tona si Kishë e cila që mbetet në respektimin e niveleve kombëtare, dioqezane dhe famullitare.

3. Duhet punuar duke u kujdesur për të papriturat e e përditshme, duke patusur gjithmonë respekt për emergjencat.

– Përgjegjësjë e **Projektit Shpresa**, Znj. Silvana Vignali, shtron vështirësitë, përveç atyre të formimit, edhe të një pagë e oferte pune të kualifikuar për të rinjtë, për të mbajtur të rinjtë e Vëndit. Sipas mendimit të saj Kongregatat, megjithë arsyet e mundshme, nuk duhet të shtyjnë daljen e shumë forcave rinore të cilët mund të punojnë për Vëndin e tyre. Si vështirësi koordinuese pyet gjithashtu edhe se kujt duhet t'i drejtohet në punën e saj edhe për të garantuar komunitetin në bashkim me Kishën për shërbimin që poo zhvillon.

– Mons. Dodë Gjergji, **President i Caritas-it Shqiptar**, duke bërë thirrje për analizimin e perspektivave të punës së përbashkët, vëren se sipas mendimit të tij puna individuale ka qënë e mirë, por ka munguar koordimimi dhe shkëmbimi i informacioneve. Për këtë, fton të gjithë të punojnë sëbashku, si Organizma Katolik, sa më shumë të jetë e mundur dhe të jenë bijë të mirë të Kishës në Shqipëri.

– Don Romano Zanni, **Drejtor i Caritas-it Dioqezan të Reggio Emilia**, përgëzohet për Platformën të cilën ai e vlerëson shumë, mbi të gjitha sepse njeh mirë punën e atyre që kanë ardhur në Vëndin e Shqiptonjave pa patur një koordinim dhe pa iu drejtuar Kishës Lokale. Nënvizon nevojën për një lidhje më të madhe mes Caritaseve Dioqezane lokale në shqipëri dhe në Itali, dhe të binjakëzimeve. Gjithashtu pyet edhe për fatin e vajzave që vendosen në rrugë, në Itali.

– Përgjigjet Mt. Anna Cazzato, **Drejtoresh e Caritas-it Dioqezan të Rrëshenin**, duke thënë se punohet shumë edhe pse me

denza e segretezza, per ragioni di sicurezza. Questo fa capire la necessita di far riferimento maggiormente alle Istituzioni locali della Chiesa per avere maggior informazioni sul lavoro in territorio.

– L'intervento di Fabrizio Righi, **Caritas Italiana**, sottolinea il rispetto dei tempi e del valore di quanto fatto in questi ultimi anni con la creazione delle Caritas Diocesane e dei progetti svolti. È importante avere un collegamento e un scambio di informazioni su cosa viene fatto nel territorio. La Piattaforma è la proposta d'indirizzo nazionale della chiesa Albanese sulla quale devono fare riferimento ed integrarsi gli interventi di tutti gli Organismi Cattolici, nel rispetto delle loro peculiarità. A livello Diocesano gli interventi andranno co-ordinati con le Diocesi Locali.

– Daniele Pasquini, **Centro Sportivo Italiano**, afferma che non ci si vuole contrapporre alle altre strutture, ma essere complementari ed integrarsi con le altre componenti della Chiesa. Si vuole essere autonomi, ma senza essere indipendenti da cio' che viene svolto come indirizzo comune.

– Elena Sibani, della **Comunità di Sant'Egidio**, chiedendo quale possa essere l'occasione concreta di un co-ordinamento tra gli organismi qui presente, propone la istituzione di un tavolo di co-ordinamento.

– Anche Padre Antonio Leuci, **Direttore Caritas Diocesana di Lezha**, sottolinea il rispetto dei tempi della Chiesa delle peculiarità di tutti e che sia aperti alle collaborazioni con i vari organismi della Chiesa Cattolica.

In conclusione si propone come sfida per il co-ordinamento futuro:

Dalle discussioni emerse nel nostro gruppo abbiamo analizzato come:

Fatiche del cammino comune:

1. Tante realtà anche importanti e significative, scollegate tra loro e con la Chiesa.
2. Poca conoscenza reciproca di cio che si e fatto e che si fa.
3. Necessità di maggiore collaborazione nelle attività.

Come Sfide per il futuro:

1. Lavorare sui bisogni presentati dalla Chiesa e dalla Comunità locale.
2. Lavorare e co-operare nei vari livelli proposti nella Piattaforma Nazionale 2002-2007 e nelle Programmazioni diocesane presentata dalla Chiesa Cattolica.
3. L'Istituzione di un tavolo di co-ordinamento tra gli Organismi Cattolici, operanti in Albania, da adattarsi secondo i livelli d'intervento nel territorio: livello nazionale, diocesano, parrocchiale.

kujdes dhe fshehtësi, për arsye sigurie. Kjo bën që të kuptojë nevojën për t'iu drejtuar më shumë Institucioneve lokale të Kishës për të pasur një informacion më të gjërë për punën në territor.

– Ndërhyrja e Fabrizio Righi, **Caritas-i Italian**, nënvizon respektimin e kohëve dhe të vlerës përsa i përket asaj që është bërë në këto vitet e fundit me krijimin e Caritas-eve Dioqezane dhe të projekteve të zhvilluara. Është i rëndësishëm ekzistimi i një lidhjeje dhe i një shkëmbimi të informacioneve mbi atë që bëhet në territor. Platforma është propozimi i adresën kombëtare të Kishës shqiptare të cilën i duhen drejtuar dhe i duhen shtuar ndërhyrjet e të gjithave Organizmave Katolik, në respektin e karakteristikave të tyre. Në nivelin Dioqezano ndërhyrjet do të koordinohen me Dioqezat Lokale.

– Daniele Pasquini, **Qendra Sportive Italiane**, pohon se nuk i duhet kundravënë strukturave të tjera, por duhet të poltësojnë njëri-tjetrin dhe të shkrihen me përbërësit e tjerë të Kishës. Dëshirojnë të jenë autokton, por jo të pavarur nga ajo që bëhet me një adresë të përbashkët.

– Elena Sibani, e **Comunitetit të Sant'Egidio-s**, duke pyetur se kush mund të jetë rasti konkret i një koordinimi mes organizave të pranishëm, propozon krijimin e një tavoline koordinuese.

– Edhe Atë Antonio Leuci, Drejtor i Caritas-it Dioqezan të Lezhës, nënvizon respektin e kohëve të Kishës, të veçantive të të gjithëve dhe të nevojës për të qënë të hapur për bashkëpunimet me organizma të ndryshëm të Kishës Katolike.

Në përfundim propozohet si sfidë koordinimi në të ardhmen:

Nga diskutimet e bëra në grupin tonë, kemi analizuar si:

Vështirësi në rrugën e përbashkët:

1. Shumë realitete edhe të rëndësishme e kumptimplote, jo të lidhura me njera-tjetrën dhe me Kishën.
2. Njohje e pakët reciproke e asaj çfarë është bërë dhe çfarë bëhet.
3. Domosdoshmëri për një bashkëpunim me të madh në aktivitetet që zhvillojmë.

Si sfida për të ardhmen:

1. Të punojmë mbi nevojat e paraqitura nga Kisha dhe nga Komuniteti Lokal.
2. Të punojmë, dhe bashkëpunojmë në nivelet e propozuara nga Platforma Kombetare 2002-2007 dhe në Programazionin Dioqezan të prezantuar nga Kisha Katolike.
3. Insitucioni i një tavoline të rrumbullakët ndërmjet Organizmave Katolike, që operojnë në Shqipëri, e cila të adaptohet sipas niveleve të ndërhyrjes në territor: nivel kombëtar, nivel dioqezan, nivel famullitar.

rispettive di comunione

Rev. MONS. DODË GJERGJIT

Amministratore Apostolico di Sapë e Presidente di Caritas Albania

È per me un grande onore presentare in questo odierno incontro tra le nostre due Chiese sorelle, le mie riflessioni sul futuro e la continua collaborazione tra di esse.

I relatori hanno presentato ieri l'analisi della collaborazione tra le chiese durante gli ultimi dieci anni. Dieci anni di collaborazione e dieci anni di amicizia tra fratelli e sorelle in Cristo, è una grande opera d'Amore, un'amicizia la quale non si costruisce sulla base degli interessi terrestri, ma sulla base dell'ispirazione che viene dal nostro Signore Gesù Cristo e sull'ideale dei figli di Dio per servire una Chiesa unica.

La nostra amicizia nacque come una forte espressione d'amore tra due Chiese sorelle, le quali essendo pur così vicine non hanno avuto la possibilità di conoscersi ed incontrarsi, perché la chiesa in Albania giaceva nelle Catacombe dell'atroce persecuzione comunista.

Credo che l'obiettivo di questo Forum, ma anche delle nostre due Chiese in generale, è di valorizzare il nostro viaggio comune durante questi dieci anni, cercando di sottolineare insieme alcuni aspetti importanti della collaborazione, che saranno anche le linee d'orientamento per la futura collaborazione tra le nostre due Chiese sorelle.

Anche se nell'analisi della collaborazione furono accennati tutti gli aspetti del passato, permettetemi di ripeterne alcuni di essi. Non per ridire le cose, ma per mettere le fondamenta alle previsioni del futuro.

Nei primi anni del cambiamento del sistema politico in Albania, la Chiesa Cattolica si trovava distrutta in tutti gli aspetti:

1. La gerarchia non esisteva escludendo l'unico Vescovo rimasto in vita, Mons. Nikollë Troshani, il quale era già molto stanco essendo di un'avanzata età e afflitto da diverse malattie.
2. Il clero rimasto vivo, anziano e distrutto dalle indescrivibili torture nelle prigioni, deportazioni e lavori forzati era stanco e segnato. Anche quel piccolo gruppo di pastori rimasto era concentrato generalmente a Scutari, invece le altre Diocesi erano quasi scoperte.
3. I religiosi e le religiose che avevano potuto sopravvivere al passato, che mai più si ripeta, si rifugiavano ancora presso i loro familiari.

erspektiva bashkimi

I nderuar MONS. DODË GJERGJIT

Aministator Apostolik i Sapës e President i Caritas-it Shqiptar

Është nder i madh për mua, që në takimin e sotëm mes dy Kishave motra, të mund të shpalos disa mendime të mia mbi të ardhmen dhe mbi vijueshmërinë e bashkëpunimit mes Kishave tona.

Folësit e djeshëm kanë paraqitur një analizë të bashkëpunimit ndërmjet Kishave gjatë dhjetë viteve të fundit. Dhjetë vjetë bashkëpunim dhe dhjetë vjet miqësi mes vëllezërve dhe motrave në Krishtin, është një vepër e madhe Dashurie. Një miqësi kjo, e cila nuk ndërtohet në bazë të interesave tokësore por në bazë të frymëzimit të Zotit tonë Jezu Krishtit dhe në idealin e të bijve të Hyjit për të shërbyer në një Kishë të vetme.

Fillimi i miqësisë sonë ishte një shprehje shpërthyes dashurie mes dy Kishave simotra, të cilat ishin aq pranë njëra-tjetrës dhe nuk kishin mundësi ta njihnin dhe ta takonin njëra-tjetrën, sepse Kisha në Shqipëri ishte në Katakombet e regjimit të egër komunist.

Besoj se, synimi i të pranishmëve, por edhe i dy Kishave tona në përgjithësi, është: Të vlerësojmë bashkëudhëtimin tonë dhjetëvjeçarë, duke u përpjekur sëbashku t'i theksojmë disa vija të trasha të bashkëpunimit, të cilat do të jenë linjat orientuese të bashkëpunimit mes dy Kishat tona motra në të ardhmen.

Edhe pse në analizën e bashkëpunimit u thane të gjitha gjërat për të kaluarën, më lejoni të përsëris disa nga to. Jo për të rithënë gjërat, por për t'i shtruar një themel parashikimeve për të ardhmen.

Në vitet e para të ndryshimit të sistemit politik në Shqipëri, Kisha Katolike ishte e rrënuar në kuptimin e gjithanshëm:

1. Hierarkia nuk ekzistonte – duke përjashtuar këtu Ipeshkvin e vetëm që kishte mbetur gjallë, Mons Nikollë Troshani, i cili ishte i lodhur për s'tepërmi nga pleqëria dhe sëmundjet e shumta.
2. Kleri që kishte mbetur gjallë, ishte i lodhur në pleqëri dhe i dërmuar nën torturat e papërshkrueshme në burgje, internime dhe punë të detyruar. Edhe ai pak kler që kishte mbetur gjallë, ishte i përqëndruar përgjithësisht në Shkodër, kurse Dioqezat e tjera pothuajse ishin tërsisht të pa mbuluara.
3. Regulltarët dhe rregulltaret, që kishin arritur të mbijetojnë të kaluarën, mos ardh të kurrë më, ishin akoma të strehuar pranë të afërmëve të tyre.

4. Le chiese e i conventi erano rovinati sia dalla mano impietosa dell'uomo nel quale non c'era più religione, che dalla condanna delle stagioni degli antichi. Anche quelle poche Chiese e Conventi rimasti in piedi hanno avuto tutt'altra destinazione: alcune trasformate in teatro dei burattini, alcune in case di pionieri, altre in magazzini. Il Simbolo del Cattolicesimo in Albania, la Cattedrale di Scutari, fu trasformata in un palazzo dello sport.
5. I fedeli giravano qua e là in cerca di ciò che avevano perduto tra le macerie dei Santuari o presso qualche presbitero, come pecore senza pastore e senza ovile.

Di fronte a questa misera situazione di Chiesa martirizzata, sia la Chiesa Universale che le Chiese degli altri Paesi, come sorelle riunendo le proprie forze sono corse in aiuto alla Chiesa martirizzata in Albania. La Chiesa Cattolica in Italia senza dubbio era la più potente ed organizzata tra le altre Chiese nei dintorni dell'Albania.

Avendo maggiori possibilità, la Conferenza Episcopale Italiana, con tutto il suo potenziale è venuta in alla Chiesa Cattolica in Albania.

L'impegno della Chiesa Cattolica e dei fedeli Italiani era esteso in tutti campi, mettendo al servizio della Chiesa Cattolica in Albania il suo potenziale: umano, professionale, economico e sociale.

Tornando indietro a ricordare la situazione nella quale si trovava la Chiesa Cattolica in Albania, è evidente che questa Chiesa non era capace di assorbire e gestire tutto il potenziale offerto e in un certo modo si è arresa davanti alla sua grande necessità ed alle possibilità che gli venivano offerte.

In una tale situazione, quasi tutto, oppure dicendolo in un modo più soave, tante cose non erano né organizzate, né ben studiate. In mancanza di una pianificazione tutta l'attività della Chiesa ma anche le iniziative delle Comunità dei religiosi ed altri gruppi furono svolte spontaneamente senza strategia, senza obiettivi chiari, senza linee di guida sfuggendo ai principi di basilari per una sana amicizia. (L'esempio dei miei genitori)

La non esistenza di una strategia di collaborazione, ha inciso sicuramente anche sui naturali errori delle persone e sul fallimento oppure sui mancati successi dei progetti parziali, che dopo hanno portato a scontentezze reciproche. Dall'altra parte tutto ciò diventò nutrimento per reciproche accuse e per critiche inutili da persone irresponsabili, la voce dei quali spesso confonde oppure affrange le due Chiese. (A volte mettono anche in discussione la continuità di tale amicizia da tutte due le parti).

Penso che il problema principale tra le nostre due Chiese, in quel momento era la mancata conoscenza reciproca e il poco tempo a disposizione:

1. La Chiesa Cattolica in Albania – aveva difficoltà di capire la Chiesa dopo il Concilio Vaticano II. Mancava la capacità di studiare le necessità e la loro selezione secondo le priorità.

4. Kishat dhe Kuvendet ishin të rrënuara, si nga dora e pamëshirshme e njeriut të shfesar po ashtu edhe nga dënimi i stinëve të të motëve. Edhe ato pak Kisha ose Kuvende që kishin mbetur në këmbë, kishin një destination tjetër: disa në teatër kukullash, disa në shtëpi pionieri, disa në depo, e Simboli i Katolicizmit në Shqipëri, Katedraja e Shkodrës ishte shndërruar në një Sallë Sporti.
5. Besimtarët silleshin e pshtilleshin duke e kërkuar të humburën nëpër gërmadhat e shenjtorëve pranë një prifti, si delet pa bari dhe pa vathë.

Duke parë këtë situatë të mjerueshme të Kishës së martirizuar, si Kisha e përgjithshme ashtu edhe Kishat e tjera simotra të Vendeve të tjera, i mobilizuan forcat e tyre dhe i erdhën në ndihmë Kishës së martirizuar në Shqipëri. Padyshim që Kisha Katolike në Itali, ishte Kisha më e fuqishme dhe më e organizuara ndër Kishat e tjera përreth Shqipërisë.

Duke patur mundësitë më të mëdha, Konfereca Ipeshkvnore Italiane me gjithë potencialin e saj, u vu në ndihmë të Kishës Katolike në Shqipëri.

Angazhimi i Kishës Katolike dhe i besimtarëve Italianë ishte shtrirë në të gjitha fushat, duke vënë në shërbim të Kishës Katolike në Shqipëri potencialin e vet: njerëzor, profesional, ekonomik e social.

Nëse prapë kthehemi dhe e rikujtojmë gjëndjen e Kishës Katolike në Shqipëri, atëherë shohim qartë se Kisha në Shqipëri nuk ishte e aftë t'i thithte dhe t'i menaxhonte të gjitha këto potenciale të ofruara dhe me një mënyrë u dorzua përpara nevojës së madhe që kishte dhe mundësive që i afroreshin.

Në një gjëndje të tillë, pothuaj se gjithçka, ose e thënë më butë, shumëçka ishte e pa organizuar dhe studiuar mirë. Në mungesë të planifikimit, i gjithë aktiviteti i Kishës por edhe iniciativat e Bashkësive rregulltare dhe grupeve të tjera, u zhvilluan në mënyrë spontane pa një strategji, pa objektiva të qarta, pa udhëzime orientuese dhe pa parime bazë për një miqësi të shëndoshë. (Shembulli i prindërve të mi)

Mos egzistimi i një strategjie bashkëpunimi, sigurisht që ka ndikuar edhe në fenomenin e natyrshëm të gabimeve të personave dhe në dështimin ose mos suksesin e projekteve parciale të cilat më vonë kanë shkaktuar moskënaqësi mes palëve. Në anën tjetër janë bërë ushqim i mirë për akuza të ndërsjellta dhe kritika të panevojshme nga përsinat e papërgjegjshëm, zëri i të cilëve shpeshëherë huton ose dëshpron të dyja Kishat. (Bile nganjëherë edhe e vënë në diskutim kuptimin e vazhdimin të një miqësie të tillë). Jo vetëm nga njëra palë por: Nga të dyja palët.

Mendoj se problemi kryesor mes dy Kishave tona, ishte mosnjohja mes palëve dhe koha e pakët në dispozicion:

2. Dall'altro lato la Chiesa Italiana, aveva grosse potenzialità, che voleva consumare ad ogni costo, sia a livello nazionale che le iniziative da parte della base. Prendendo spunto da tutto ciò, nella maggior parte dei casi i protagonisti degli interventi in Albania, hanno individuato da soli le necessità, e dando loro stessi le priorità, hanno organizzato e gestito da soli il loro intervento.

In tale situazione di una confusa collaborazione, c'è sicuramente posto sia per la glorificazione del lavoro di tutte e due le Chiese, che per indicare le colpe e gli errori reciproci da noi commessi.

Ciononostante non abbiamo bisogno né di glorificarci, né di incolparci a vicenda, ma con uno sguardo d'amore che unisce i fratelli e le sorelle in Cristo, dobbiamo ringraziare Dio, ma anche gli uni gli altri per avere vissuto dieci anni d'amicizia, e su questa amicizia dobbiamo progettare anche il futuro.

Se il passato è "Magistra Vitae" allora attraverso il passato costruiamo il futuro.

Penso che tutti voi, così come me, concepiamo questo Forum come una meditazione da fare ogni giorno, nel quale cerchiamo davanti a Dio ed insieme al Suo Spirito di sfogliare (oppure di vivere) la giornata rallegrandoci dei successi e dispiacendoci delle tolleranze, errori, colpe oppure anche dei peccati. Questo ci aiuta ad essere migliori, con più coraggio e speranza per l'indomani.

Per poter valorizzare in modo perenne le opere del passato decennale e per migliorare i possibili sbagli, abbiamo bisogno di progettare il futuro.

I dieci anni passati, erano gli anni della spontaneità, perciò penso che sia arrivato il tempo di creare una strategia migliore per il futuro. Questa strategia potremo costruirla molto bene, perché ora le circostanze cambiano. Oggi noi conosciamo bene le capacità e i difetti dell'uno l'altro; conosciamo le necessità e le possibilità reciproche, ed insieme potremmo progettare, studiare e dare priorità alle cose secondo l'importanza che hanno per la Chiesa ed il popolo Albanese.

Quando Dio faceva l'alleanza con il popolo eletto, specificava sempre delle regole, simboli, riti e definiva i doveri e le promesse. In questo modo si dividevano le responsabilità reciproche.

Nel viaggio della nostra collaborazione, abbiamo bisogno anche noi, in grandi linee, di determinare alcune linee di guida, le quali dopo verranno concretizzate nei vari livelli di collaborazione.

1. Consapevolezza per tutti i membri delle due Chiese: Ché siamo uno in Cristo, il quale ci unisce in un unico servizio, in un solo Spirito e in una sola Chiesa, dove i doni sono veramente diversi, ma che non diventino essi mezzo di disprezzo o possibilità di prevalenza. Che non permetta il Signore di usare i nostri sbagli e le nostre incapacità per contrastare l'uno l'altro oppure per

1. Kisha Katolike në Shqipëri – kishte vështirësi për ta kuptuar Kishën e pas Konçilit II të Vatikanit. Mungonin aftësitë e studimit të nevojave dhe seleksionimin e tyre sipas prioriteteve.
2. Në anën tjetër Kisha Italiane, e cila kishte potenciale të mëdha, me çdo kusht dëshironte t'i konsumonte potencialet e veta, si ato të niveleve kombëtare ashtu edhe të nismave nga baza. Nisur nga kjo, në shumicën e rasteve protagonistët e ndërhyrjeve në Shqipëri: gjetën vetë nevojën, i dhanë vetë prioritet, e organizuan, financuan dhe menaxhuan vetë ndërhyrjen e tyre.

Një gjendje e tillë bashkëpunimi lëmsh, sigurisht sot ka vend për glorifikimin e punës të të dyja Kishave, dhe ka vend të tregojmë, me gisht njëra-tjetrës fajet dhe gabimet që i kemi bërë.

Megjithatë nuk kemi nevojë ta glorifikojmë e as ta fajësojmë njëra-tjetrën, por me sy të shëndoshë, të dashurisë që na lidhë dhe na mbanë vëllezër e motra në Krishtin, ta falenderojmë Hyjin, po dhe njëri-tjetrin, që kemi mundur t'i kalojmë dhjetë vjet miqësie, dhe prapë si miq, të planifikojmë të ardhmen.

Nëse e kaluara është "Magistra vitae" atëherë nëpër të kaluarën duhet ta ndërtojmë të ardhmen.

Mendoj se të gjithë ju, por jam i sigurt që unë; takimin në këtë Forum, e kuptoj si një meditim që bëjmë përditë: ku mundohemi para Hyjit dhe bashkë me Shpirtin e Tij ta shfletojmë ditën duke iu gëzuar sukseseve dhe duke shprehur keqëardhje për lëshimet, gabimet, fajet ose edhe mëkatet. Kjo na ndihmon që të jemi më të mirë, me më shumë guxim dhe shpresë për të nesërmen.

Që veprave të së kaluarës dhetëvjeçare t'u japim vlerë të përherëshme dhe që t'i përmirësojmë gabimet e mundshme, kemi nevojë ta planifikojmë të ardhmen.

Dhjetë vitet e kaluara, ishin vitet e spontanitetit, prandaj mendoj që ka ardhur koha që të krijojmë një strategji të mirë për të ardhmen. Edhe këtë strategji mund ta ndërtojmë shumë mirë, sepse tani ndryshojnë rrethanat. Sot ne njohim mirë aftësitë dhe mangësitë e njëri-tjetrit. Njohim nevojat dhe mundësitë e njëri-tjetrit. Kështu edhe së bashku mund të planifikojmë, të studiojmë dhe t'ju japim prioritet gjërave sipas rëndësisë që kanë, për Kishën dhe popullin Shqiptar.

Kur Hyji bënte besëlidhje me popullin e zgjedhur, gjithmonë përcaktonte disa rregulla, simbole, rite dhe përcaktonte detyrat e premtimet. Në këtë mënyrë ndaheshin përgjegjësitë e ndërsjellta.

Në udhëtimin e miqësisë tonë, kemi nevojë edhe ne, në vija të trasha, t'i vëmë disa udhëzime orientuese, të cilat më pas duhet të konkretizohen në nivele të ndryshme bashkëpunimi.

1. Vetëdijësimi i të gjithë pjesëtarëve të të dyja Kishave: Se jemi një në Krishtin, i cili na bashkon në të njëjtin shërbim, në të njëjtin shpirt dhe në të njëjtën Kishë, ku dhuratat vërtet janë të ndryshme, por ato nuk guxojnë të jenë mjet përbuzje ose mundësi

disprezzare i valori che tutti abbiamo. Tutti dobbiamo cercare di aumentare l'amore reciproco per poter gridare come Davide nei salmi: "O quanto è bello vivere con i fratelli" (*Sal* 133.1), e pregare che Dio Padre e il Signore Gesù Cristo, dia a tutti i fratelli e le sorelle insieme alla fede, la pace e l'amore (*Ef* 6.23).

2. Tutte le Diocesi, le Comunità religiose, le Associazioni Socio-pastorali, i vari individui, i quali in un modo o nell'altro sono legati ai vari livelli della Chiesa Albanese, dovranno rivedere le loro attività e cercare di dare un forte slancio alla collaborazione usando le proprie capacità, sia quelle spirituali che materiali, per rassicurare il seguito delle opere già iniziate e cercare di studiare la possibilità di nuove iniziative.
3. La presentazione delle possibilità e necessità, la loro approvazione e il loro uso dovranno essere coordinati dai rispettivi livelli e sia l'aiuto ricevuto che le necessità dovranno comunicare direttamente tra le Chiese e affinché non ci siano dei giri inutili.
4. Le Comunità religiose, Associazioni laiche oppure anche le altre Istituzioni canoniche, le quali operano in Albania, dovranno specificare la loro posizione in questa Chiesa oppure che rimangano come missioni che desiderano aiutare la nostra Chiesa, affinché sia necessario. Bisogna creare delle piattaforme precise, mettendo le fondamenta all'estensione del loro carisma in Albania conformandosi alla cultura, mentalità, tradizione e alle altre regole locali espandendo di più la loro presenza e la loro attività in Albania.
5. Le Comunità religiose, che sono presenti in Albania dovranno fare attenzione a coordinare le loro attività nelle Diocesi; mettendo a disposizione della chiesa le proprie capacità, specialmente quelle umane quando ci sia bisogno. Dovranno stare attente alle sante vocazioni, giacché se oggi le disprezziamo, domani non le ritroveremo più. Di fare più attenzione al ritiro dei membri delle loro comunità dall'Albania, soprattutto quando si tratta di un Presbitero, religiosi, i quali sono riusciti ad inculturarsi completamente; Per di più, la dove è possibile o necessario, bisogna rinnovare il loro personale con persone nuove, preparate e con esperienza, sia nell'educazione delle nuove generazioni, sia nel compimento dei doveri che sorgono dai Carismi oppure dallo Statuto che loro hanno in vigore.
6. Dobbiamo invitare tutte le Associazioni Cattoliche Italiane e anche Internazionali, che sono presente in Albania, a controllare l'attività dei loro rappresentanti, chiedendo loro di poter lavorare più vicino alla Chiesa Cattolica in Albania e di pianificare e mettere in pratica le nuove iniziative in sintonia con le posizioni delle Chiese Locali. La Chiesa locale come una buona madre deve e vuole abbracciare tutte queste organizzazioni ma anche esse dovranno avvicinarsi da buoni figli e brave sorelle. La pos-

mbizotrimi. Prite zot, që t'i përdorim gabimet ose paaftësitë tona për ta kundërshtuar njëri-tjetrin ose për t'i zhvlehtësuar vlerat që të gjithë i kemi. Të gjithë duhet të synojmë që të rrisim dashurinë e ndërsjelltë, që të mundemi të klithim si Davidi në psalme: Oh sa punë e mirë e gjë e bukur është kur vëllezërit jetojnë së bashku (Ps 133.1). Dhe të lutemi që Hyji Atë dhe Zotria Jezu Krishti, tu japë të gjithë vëllezërve dhe motrave bashkë me fenë, paqen dhe dashurinë (Krh. Ef 6.23).

2. Të gjitha Dioqezat, Bashkësitë rregulltare, Shoqatat Sociale-shoqërore–shpirtërore, individ të ndryshëm, të cilët janë lidhur në një mënyrë ose në një tjetër në nivele të caktuara te Kishes Shqiptare, të rishikojnë veprimtarinë e tyre dhe të mundohen t'i japin edhe një hov të fuqishëm bashkëpunimit, duke i përdorur kapacitetet e veta, si shpirtërore ashtu edhe materiale që të sigurojnë jetën veprave të filluara dhe të mundohen të studiojnë mundësinë e nismave të reja.
3. Shprehja e mundësive dhe nevojave, miratimi i tyre dhe përdorimi i tyre të jenë të kordinuara nga nivelet përkatëse, dhe: si ndihma ashtu edhe nevoja të komunikojnë drejtpërdrejt mes Kishave dhe jo të bëjnë xhiro të panevojshme.
4. Bashkësitë rregulltare, Shoqatat laike, ose edhe Institucionet e tjera kanonike, të cilat veprojnë në Shqipëri, duhet të përcaktojnë pozicionin e tyre në Shqipëri ose të mbeten misione të cilat dëshirojnë të ndihmojnë Kishën tonë, deri sa të shihet e nevojshme, ose të krijojnë platforma të qarta, duke i vënë themelet e zgjerimit të karizmës së tyre në Shqipëri dhe duke i'u përshtatur kulturës, mentalitetit, tradidës dhe rregullave të tjera lokale dhe duke e shtrirë praninë e veprimtarinë e tyre sa më shumë në Shqipëri.
5. Bashkësitë rregulltare, që kanë prezencën e tyre në Shqipëri duhet të kenë kujdes në kordinimin e veprimtarisë së tyre në Dioqezat dhe të vënë në dispozicion të Kishës kapacitetin e vet, e sidomos atë njerëzorë kur shfaqet nevoja. Të kenë kujdes me thirrjet e shenjta, se nëse sot i përbuzim, nesër nuk mund t'i gjejmë. Të kenë më shumë kujdes në tërheqjen e antarëve të bashkësisë së tyre nga Shqipëria, sidomos kur bëhet fjalë për një meshtar, rregulltarë, i cili ka arritur të inkulturohet tërësisht. Bile, ku është e mundur ose e domosdoshme, të freskojnë personelin e tyre me njerez të rinj, të pregatitur dhe me përvojë, si në edukim të brezit të ri, si në kryerjen e detyrimeve që burojnë nga Karizma ose Statuti që kanë.
6. Duhet të ftojme të gjitha Shoqatat Katolike Italiane ose edhe Ndërkombëtare, të cilat kanë prezencën e tyre në Shqipëri, që të kontrollojnë veprimtarinë e përfaqesuesve të tyre dhe t'u kërkojnë, që punën dhe ndikimin e tyre, t'ia afrojnë Kishës Katolike në Shqipëri dhe iniciativat e reja t'i planifikojnë dhe t'i zbatojnë në harmoni me qëndrimet e Kishës Lokale. Kisha lokale si një

sibile preoccupazione della Chiesa Locale essendo quest'ultima in minoranza nella Società Albanese di poter avere maggior'influenza. È vero che siamo in minoranza e come tali, se disperdiamo le nostre forze, rimarremo praticamente invisibili.

7. Le due Chiese dovranno fare attenzione a non farsi delle opinioni sulla base della scontentezza o anche contentezza delle singole persone, ma sulla base del funzionamento e dei rapporti istituzionali. Purtroppo esiste una velata manifestazione di scontentezza sia dalla parte italiane che albanese. Tale manifestazione circola tra persone paurose, le quali vogliono vendersi come sacrificio il fatto che non possono parlare. In futuro dobbiamo impegnarci veramente, specialmente i competenti, a non lasciare che dei falsi fratelli si intromettano a spiare la libertà che abbiamo in Cristo Gesù. (*Gal 2.4-5*)
8. Le diocesi che hanno i propri presbiteri in Albania, dovranno attivarsi di più per appoggiare sia il loro sostenimento che concretizzare la loro opera in Albania.
9. La Chiesa Locale dovrà avere maggiore cura verso le difficoltà e le necessità dei missionari, in modo che non si sentano abbandonati e dimenticati. La Chiesa Locale ha l'obbligo di creare le possibilità e lo spazio all'esercizio dei carismi delle comunità religiose, gruppi, movimenti spirituali o associazioni sociali.
10. Sono molto contento che oggi tra noi è presente anche il responsabile per gli immigrati albanesi presso la Conferenza Episcopale Italiana; Perciò vorrei invitarlo ad essere un potente motore per la sensibilizzazione delle due Chiese, per un maggiore attenzione all'immigrazione Albanese in Italia.

Forse finora il discorso ha lasciato spazio per riflettere, perché sono diventato in un certo senso detettore degli sbagli del passato, oppure maestro per creare nuovi meccanismi in modo che gli sbagli non si ripetano più in futuro.

No, noi abbiamo grandi ricchezze spirituali e materiali e le stiamo scambiando reciprocamente come doni. Perciò dobbiamo ringraziare Dio l'onnipotente che ci ha dato la grazia di vivere vicino per dieci anni, di rallegrarci insieme, di avere pazienza l'uno con l'altro e di scambiarsi i doni.

Come ho già affermato, questo incontro dovrà essere un esame di coscienza, e in quest'esame certamente abbiamo tante cose di qui ringraziarvi a vicenda e chiederci perdono. Nel mio esame di coscienza devo ringraziare la Chiesa sorella Italiana per i tanti doni che ci ha fatto:

1. La ringrazio per i Presbiteri, Religiosi, Religiose ed i suoi figli laici, tolti dal proprio seno e regalati a noi per aiutarci nell'opera dell'evangelizzazione del nostro popolo.
2. La ringrazio per l'appoggio economico che ha offerto alla Chiesa Albanese sia per i fondi della Conferenza Episcopale Italiana,

nënë e mirë duhet dhe don t'i përqafoj të gjithë këto organizma por edhe organizmat e tillë duhet të afrohen si "evlad" të urtë e të mirë. Shprehja e shqetësimit të mundshëm të Kishës Lokale mos të arsyetohet si kundërshtim i palëve, por si dëshirë e Kishës Lokale, që si minorancë në shoqërinë Shqiptare, të ketë mundësinë e ndikimit më të madh. Ne vërtetë jemi minorancë dhe si të tillë, nëse i shpërndajmë forcat tona në qeliza, mbelemi të padukshëm në tërësi.

7. Të dyja Kishat duhet të jenë të kujdesshme dhe të mos krijojnë opinione në bazë të pakënaqësisë ose dhe kënaqësisë së individëve, por në bazë të funksionimit dhe marrdhënieve institucionale. Mjerisht, egziston një manifestim i fshehur moskënaqësie, si nga ana Italiane ashtu edhe nga ana Shqiptare. Një manifestim i tillë qarkullon nga njerëz frikacak, të cilët duan të shiten si sakrificë që s'guxoj të flasë. E në të vërtetë, në të ardhmen duhet të angazhohemi, sidomos kompetentet, të mos lejojmë t'futen ndër ne vëllezërit e rremë, që e fusin hundën kudo...për të na e cënuar lirinë (të jetojmë si vëllezër) që na jep Jezu Krishti. Krh. Gal 2.4-5
8. Dioqezat që kanë meshtarët e vetë në Shqipëri, të mobilizohen më shumë për t'i përkrahur ata si për të jetuar ashtu edhe për ta ushtruar veprën e tyre në Shqipëri.
9. Kujdesi më i madh i Kishës Lokale te drejtohet për vështirësitë dhe nevojat e misionarve, në mënyrë që mos të ndihen të braktisur dhe të lënë në mëshirën e fatit. Kisha Lokale ka obligim, që të krijojë mundësi dhe hapësirë për ushtrimin e karizmave si të bashkësive rregulltare ashtu edhe të grupeve, levizjeve shpirtërore ose shoqatave sociale.
10. Kënaqem që sot ndër ne, është i pranishëm edhe përgjegjësi për migrantët shqipëtar pranë Konferencës Ipeshkëvore Italiane. Prandaj dua ta ftoj që të jetë motorr i fuqishëm për të sensibilizuar të dyja Kishat për një kujdes më të madh të migracionit Shqipëtar në Itali.

Ndoshta biseda e deritanshme ka lënë hapësirë për të menduar, se jam bërë në një mënyrë detektorë i gabimeve të së kaluarës, ose mjeshtër për të krijuar mekanizma mbrojtës, që thonë që gabimet të mos përsëriten në të ardhmen.

Jo. Ne kemi pasuri të shumta shpirtërore dhe materiale të cilat ia kemi dhuruar njëra-tjetrës. Prandaj duhet të falenderojmë Hyun e gjithëpushtetshem, që na ka dhënë hirin te jetojme 10 vite pranë njëri-tjetrit, t'i gëzohemi njëri-tjetrit, ta durojmë njëri-tjetrin, dhe t'i shkëmbejmë dhuratat.

Sic kam thënë më lartë, ky takim duhet të jetë një rrëhim në ndërgjegje, dhe në këtë rrëhim sigurisht që kemi shume gjëra për c'ka duhet të falenderohemi dhe t'i kërkojmë falje njera-tjetrës. E në rrëhimin e ndërgjegjes sime më duhet të falenderoj Kishën motër Italiane për shumë dhurata që na ka dhënë:

delle Diocesi, Comunità Religiose, ma anche per ogni contributo che i fedeli hanno dato nelle Parrocchie.

3. Ringrazio per l'aiuto sociale, che ha offerto al popolo albanese, sia tramite la Caritas che tramite gli altri organismi Cattolici, gruppi o persone, e per tutto ciò che non ho potuto scoprire nel mio esame di coscienza.
4. Dall'altra parte vorrei scusarmi con i missionari, i quali hanno operato e continuano ad operare in Albania, per le offese che hanno subito da individui irresponsabili, per gli ostacoli ripetuti con i quali hanno dovuto confrontarsi durante il loro lavoro, sia dal popolo che dagli organismi dello Stato. E per di più, noi come Chiesa Albanese, vorremo chiedervi perdono per la perdita del vostro e nostro fratello, Padre Ettore Cunial, il quale fu crudelmente ucciso a Durazzo.

Spero che questo esame di coscienza venga fatto all'interno delle nostre Chiese e si possa estendere nella loro comune meditazione, nelle Diocesi, Parrocchie, Comunità religiose, Associazioni, Istituzioni, gruppi e persone, perché soltanto scoprendo i nostri errori potremmo gioire dei reciproci contributi. San Paolo rivolgendosi agli Ebrei dice: Vi dico fratelli di ascoltare questa parola di consolazione! Vi ho scritto brevemente! (Eb. 13.22)

Non vorrei allungarmi troppo, ma vi assicuro che saremo migliori quando diventeremo detettori delle nostre colpe e giustificatori dei reciproci sbagli.

P. GIUSEPPE BELLUCCI, sj
Membro del Coordinamento CEI-Albania

All'inizio di questa breve relazione mi viene alla mente un ricordo personale che risale agli anni del dopo-Concilio, quando si discuteva molto in Europa del nuovo aspetto della Missione. Ricordo la lunga discussione avuta con un missionario, confratello e carissimo amico, di Taiwan. Egli, con grande foga, sosteneva che il missionario, nel senso tradizionale del termine, era ormai tramontato; il missionario, cioè, che arrivava in qualche posto del mondo e cominciava a lavorare, da padrone e signore, perché non esisteva ancora una Chiesa, una comunità di credenti. E sosteneva: missionari esteri ci saranno ancora, ma con una diversa caratteristica, quella di collaboratori al servizio delle Chiese locali; oltre che "inviati" dalle loro Chiese di origine, saranno anche dei "chiamati" dalle giovani Chiese per compiti precisi che le stesse Chiese stabiliranno.

Questo credo che debba avvenire oggi anche con l'Albania che è una Chiesa giovane, almeno nella sua fisionomia attuale, dopo l'esperienza della croce e del martirio. Gli operatori pastorali

1. E falenderoj per Meshtaret, Rregulltarët, Rregulltaret dhe të bijtë e saj laikë, të cilët i kane ndarë nga gjiri i vetë dhe na i ka dhuruar ne, për të na ndihmuar në Ungjillizimin e popullit tonë.
2. E falenderoj për përvojën dhe profesionalizmin e ushtrimit të detyrave në strukturat tona, sidomos në Caritas-in Shqiptar.
3. E falenderoj për përkrahjen ekonomike që i ka ofruar Kishës Shqiptare si nga fondet e Konferencës Ipeshkvnore Italiane, Dioqesave, Bashkësitë Rregulltare, por edhe për cdo kontribut të cilin e kanë dhënë besimtarët nëpër Famullit.
4. Falenderoj për ndihmën sociale, që ia ka ofruar popullit Shqiptar, si nëpërmjet Caritas-it ashtu edhe nëpërmjet organizmave të tjera Katolike, grupeve ose personave, dhe per gjithcka tjetër që ne rrëmimim e ndërjegjes sime, s'kam mundur ta zbuloj.
5. Në anën tjetër duhet t'i kërkoj falje misionarëve, të cilët kanë vepruar ose veprojnë në Shqipëri, për fyerjet që kanë përjetuar prej individëve të papërgjegjshëm, për pengesat e shpeshta që kanë përjetuar në kryerjen e punës së tyre, si nga populli ashtu edhe nga organizmat e Shtetit. E më së shumti, ne si Kishë Shqiptare, duhet t'ju kërkojme falje për humbjen e vëllait tuaj dhe tonin, At Hector, i cili u vra mizorisht në Durrës.

Shpresoj se një rrëmim të tillë ndërjegjeje, do të bëhet në zemrat e Kishave tona, dhe të shtrihet në meditimin mes dy Kishave, Dioqezave, Famullive, Bashkësive rregulltare, Shoqatave, Institucioneve, grupeve dhe personave, sepse vetëm duke i zbuluar gabimet tona do të mundemi t'i gëzohemi kontributet të njëri-tjetrit. Shën Pali u thotë Hebrenjëve: po ju them vëllezër, t'ia veni veshin kësaj fjale ngushllimi! Ju shkrova shkurtimisht! (Heb 13.22)

Nuk dua të zgjatem, por ju siguroj se do të jemi më të mirë kur të bëhemi detektor të fajeve tona dhe shfajësues të fajeve të njeri-tjerit.

Atë GIUSEPPE BELLUCCI S.I.

Anëtar i Hoordinimit të Konferencës Ipeshkvnore Italiane – Shqipëri

Në fillim të këtij relacioni të shkurtër më vjen ndërmend një kujtim personal që i përket periudhës të pas-Koncilit, kur në Europë diskutohej shumë për “pamjen” e re të Misionit. Kujtoj një diskutim të gjatë që pata me një misionar, një nga vllzërit dhe mik i dashur, nga Taiëan. Ai, ai me shumë hov, thoshte që misionari, në kuptimin tradicional të termit, kishte perënduar tashmë; misionari që shkonte në një vend të botës dhe fillonte të punonte, vet zot e vet shkop, sepse nuk ekzistonte akoma një kishë, një komunitet besimtarësh. Dhe thoshte: misionar që shkojnë jashtë do të ketë akoma, por me një tjetër karakteristikë, atë të bashkëpunëtorëve në shërbim të Kishave vendase; përveç të “dërguarve” nga Kishat e tyre të ori-

venuti dall'estero dovranno inserirsi in questa Chiesa per prestare la loro opera al servizio dei vescovi e secondo i loro piani pastorali.

Parliamo di "comunione" tra due Chiese sorelle. **Comunione** significa fiducia reciproca, collaborazione, solidarietà, per un servizio qualificato alla Chiesa albanese.

"Servizio", non imposizione, reso appunto nei luoghi e nei compiti che la Chiesa albanese dovrà indicare, palesare, precisare, determinare secondo le sue necessità e le sue urgenze.

All'inizio di questi dieci anni di collaborazione tra le due Chiese c'è stato un grande slancio missionario da parte dell'Italia nei confronti dell'Albania; si è visto un campo aperto all'evangelizzazione e quindi molti istituti religiosi, maschili e femminili, sono tornati alle loro antiche missioni o hanno aperto alla nuova missione. Di questa numerosa presenza italiana ha parlato ampiamente Don Nozza, direttore della Caritas italiana.

La stessa Conferenza Episcopale Italiana, attraverso il Comitato per gli aiuti caritativi, dal 1992 al 2002 ha approvato ben cento progetti di sviluppo di vario genere per un totale di 17.526.493 € (pari a circa 34 miliardi di vecchie lire).

Non c'è dubbio che questa massiccia azione ha dato visibilità alla Chiesa cattolica albanese che altrimenti sarebbe rimasta forse nell'ombra.

In questo primo periodo è certamente mancato un collegamento, una visione d'insieme delle urgenze e delle necessità di questa Chiesa rinata. Del resto, sono parole di mons. Mirdita al III Forum del 2000, "tutti, nello zelo degli inizi, credevamo in una ripresa veloce della Chiesa in Albania, cosa che è avvenuta, ma insieme a questa si sono verificate anche tutte le problematiche che una ripresa di questo tipo implica".

Un'altra osservazione sarebbe anche opportuna in questo contesto. Nei primi anni della ripresa cattolica è stata data maggiore attenzione all'azione caritativa e sociale e alla costruzione o ricostruzione materiale di chiese. Forse è giunto il tempo di dare maggiore enfasi all'evangelizzazione e all'approfondimento della fede.

Per questo però è più che mai necessaria una programmazione pastorale, fatta dalla Chiesa che è in Albania, che indichi alla Chiesa sorella che è in Italia i campi in cui ha più bisogno di aiuto. Del resto, mons. Massafra, nella sua relazione sempre al III Forum del 2000, parlando sul tema: *Vivere il Giubileo nell'Albania di oggi*, affermava "Il giubileo ha in sé la forza e la grazia spirituale di far ripartire il cammino di una Chiesa e quindi anche della nostra Chiesa. Dall'esperienza del Giubileo deve scaturire una pastorale ordinaria più elaborata e unitaria: direi, un piano pastorale unitario, pur nel rispetto delle singole realtà diocesane". È in questo piano pastorale, unitario e diversificato nello stesso tempo, che devono inserirsi i collaboratori pastorali venuti dall'estero.

gjinës, do të jënë edhe të “thirrur” nga Kishat e reja për detyra preçize që vetë Kishat do të vendosin.

Kjo besoj se duhet të ndodhë sot edhe me Shqipërinë e cila është një Kishë e re, të paktën në fizionominë e saj aktuale, pas eksperiencës së kryqit dhe të martirizimit. Bashkëpunorët baritor të ardhur nga jashtë duhet të marrin pjesë në këtë Kishë për të dhënë kontributin e tyre në shërbim të ipeshkëve dhe sipas planeve të tyre baritore.

Të flasim për bashkimin midis dy Kishave. **Bashkim** që do të thotë besim reciprok, bashkëpunim, solidaritet, për një shërbim të kualifikuar ndaj Kishës Shqiptare.

“Shërbim”, dhe jo imponim, të ofruar pikërisht në vendet dhe në detyrat që Kisha Shqiptare do të udhëzoj, të qartësoj, të përcaktoj, e të vendos sipas nevojave dhe urgjencave që ajo ka.

Në fillim të këtyre dhjetë vejetëve bashkëpunimi midis dy Kishave ka pasur një fluks të madh misionar nga ana e Italisë për Shqipërinë; është vënë re një fushë e hapur ndaj ungjillëzimit dhe ndaj shumë institute fetare, mashkulore dhe femërore, u janë kthyer misioneve të hershme të tyre ose kanë hapur misione të reja. Për këtë prezencë Italine të madhe në numër foli gjerë Don Nozza, Drejtor i Caritasit Italian.

Vetë Konferenca Ipeshkvnore Italiane, nëpërmjet Komitetit për ndihmat humanitare karitative, nga 1992 deri 2002 ka aprovuar mbi njëqind projekte për zhvillim në fusha të ndryshme për një total në 17.526.493 € (përafërsisht 34 miliard lireta).

Pa dyshim që kjo ndërhyrje masive i dha vizibilitet Kishës Katolike Shqiptare që ndryshe mbase do të kishte mbetur në hije.

Në këtë periudhë të parë sigurisht ka munguar një lidhje, një vizion i përgjithshëm i urgjencave dhe e nevojave të kësaj Kise të rilindur. Në fund të fundit, janë fjalë të mons. Mirdita në Forumin e III në vitin 2000, “të gjithë, në zellin e fillimit, besonim në një rimëkëmbie të shpejtë të Kishës në Shqipëri, gjë që ndodhi, por bashkë me këtë u verifikuan të gjitha problematikat që një rimëkëmbie e tillë sjell”.

Një tjetër vëzhgim do të ishte me vend në këtë kontekst. Në vitet e para të rimëkëmbies katolike i është kushtuar një vëmendie e madhe aktit karitativ dhe social dhe të ndërtimit dhe rindërtimit material të kishave. Mbase ka ardhur koha për të theksuar më tepër ungjillëzimin dhe thellimit në besim.

Por për këtë është më tepër se kurrë i nevojshëm një programim baritor, i hartuar nga Kisha në Shqipëri, që të jetë tregues për Kishën motër në Itali i fushave në të cilat ajo ka më tepër nevojë. Gjithashtu, mons. Massafra, gjithmon në relazionin e Forunit të III-të në 2000, duke folur për temën: të *Jetojmë Jubileun në Shqipërinë e sotme*, pohonte se “Jubileu ka në vetvete forcën dhe dhuratën shpirtërore që të bëj të rinis rugën e një Kise edhe të Kishës sonë. Nga eksperiencia e Jubileut duhet të lind një baritore e përditëshme më e përpunuar dhe më e përbashkët: dotë thosha, një plan baritor i përbashkët,

Da una rapida inchiesta fatta via E-mail nelle settimane scorse tra alcuni missionari che sono presenti in Albania da molti anni sono risultate alcune priorità che vi elenco così come mi sono state espresse:

- si sottolinea la prospettiva di comunione e non di dipendenza tra le Chiese sorelle che – cito alla lettera – “sperimentano nella collaborazione l’universalità dell’unica Chiesa di Cristo tale per cui non si parli più Chiesa italiana o Chiesa albanese, ma di Chiesa in Italia e Chiesa in Albania. Bisogna perciò attuare dall’Italia iniziative promozionali nei confronti delle risorse di persone e istituzioni presenti in loco, tenendo conto di questo quadro. Altrimenti c’è il rischio di creare in Albania due Chiese, connotate ciascuna da criteri non teologico-pastorali, ma etnico-culturali ed economici”;
- si avverte la necessità di proposte formative qualificate a vari livelli, “per preparare persone capaci che sentano la necessità di ricostruire l’“animus” e il tessuto sociale del popolo albanese. La crescita di centri di formazione favorirà l’aggregazione soprattutto dei giovani frenando l’emorragia delle forze giovani che sta impoverendo terribilmente il paese”;
- si insiste “sull’impegno formativo delle persone nei vari ambiti della comunità cristiana, che deve essere rafforzato rispetto ad interventi miranti alle pur necessarie strutture che finora hanno assorbito il grosso delle energie”;
- si fa sempre più urgente la necessità di una produzione mirata e intensa di pubblicazioni religiose in lingua albanese: dalla Bibbia ai documenti del Concilio Vaticano II, al materiale catechetico-liturgico, ai libri di spiritualità e di canti religiosi;
- è avvertita la mancanza di una casa editrice a servizio della Chiesa e si avverte il problema della lingua nella liturgia per una maggiore comprensibilità da parte della gente;
- si desidererebbe una maggiore attenzione alla nascita di Associazioni per la creazione di animatori albanesi : “questo è un progetto – cito testualmente le parole di un missionario – che dovrebbe durare vari anni e che si deve sviluppare all’interno delle strutture parrocchiali e religiose, non a fianco e gestito solo da istituzioni straniere”;
- si auspica ancora una pastorale comune, a livello nazionale, su droga, alcool, corruzione, armi, sanità, mondo femminile, lavoro, ecc.;
- nell’ambito di questa mini-inchiesta è scaturita anche una “*proposta per una strategia di lavoro*”: “non potrebbe essere utile, magari ispirandosi a qualche esperienza della Chiesa in Italia, dar vita ad un piccolo osservatorio, sotto la responsabilità della CEA (Conferenza Episcopale Albanese), per un’analisi più attenta della realtà ecclesiale in Albania nell’attuale contesto socio-politico in ordine a progetti operativi mirati, coordinati e cadenzati nel corso degli anni?”.

gjithmon në respektimin e çdo realiteti dioeqezan”. Dhe në këtë plan baritor, të përbashkët dhe të ndryshëm në të njëjtën kohë, duhet të marrin pjesë bashkëpunëtorët baritor të ardhur nga jashtë.

Nga një kërkim i shpejtë i bërë nëpërmjet E-mail në javët e shkuara disa misionar që janë të pranishëm në Shqipëri prej shumë vjetësh, kanë dalur në pah disa prioritete që tani po ua rjeshtoj ashtu si më janë trasmetuar:

- nënvizohet një prespektivë bashkimi dhe jo vartësie midis Kishave motra që – po lexoj siç është shkruar – “eksperimentojnë në bashkëpunimin universalitetin e së vetmes Kishë të Krishtit e tillë që të mos flitet më për Kishë Italiane ose Kishë Shqiptare, por Kishë në Itali dhe Kishë në Shqipëri. Ndaj nevojitet që nga Italia të ketë inisiativa promovimi kundrejt personave dhe institucioneve në vend, duke patur parasysh këtë tablo. Ndryshe ka rrezik që në Shqipëri të krijohen dy Kisha, të emërtuara secila jo nga kriteret teologjike-baritore por etnico-kulturore dhe ekonomike”;
- ndjehet nevoja e propozimeve formuese të kualifikuara në nivele të ndryshme, “për të përgatitur persona që ndajnë nevojën për të rindërtuar “animus” dhe shtresën sociale të popullit shqiptar. Lindja e qëndrave të formimit do të favorizojë agregimin mbi të gjitha të të rinjëve duke frenuar emoragjinë e forcate të të rinjve që po varfëron tmerrsisht vendin”;
- insistohet “në impenjimin formues të personave në fushat e ndryshme të komunitetit kristian, që duhet të forcohet për sa i përket të ndërhyrjeve të drejtuara strukturave, gjithsesi të nevojshme, që kanë thithur pjesën më të madhe të energjive”;
- bëhet gjithnjë e më urgjente nevoja për prodhim të qëlluar dhe intens të publikimeve fetare në gjuhën shqipe: nga Bibla në dokumentat e Koncilit Vatikan II, në materialin për katekizëm e liturgji, në librat shpirtëror dhe të këngëve fetare;
- është ndjerë mungesa e një shtëpie botuese në shërbim të Kishës dhe ndjehet problemi i gjuhës në liturgji për tu kuptuar më mirë nga njerëzit;
- dëshirohet një vëmendje më e madhe në formimin e Shoqatave për formimin e animatorëve shqiptar: “ky është një projekt – citoj tekstualisht fjalët e një misionari – që duhet të zgjasë disa vjet dhe që duhet të zhvillohet në brendësi të strukturave të famullive dhe fetare, dhe jo në krah e të organizuara nga institucione të huaja”;
- shpresohet akoma një baritore e përbashkët, në nivel kombëtar, mbi drogën, alkoolin, korrupsionin, armët, shëndetin, botën femërore, punën, etj.;
- në kuadrin e këtij kërkitimi të vogël lindi edhe një “propozim për një strategji pune”: “mund të mos ishte e mundur, mbase duke u frymëzuar nga ndonjë eksperiencë e Kishës në Itali, krijimi i një observatori, nën përgjegjësinë e CEA-s (Konferenca Ispeshkvnore Shqiptare), për një analizë të kujdesshme të realitetit

In alcuni di questi campi una fraterna collaborazione tra le due Chiese potrebbe portare buoni frutti.

Io sono convinto che la Chiesa italiana sia ancora interessata all'Albania (e questo *Forum* ne è una testimonianza). È vero, in questi dieci anni ci può essere stata frammentazione, improvvisazione, estemporaneità, mancanza di coordinamento in alcuni interventi, ma dobbiamo dire che è stato un po' il prezzo da pagare per trovare la via giusta di una vera collaborazione alla pari. Ambedue le Chiese mancavano di esperienza e soprattutto di una tradizione di collaborazione in questo senso. Le frontiere della Chiesa albanese si sono aperte quasi all'improvviso dopo mezzo secolo di chiusura, di persecuzione, di dispersione della comunità cristiana. Era inevitabile che i primi passi fossero incerti, perplessi, forse poco efficaci. Ora abbiamo alle spalle un'esperienza decennale che ci aiuta a correggere e a raddrizzare la rotta, se necessario.

Soprattutto si tratta di trovare e delineare le possibili forme di cooperazione. Alcuni suggerimenti erano venuti anche dai precedenti *Forum* tra le due Chiese. Io cercherò qui di indicare **alcune piste**, che naturalmente non sono esaustive, ma le espongo semplicemente a titolo di esempio.

- **Corsi di preparazione per il personale (preti, religiosi e laici) in partenza per l'Albania.** Nel 1999, cito dal rapporto di mons. Giuseppe Andreozzi, si ribadì "la necessità del coordinamento tra soggetti interessati allo scambio tra le Chiese e la necessità della formazione dei volontari e degli operatori pastorali italiani che intendono realizzare una qualche loro presenza stabile in Albania". In questo senso sono stati fatti notevoli passi in avanti negli ultimi due anni, con corsi presso il CUM di Verona (due week-end nel 2001: 01-03/06 e 08-10/06, e altri due nel 2002: 31/05-02/06 e 07-09/06). Sono forse piccoli avvii, ma credo che questa sia la linea da potenziare.

- **Corsi di lingua e cultura albanese:** qualcosa su questa linea era stata programmata in collaborazione con i Padri Giuseppini del Murialdo di Fier, ma poi non si è potuto realizzare nulla per ragioni tecniche, credo. Forse è il caso di riprendere l'idea, perché la conoscenza della lingua e della cultura albanese è di fondamentale importanza in vista di una inculturazione piena degli stranieri che operano in questo paese.

- Ma in questo campo credo che si possa e si debba andare più lontano. Non so se sia un'utopia pensare a un **corso organico di storia e di cultura albanese**, oltre a quello già esistente, magari presso la Scuola di Filosofia e Teologia annessa al Seminario di Scutari, aperto non solo ai seminaristi, ma anche a preti suore e operatori pastorali in genere. Esso darebbe la possibilità di approfondire insieme come rendere il Vangelo più significativo alla tradizione albanese.

- Un'altra iniziativa che potrebbe creare maggiore comunione tra gli operatori pastorali potrebbero essere delle **giornate di incon-**

ekleziastik në Shqipëri në kontekstin aktual politiko-social në radhën e projekteve operative të qëlluara, të koordinuar dhe të radhitur ndër vite?”.

Në disa nga këto fusha një bashkëpunim vllazëror midis dy Kishave mund të sillte fryte të mira.

Unë mendoj që Kisha në Itali është e interesuar akoma për Shqipërinë (dhe ky *Forum* është një dëshmi). Është e vërtetë që gjatë këtyre dhjetë viteve mund të ketë patur ndonjë fragmentizim, improvizim, gjëra jo të përshtatëshme për kohën, mungesë koordinimi në disa ndërhyrje, por duhet të themi që ka qënë paksa çmimi për tu paguar për të gjetur rrugën e drejtë për një bashkëpunim të barabartë. Që të dyja Kishave u mungente eksperiencia dhe mbi të gjitha tradita e bashkëpunimit në këtë sens. Kufinj të Kishës Shqiptare u hapën gati pa prituri pas një gjysëm shekulli izolimi, persekutimi, të shkrirjes së komunitetit kristian. Ishte e pa evitueshme që hapat e para të ishin të pasigurt, konfuz, mbase edhe pak efikas. Tashmë kemi lënë pas një eksperiencë dhjetëvjeçare që na ndihmon për të korriguar ose të drejtojmë “kursin”, nëse është e nevojshme.

Mbi të gjitha e rëndësishme është që të gjehen dhe të formulohen format e mundëshme të bashkëpunimit. Disa sygjerime kanë lindur nga Forumet e mëparëshme ndërmjet dy Kishave. Unë do të mundohem të tregoj këtu disa pista, që natyrisht janë komplete, por po i paraqes thjesht si shembull.

- **Kurse përgatitore për personelin (priftërinj, religjios e laik) në nisje për në Shqipëri.** Në 1999, po citoj nga rraporti i mons. Giuseppe Andreozzi, u ritha “nevoja e koordinimit midis subjekteve të interesuar për shkëmbimin midis Kishave nevojshmëria për formim e operatorëve dhe vullnetarëve baritor italian që duan të kenë një prezencë të qëndrueshme në Shqipëri”. Në këtë drejtim janë bërë hapa të dukshëm përpara në dy vitet e fundit, me kurse pranë CUM në Verona (dy week-end në 2001: 01-03/06 e 08-10/06, e dy të tjerë në 2002: 31/05-02/06 e 07-09/06). Mbase janë fillime të vogla, por besoj se kjo është linjë që duhet të forcohet.

- **Kurse të gjuhës dhe të kulturës Shqiptare:** diçka mbi këtë linjë ka qënë programmi në bashkëpunim me Padri Giuseppini të Murialdos në Fier, por që nuk është mundur për fat të keq që të realizohet asgjë për arsye teknike, besoj. Mbase është momenti për tu riparë projekti, sepse njohja e gjuhës dhe kulturës shqiptare është me një rëndësi themelore në pikpamien e një inkulturimi të plotë të të huajve që kanë aktivitet në këtë vend.

- Por në këtë fushë mendoj se mund të shkohet dhe më larg. Nuk di se në është i pa mundur organizimi i një **kursi komplet historie dhe kulture shqiptare**, përveç asaj ekzistuese, mbase pranë Shkollës së Filosofisë dhe Teologjisë në brendësi të Seminarit të Shkodrës, i hapur jo vetëm për seminaristët, por edhe priftërinjve dhe murgeshave, operatorëve baritor në përgjithësi. Kjo do të jepte

tro, di scambio e anche di preghiera tra clero e laici impegnati albanesi e il personale, ecclesiastico e laico proveniente dall'estero. Ormai l'Albania comincia ad avere un certo numero di sacerdoti della nuova generazione, cresciuti e formati proprio in questi ultimi dieci anni. Mi sembra giusto che si crei un clima di maggiore fiducia reciproca fra tutti.

Se dall'Albania ci spostiamo in Italia, vedo anche qui due linee di azione che possono e devono essere potenziate:

- **una maggiore attenzione agli albanesi presenti nel nostro territorio.** Chi ha buona memoria ricorderà che nel secondo Forum, nel luglio 1999, a Roma, per la prima volta, in modo ufficiale, un gruppo di studio specifico si interessò degli albanesi immigrati in Italia, giungendo a individuare prospettive, tanto di ordine sociale che ecclesiale, come ambito di impegno prioritario (nascita di piccole comunità ecclesiali, la presenza di un "pastore" ad essi dedicato, ecc.). La Fondazione *Migrantes* opera da anni su questa linea e oggi c'è finalmente un cappellano a tempo pieno, Don Pasquale Ferraro, della comunità di Piana degli Albanesi, che si occupa dei suoi concittadini per l'assistenza pastorale, ma anche sociale; un sacerdote solo è poco, ma è già un passo in avanti.

- Si è già cominciato a lavorare per un cambio di mentalità dei nostri connazionali nei confronti degli albanesi: operare cioè il passaggio da una certa immagine negativa che si è formata tra gli italiani nei confronti del popolo albanese, visto magari come "invasore", o pericoloso, da cui guardarsi o difendersi, alla mentalità del fratello che deve essere aiutato a inserirsi in una società diversa dalla sua. Anche qui, sempre nel 1999, si era auspicato di fare uno sforzo per educare gli italiani contro alcune tendenze al pregiudizio verso gli albanesi, la vigilanza sulla "tratta" delle ragazze e la cura dei minori abbandonati e sfruttati.

In occasione del Forum del 2000, mons. Rrok Mirdita, parlando sul tema: *La cooperazione tra la Chiesa italiana e la Chiesa albanese: verifica e prospettive*, aveva detto: "L'Albania deve essere aiutata ad arrivare socialmente al livello delle nazioni che la circondano e la politica dell'Europa in Albania deve abbandonare la sua impronta negativa (l'Albania come fonte di problemi) per assumere una politica corretta, e cioè l'Albania come una nazione che deve essere aiutata ad uscire da una situazione di difficoltà. Questo aiuto dovrà trovare, da parte nostra, una risposta realistica e adeguata... Questa è la sfida nella quale la Chiesa italiana ha da offrire ancora qualcosa all'Albania". A me sembra che questa linea deve essere ancora percorsa e approfondita insieme. Negli ultimi due anni si è fatto troppo poco per la realizzazione di questo obiettivo.

Ecco alcune indicazioni, lo ripeto, a titolo di esempio, che penso possano aiutarci a camminare insieme in una comunione sempre più profonda.

mundësinë që të thellojmë më tepër sëbashku si të bëhet më domethënës përkthimin në Shqip i Ungjillit

- Një tjetër iniciativ që mund të krijojë më tepër bashkim midis oeratorëve baritor mund të jenë **ditë takimi, shkëmbimi dhe lutjete** midis klerit dhe laikëve të impenjuar shqiptar dhe personeli, të klerit dhe laik që vijnë nga jashtë. Tashmë Shqipëria fillon të ketë edhe një farë numri priftërinjsh të brezit të ri, të rritur dhe të formuar pikërisht në këto dhjetë vitet e fundit. Më duket me vend që të krijohet një klimë më e madhe e besimit reciprok midis të gjithëve.

Nëse nga Shqipëria spostohemi në Itali, shoh edhe këtu dy **linja veprimi** që mund edhe duhet të forcohen:

- **një vëmendie më të madhe për shqiptarët e pranishëm në territorin tonë.** Kush ka një memorie të mirë mund të kujtoj se në Forumin e II, në korrik 1999, në Romë, për herë të parë, zyrtarisht, një grup specifik studiuesish u interesua për shqiptarët në Itali, duke shtuar gjetien e prespektivave, si sociale ashtu edhe fetare-kishtare, si fushë angazhimi parësor (krijimi i komuniteteve të vogla fetare-kishtare, prania e një “bariu” i dedikuar ndaj tyre, etj.). Fondacioni *Migrantes* ka vite që vepron në këtë linjë dhe sot më në fund ka një prift me kohë të plotë, Don Pasquale Ferraro, i komitetit të Piana degli Albanesi, që merret me asistencën baritore por dhe sociale të bashkëqytetarëve të tij; një prift i vetëm është pak, por prap është një hap përpara.

- Ka filluar puna për **një ndryshim mentaliteti nga ana e bashkëkombasve tanë kundrejt shqiptarve:** puna domethënë kalimi nga një lloj imazhi negativ që është krijuar tek italianët për popullin shqiptar, i parë mbase edhe si “pushtues”, ose i rrezikshëm, nga i cili të largohësh ose të mbrohësh, nga mentaliteti i vël-lait që duhet ndihmuar që të bëhet pjese e një shoqërie të ndryshme nga ajo e tija. Edhe këtu, gjithmon në 1999, ishte dëshira për të bërë një sforcim për të edukuar italianët kundër disa tendencave paragykimi ndaj shqiptarve, vigjilenca ndaj “tregimit” të vajzave dhe kujdesi ndaj të miturve të braktisur ose të shfrytëzuar.

Me rastin e Forumit të 2000, mons. Rrok Mirdita, duke folur mbi temën: *Bashkëpunimi midis Kishës Italiane dhe Kishës Shqiptare: verifikim dhe prespektiva*, pati thënë: “Shqipëria duhet ndihmuar që të arrijë nivelin social të vendeve që e rrethojnë dhe politika e Europës në Shqipëri duhet të braktis pozicionin e saj negativ (Shqipëria burim problemesh) për të patur një politikë korrekte, domethënë Shqipëria si vend që duhet ndihmuar që të dalë nga një situatë vështirësie. Kjo ndihmë duhet të gjejë, nga ana jonë, një përgjigje reale dhe të përshtatëshme... Kjo është sfida në të cilën Kisha Italiane ka akoma diçka për ti ofruar Shqipërisë”. Mua më duket se kjo linjë duhet akoma përshtuar dhe thelluar sëbashku. Në dy vitet e fundit është bërë pak për realizimin e këtij objekti.

Ja disa sygjerime, e përsëris, të sjellë si shembuj, që mendoj se mund të na ndihmojnë që të ecim në një bashkim gjithnjë e më të thell.

Conclusioni

Rev. MONS. GIUSEPPE ANDREOZZI

Direttore dell'ufficio nazionale C.E.I. per la cooperazione missionaria tra le Chiese

Eccellenze Reverendissime,
Carissimi fratelli e sorelle,

desidero esprimere la mia grande soddisfazione per questa quarta edizione del Forum tra Chiesa di Albania e Chiesa d'Italia. La celebrazione dei dieci anni di rapporto tra le nostre comunità ecclesiali non è stata occasione di sterili commemorazioni di circostanza, ma di valide analisi e proposte.

1. È stata anzitutto la celebrazione dell'eucaristia ad offrire ai nostri lavori ritmo e contenuto spirituale.

Alla significativa celebrazione iniziale nella nuova Chiesa cattedrale di Tirana, presieduta da S. E. Mons. Rrok Mirdita, ha fatto ieri seguito quella al Villaggio della Pace, presieduta da S. E. Mons. Flavio Roberto Carraro. E tra breve, presieduta da S. E. Mons. Angelo Massafra, sarà di nuovo la celebrazione eucaristica a chiudere il nostro incontro presso il Santuario nazionale della Madonna del Buon Consiglio, venerata qui a Scutari.

Nelle prime due celebrazioni la Parola di Dio ha illuminato la ricchezza dello scambio dei doni tra Chiesa d'Albania e Chiesa d'Italia radicandola in quella profonda esperienza di Gesù Cristo che prima ci fa autentici discepoli per divenire poi credibili apostoli. Nella celebrazione che parteciperemo tra breve, fissare lo sguardo sulla Madre di Dio, Stella della evangelizzazione, aiuterà a capire quanto il missionario è chiamato a sperimentare la beatitudine di Gesù per "coloro che ascoltano la Parola di Dio e la osservano" (Lc 11,28).

2. Il Forum ha celebrato i dieci anni di rapporti tra le nostre Chiese. Solo impropriamente può sembrare questo un cammino già lungo. In realtà si tratta di un itinerario breve, che le diverse emergenze di questi anni hanno contribuito a rendere ancor più tale.

Ciò nonostante, quello di questi dieci anni, è stato un tempo tanto affascinante quanto difficile. Dieci anni sono dieci passi che Chiesa d'Italia e Chiesa d'Albania hanno potuto compiere insieme. Oggi è fonte di comune soddisfazione constatare quanto in Albania la Chiesa sia così presente e vivace, caratterizzata da proprie peculia-

I Nderuar MONS. GIUSEPPE ANDREOZZI

Drejtor i zyrës kombëtare të Konferencës Ipeshkvnore Italiane për kooperimin misionar mes Kishave

Të nderuara Shkëlqesi,
Të dashur vëllezër e motra,

Dëshiroj të shpreh kënaqësinë time të madhe për këtë Forum të katërt midis Kishës së Shqipërisë dhe Kishës së Italisë. Kremtimi i marrëdhënieve dhjetëvjeçare midis komuniteteve tona kishtarë, nuk ka qenë thjesht përkujtim i rastësishëm, por është një takim i propozuar dhe i analizuar mirë.

1. Ka qënë mbi të gjitha kremtimi i eukaristisë ai që i dha ritëm e kuptim shpirtëror punës sonë.

Kremtimi mjaft domethënës i zhvilluar në Kishën Katedrale të re në Tiranë, e kryesuar nga SH.T. Mons Rrok Mirdita, u pasua nga një kremtim tjetër në Fshatin e Paqes, kryesuar nga SH.T. Mons. Flavio Roberto Carraro. Pas pak Mons Angelo Massafra do të kryesojë kremtimin eukaristik në Shenjtoren kombëtare të Zojës së Këshillit të mirë, e nderuar veçanërisht këtu në Shkodër, me të cilën do të mbyllet takimi ynë.

Gjatë dy kremtimeve të para, Fjala e Hyut ka vënë në dukje pasurinë e shkëmbimit të dhuratave midis Kishës së Shqipërisë dhe Kishës së Italisë, duke e rrënjësuar atë në eksperiencën e thellë të Jezu Krishtit, i cili më parë na bën dishepuj të vërtetë për të na shndërruar më pas në apostuj të besueshëm. Në kremtimin ku do të marrim pjesë pas pak, le të përqëndrohemi tek Nëna e Hyut, Ylli i ungjillizimit, gjë që do të na ndihmojë të kuptojmë thirjen e madhe të misionarit për të eksperimentuar lumninë e Jezusit për “ata që dëgjojnë dhe e zbatojnë Fjalën e Hyut” (Lk 11, 28).

2. Forumi kremtoi dhjetë vitet e marrëdhënieve midis Kishave tona. Gabimisht kjo ecje mund të duket e gjatë. Në fakt bëhet fjalë për një itinerar të shkurtër, që emergjencat e ndryshme të këtyre viteve kanë kontribuar për ta bërë të tillë.

Megjithatë, këto dhjetë vjet, ka qenë një kohë sa tërheqëse aq edhe e vështirë. Dhjetë vjet janë dhjetë hapa që Kisha e Italisë dhe Kisha e Shqipërisë kanë mundur të hedhin sëbashku. Sot të konstatosh se sa e pranishme dhe e gjallë është Kisha në Shqipëri, me gjithë veçoritë e saj, përbën një burim gëzimi të përbashkët.

rità. La Chiesa d'Italia di sente riconoscente e grata di aver condiviso questa realtà, come Chiesa sorella.

3. Da questo IV Forum, come sintesi dei nostri lavori, mi restano quattro verbi: *confermare*, *riprendere*, *sviluppare*, *iniziare*. Ognuno di essi racchiude esperienze e propositi per l'avvenire che l'Ufficio nazionale per la cooperazione missionaria tra le Chiese si sente impegnato a valorizzare e maturare, secondo le proprie possibilità.

Confermare

Questo primo verbo fa memoria di tante positive esperienze vissute in questi anni.

Al primo posto va senz'altro riconosciuta la gioia dei missionari italiani di servire il popolo e la Chiesa albanesi, collaborando con tutta la propria generosità coi Pastori delle diverse comunità ecclesiali. Non possiamo che attenderci che altre Diocesi e Congregazioni italiane possano inviare sacerdoti, religiosi, religiose e laici missionari alla Chiesa sorella d'Albania, rinnovando la propria disponibilità se già hanno intrapreso iniziative di gemellaggio.

Questa condivisione di persone continuerà a rendere significativa la stessa cooperazione materiale, ancora tanto necessaria di fronte alle situazioni di povertà diffuse e strutturali presenti nel Paese.

Un richiamo ripetuto nella celebrazione dei precedenti Forum e ribadito in questo è quello della conferma del riferimento prioritario della Chiesa locale per ogni forma di presenza e intervento che si intende realizzare in Albania.

Sentirsi chiamati a vivere questa dimensione essenziale armonizzerà ulteriormente la disponibilità di tutti. Gli stessi Istituti religiosi eviteranno così anche la più piccola ombra di quel "reclutamento vocazionale" che una presenza tanto numerosa e repentina aveva fatto sospettare in passato.

Confermata è stata anche la necessità della preparazione degli operatori pastorali inviati in Albania. La loro formazione avrà bisogno di essere contestualizzata in un quadro di riferimento che tenga conto dell'area mediterranea, di quella balcanica e dell'Est Europa, e del fenomeno della globalizzazione.

Se per il servizio formativo resta confermato in Italia il ruolo del Centro Unitario Missionario di Verona, è stata però messa in risalto l'opportunità che la preparazione degli inviati si completi in Albania, durante i primi mesi del loro servizio.

Infine, dopo gli anni delle emergenze, mentre sembra avviarsi ad una certa regolarità la vita sociale ed ecclesiale albanese, rimane confermata la necessità che organismi e Chiese, pur nel cambiamento di strategie e modalità, non abbandonino la loro

Kisha e Italisë i është mirënjohëse Kishës së Shqipërisë që e ka mbështetur në këtë realitet si Kishë motër.

3. Punën që kemi zhvilluar gjatë këtij Forumi të katër po e përmbledh në katër folje: konfirmoj, rifilloj, zhvilloj, nis. Secila prej tyre mbart në vetvete përvojat dhe qëllimet për të ardhmen, që Zyra Kombëtare e Bashkëpunimit Misionar midis Kishave, ndjen për detyrë që të vlerësojë e të peshojë mirë gjithçka, sipas mundësive të saj.

Konfirmoj

Është kjo folja e parë e cila mbart kujtimin e eksperiencave pozitive të jetuara gjatë këtyre viteve.

Në vend të parë vihet gëzimi i misionarëve italianë për t'i shërbyer popullit dhe Kishës shqiptare, duke bashkëpunuar me gjithë bujarinë e tyre me barinj të bashkësive të ndryshme kishtarë. Nuk presim gjë tjetër veçse që Dioqezat e Kongregatat e tjera italiane të mund t'i dërgojnë Kishës motër së Shqipërisë, meshtarë, rregulltarë, rregulltare dhe laikë misionarë, duke ripërtërirë gadishmërinë e tyre, nëse tashmë i kanë ndërmarrë nismat e binjakëzimit.

Kjo mbështetje me anën e personave do të vazhdojë ta bëjë gjithmonë e më domethënës vet bashkëpunimin material, që ende nevojitet për të përballuar situatat e varfërisë materiale dhe strukturore aq të përhapura në Vend.

Një thirrje e vazhdueshme në Forumet e kaluar, e cila ritheksohet sërish në këtë Forum, është ajo e konfirmimit të referimeve parësorë të Kishës lokale në lidhje me të gjitha mënyrat e pranive që mendohen të realizohen në Shqipëri.

Të ndihesh i thirrur për ta jetuar këtë dimension thelbësor, do të harmonizojë më tej gadishmërinë e të gjithëve. Në këtë mënyrë vet Institutet fetare do të shmangin edhe hijen më të vogël të "rekrutimit të thirrjeve", të cilën një prezencë e numërt dhe e papritur e kishte vënë në dyshim në të kaluarën.

Ka qënë gjithashtu e konfirmuar edhe nevoja e përgatitjes së punëtorëve baritorë të dërguar në Shqipëri. Për formimin e tyre nevojitet t'i referohemi rajonit mesdhetar, Ballkanit, Europës Lindore, si dhe dukurisë së globalizimit.

Nëse për shërbimin e formimit, mbetet ende i konfirmuar në Itali roli i Qendrës së Formimit Misionar të Veronës, u theksua që përgatitja e të dërguarve të kompletohet në Shqipëri gjatë muajve të parë të shërbimit të tyre.

Duke përfunduar, pas viteve të emergjencave, teksa duket se jeta shoqërore e kishtarë shqiptare po shkon drejt një farë rregulli, mbetet ende e konfirmuar nevoja që organizmat dhe Kishat, edhe në ndryshimin e strategjive e modalitetve, të vazhdojnë t'i qëndrojnë pranë Kishës shqiptare. Një gadishmëri e fantazi më tepër, mund të ndihmojë për kapërcimin e ndonjë pasigurie të çastit.

presenza a fianco della Chiesa albanese. Un supplemento di disponibilità e fantasia potrà giovare a superare qualche incertezza del momento.

Riprendere

Pochi, ma decisivi, gli aspetti del rapporto tra le due Chiese che in questi anni sembrano essere rimasti poco sviluppati e che è bene rilanciare.

In Italia sarà importante riflettere su cosa è effettivamente arrivato alle comunità ecclesiali del cammino di questi dieci anni, cominciando proprio dalle diocesi di provenienza dei missionari, domandandosi come essi possano risultare “ponte” fra comunità che inviano e accolgono, invece di protagonisti solitari.

Un secondo recupero riguarda l’impegno dei missionari che hanno operato in Albania e sono attualmente rientrati in Italia, perché prestino un proprio servizio a vantaggio delle necessità della pastorale specifica degli albanesi immigrati nel nostro Paese.

I lavori del Forum hanno poi fatto emergere con forza la necessità di recuperare alla Chiesa in Albania un’immagine più conforme al suo ruolo pastorale, aiutandola a dotarsi di strumenti idonei a sostenere l’opera di evangelizzazione.

Infine è stata manifestata l’attesa che la Chiesa in Albania sappia esprimersi con voce “profetica” nella individuazione e contestazione dei tanti mali, diffusi o nascosti, presenti nel Paese.

Sviluppare

Sono molte le iniziative che i rapporti tra le nostre comunità possono ulteriormente approfondire.

Per vincere in Italia gli stereotipi di pregiudizio nei confronti degli immigrati albanesi è senz’altro necessario aumentare l’informazione sui valori, la cultura e tante concrete situazioni che riguardano l’Albania.

Importante sarà l’integrazione degli immigrati albanesi cattolici nelle comunità ecclesiali italiane, mentre la crescita della pastorale specifica li aiuterà anche a restare uniti alla propria terra.

Nell’ottica della cooperazione fra le Chiese sarà poi importante se degli operatori pastorali albanesi potranno intervenire a momenti di verifica e confronto della pastorale italiana, partecipando con specifici contributi a qualche appuntamento pastorale nazionale o diocesano.

Da sviluppare sono le iniziative di formazione culturale e pastorale permanente del personale missionario in Albania. Programmando anche qualche opportuna esperienza di ricarica spirituale per chi è più impegnato da tanto tempo.

La disponibilità dei religiosi potrà opportunamente estendersi alle nuove realtà urbane di periferia e alle campagne, oggi frontiere

Rimarr

Të pakta, por vendimtarë janë aspektet e marrëdhënieve midis dy Kishave të cilat duket se gjatë këtyre viteve nuk janë zhvilluar shumë dhe që është mirë t'i jepet një hov i ri.

Në Itali do të jetë e rëndësishme të reflektojmë mbi atë që i ka arritur komuniteteve kishtarë nga ecja e këtyre dhjetë viteve, duke filluar pikërisht nga Dioqezat të cilave i përkasin misionarët, duke pyetur veten se si mund të jenë ato një urë midis komuniteteve që marrin e japin, kur janë protagonistë të vetmuar.

Së dyti, ajo që duhet rimarrë lidhet pikërisht me angazhimin e misionarëve, të cilët kanë vepruar në Shqipëri dhe tani janë kthyer në Itali, që ata të ofrojnë shërbimin e tyre ndaj nevojave të baritores së veçantë të shqiptarëve që kanë emigruar në Vendin tonë.

Gjatë Forumit u theksua shumë nevoja për t'i rikthyer Kishës Shqiptare një imazh që anon më tepër nga ana e rolit baritor, duke e ndihmuar atë të pajiset me forca që janë në gjendje të mbështesin veprën e ungjillizimit.

Në fund u shpreh optimizmi që Kisha në Shqipëri të dijë të shprehet me një zë "profetik", duke hedhur dritë e kundërshtuar të këqiat e shumta që janë përhapur apo janë ende të fshehura në Vend.

Zhvilloj

Janë të shumta nismat që marrëdhëniet midis komuniteteve tona mund t'i thellojnë më tej.

Për të mposhtur paragjykimet që ekzistojnë në Itali ndaj shqiptarëve të emigruar, patjetër që nevojitet zgjerimi i informacionit mbi vlerat, kulturën e situatat e ndryshme konkrete në Shqipëri.

I rëndësishëm do të jetë intergrimi i shqiptarëve katolikë nëpër komunitetet kishtarë italiane, ndërsa rritja e baritores specifike do t'i ndihmojë të mos humbasin lidhjet me tokën e tyre.

Në fushën e bashkëpunimit midis Kishave do të jetë me mjaft rëndësi, nëse vetë vepruesit baritorë shqiptarë do mund të ndërhyjnë gjatë momenteve të diskutimeve të baritores italiane, duke dhënë kontribute konkrete nëpër takime baritorë kombëtarë apo dioqezanë.

Janë për tu zhvilluar edhe nismat e formimit kulturor e baritor të vazhdueshëm të personelit misionar në Shqipëri, duke programuar edhe ndonjë ekperiencë të nevojshme për ekuilibrimin e gjendjes shpirtërore për ata që janë angazhuar prej shumë kohësh.

Disponueshmëria e rregulltarëve mund të shtrihet edhe në realitetet e reja urbane të periferisë, nëpër fshatra, ku sot ndeshemi me një gjendje dramatike të paimagjineshme përsa i përket varfërisë njerëzore, kulturore, shpirtërore e materiale.

Në kishën shqiptare është mjaft e madhe nevoja për formimin e një realiteti bazë të qëndrueshëm baritor, duke plotësuar struk-

drammatiche di povertà umane, culturali, spirituali e materiali oltre ogni immaginazione.

Nella Chiesa albanese è forte l'esigenza di formare una più solida realtà pastorale di base attraverso il completamento delle strutture pastorali necessarie alla vita ordinaria e l'organizzazione di pastorali specifiche, all'interno di una pastorale d'insieme.

Importantissimo infine privilegiare la realizzazione di centri formativi e scuole di ogni livello.

Iniziare

È soprattutto guardando a nuove possibilità di rapporto che chiesa d'Albania e Chiesa d'Italia sono chiamate ad un salto di qualità quanto mai promettente.

Una prima opportunità sarà quella d'impegnarsi in un'opera di riflessione che aiuti la Chiesa in Albania a leggere i propri bisogni di evangelizzazione interna (periferia, campagne, secolarizzazione) dando inizio a specifici e coerenti piani di lavoro.

Anche dal punto di vista della solidarietà occorrerà individuare strade nuove dopo che sono andate calando le esigenze dettate dalle ripetute emergenze.

Sarà per questo necessario coordinare ancora meglio l'azione degli organismi interessati e le priorità da privilegiare. Si dovrà evitare anche che l'aiuto estero venga a marcare disuguaglianze tra operatori pastorali locali e missionari stranieri.

Se si vorranno evitare individualismi nell'azione pastorale, urgenti e tutti da definire restano gli orientamenti pastorali nazionali e diocesani albanesi. Sarà così più chiaro capire il contributo specifico richiesto alla Chiesa d'Italia.

Di fronte a ripetute segnalazioni sembrano evidenti le ragioni che dovrebbero spingere gli Istituti italiani specificatamente missionari ad aprirsi alla frontiera che l'Albania rappresenta in ordine ai rapporti tra oriente e occidente e tra le religioni che in questo Paese convivono, avviando una esperienza di presenza diretta in questa realtà.

Nel campo dei mass media e delle comunicazioni sociali, infine, occorre puntare decisamente sulla valorizzazione di specifici spazi nella TV e radio pubbliche, e avviare una esperienza di editoria cattolica.

4. In tutto questo Chiesa che è in Albania e Chiesa che è in Italia sono chiamate a proseguire un cammino che non può che continuare insieme.

I missionari italiani possono mettere a disposizione quanto maggiormente li caratterizza, grazie all'esperienza ecclesiale da loro vissuta nelle comunità che li inviano: la solida formazione spirituale, l'attitudine a leggere la propria realtà, il collegamento tra

turat baritore që nevojiten për jetën rregulltare dhe organizimin e baritoreve të veçanta, brenda asaj të përbashkët.

Duke e përfunduar, mjaft e rëndësishme është edhe ngritja e qendrave formuese dhe shkollave të çdo niveli.

Filloj

Para së gjithash, duke parë mundësitë e reja të marrëdhënieve midis tyre, Kisha Shqiptare dhe Kisha Italiane janë të thirrura të hedhin një hap vendimtar.

Si fillim është angazhimi për të reflektuar, që të ndihmojnë Kishën në Shqipëri për të parë nevojat e saj të ungjillizimit të brendshëm (periferitë, fshatrat, shekullarizimi) duke nisur projekte pune specifike e bashkohor.

Edhe nga pikëpamja e solidaritetit duhen gjetur rrugë të reja pasi janë ulur nevojat e parashtruara nga emergjencat e vazhdueshme.

Për këtë do të jetë e nevojshme të koordinohet akoma më mirë veprimtaria e organizmave të interesuara dhe përparësitë që janë më urgjente. Duhet të shmangim dukurinë se mos ndihmat e jashtme krijojnë një lloj pabarazie midis punëtorëve baritorë lokalë dhe misionarëve të huaj.

Nëse duam t'i shmangemi individualizmit në veprimtarinë baritore, janë urgjente dhe ende për tu përcaktuar orjentimet baritorë kombëtarë e dioqezanë shqiptarë. Kështu do të jetë më e lehtë të kuptohet se cili do të jetë kontributi specifik i kërkuar nga Kisha Italiane.

Përballë sinjalizimeve të ndryshme, janë më se të qarta arsytet që duhet t'i nxisin Institucionet Italiane veçanërisht ato misionare, për tu hapur ndaj kufirit që përfaqëson Shqipëria sipas marrëdhënieve midis Lindjes dhe Perëndimit që në këtë vend bashkëjetojnë, duke nisur një eksperiencë në lidhje me praninë e drejtpërdrejtë në këtë realitet.

Në fushën e gazetarisë dhe komunikimeve shoqërore, si përfundim, nevojitet që të marrim seriozisht në konsideratë vlerësimin e hapsirave në televizionin e radion publike dhe të nisim një eksperiencë të edicionit katolik.

4. Në lidhje me të tëra këto, Kisha që është në Shqipëri dhe Kisha në Itali, janë të thirrura të ndjekin një rrugë e cila mund të përshkohet vetëm duke qënë të bashkuara.

Misionarët italianë mund të vënë në dispozicion të veçantat e tyre, falë eksperiencës kishtarë që ata kanë përjetuar nëpër komunitetet të cilat i dërgojnë: formimi i mirëfilltë shpirtëror, aftësia për të lexuar realitetin vetjak, lidhja midis ungjillizimit dhe nxitjes së njerëzve, programi baritor, jeta në komunitet, vlera e Kishës lokale dhe ndërthurja e punës baritore. Tërë kësaj i shtojmë edhe kufijtë e

evangelizzazione e promozione umana, la programmazione pastorale, la vita di comunità e il valore della Chiesa locale, l'articolazione del lavoro pastorale. Il tutto insieme ai limiti caratteriali e – non di rado – un eccesso di latina “litigiosità”.

E però, ovunque nel mondo, i missionari italiani sono anche riconosciuti come quelli più naturalmente disposti alla inculturazione, nelle infinite forme di adattabilità alla situazione locale che incontrano. Ben volentieri si otterranno da loro tanti più risultati quanto maggiore sarà il grado di coinvolgimento proposto. In modo particolare i religiosi sapranno amare e servire le Chiese locali dove vivono, rafforzandole con lo specifico carisma che incarnano.

Sulla via della risurrezione, dopo gli anni difficili della crocifissione, per tutte le cose dette in questo Forum e le belle prospettive che ci attendono, non possiamo infine che accogliere e confidare anche noi nell'invito rivolto del Santo Padre a tutta la Chiesa agli inizi del Terzo Millennio: Chiesa d'Albania e Chiesa d'Italia, prendete il largo e, sulla parola di Gesù, gettate le vostre reti!

S. E. MONS. ANGELO MASSAFRA

Arcivescovo Metropolita di Scutari e Presidente Conferenza Episcopale dell'Albania

Voglio ringraziare per questo Forum, per tutte le relazioni e gli interventi fatti. Ringrazio i Padri relatori, anche quelli che sono già dovuti partire per Italia, ma anche tutti quanti voi sia per la presenza che per i vari contributi in assemblea anche per i gruppi di studio di ieri sera. Ringrazio di nuovo per la comunione e la solidarietà esistente tra le due chiese.

Abbiamo ascoltato tante idee, tanti suggerimenti, molte proposte, però credo che dopo la naturale decantazione, daremo priorità ad alcune o ad altre.

Mi sono venute tante idee mentre ascoltavo questa mattina. Intanto penso che dobbiamo uscire fuori con entusiasmo e ottimismo. Ci lamentiamo sempre sulle cose che rimangono da fare, ma realmente sia sulla presenza, sulla qualità, sull'impegno svolto dobbiamo essere più che soddisfatti. Anche perché è vero, io dico sempre a me stesso e anche agli altri, se siamo sopravvissuti fin adesso è grazie al Signore, grazie a ciò che siamo, grazie anche alle solidarietà delle altre Chiese sorelle tra le quali la prima è quella dell'Italia, ma anche grazie alla solidarietà che c'è tra di noi;

Io posso dire con fermezza che siamo una Chiesa in cammino progressivo, a volte lento in alcuni settori, ma certamente in cammino. Tutti lo riconoscono perché non dobbiamo riconoscerlo noi che siamo gli “attori” di questo cammino insieme allo Spirito. Da tempo si cercava un piano nazionale pastorale, però 2 anni fa si scelse di partire dai piani pastorali diocesani per arrivare al piano

karakterit latin përsa i përket “zënkave”, por jo duke tejkeluar caqet.

Faktikisht kudo në botë, misionarët italianë njihen si persona të cilët janë më të gatshëm për tu përfshirë në kulturën dhe situatat me të cilat ata ndeshen, duke përdorur mënyra nga më të ndryshmet. Ata do të japin rezultate të mira kur shkalla e përfshirjes që do t’iu proprozohet, do të jetë më e lartë. Rregulltarët në veçanti, do të dinë ta duan e do t’i shërbejnë Kishës lokale ku jetojnë, duke e forcuar me karizmin e veçantë që ata mbartin.

Duke përfunduar, në rrugën e ringjalljes, pas viteve të vësh-tira të kryqëzimit, për gjithçka sa u tha në këtë Forum, si dhe pre-spektiva optimiste që na pret, nuk na mbetet gjë tjetër veçse të mirë-presim e t’i besohemi edhe ne ftesës që Ati i Shenjtë i ka drejtuar gjithë Kishës në fillim të Mijëvjeçarit të tretë: Kisha Shqiptare dhe Kisha Italiane dilni në det të hapur, duke zbatuar Fjalën e Krishtit, dhe hidhni rrjetat tuaja!

Sh.T. MONS. ANGELO MASSAFRA

Arqipeshkëv Metropolit i Shkodrës, President i Konferencës Ipeshkvnore të Shqipërisë

Dëshiroj të shpreh falenderimet e mia për këtë Forum, për të gjitha fjalimet e ndërhyrjet e bëra. Falenderoj etërit që mbajtën fjalimet, edhe ata të cilëve iu desh të niseshin për në Itali, por edhe të gjithë ju, qoftë për praninë tuaj, qoftë për kontributet e ndryshme në asamble, si dhe për punën e zhvilluar në grupe dhe mbrëma. Ju falenderoj sërisht për bashkimin dhe solidaritetin që ekziston midis dy Kishave.

Kemi dëgjuar shumë mendime, sygjerime, propozime, por mendoj se pas një përpunimi natyral do t’i japim prioritet disave.

Më erdhën mjaft mendime ndërsa po dëgjoja gjatë paradites. Mendoj se duhet të dalim që këtej me entuziazëm e optimizëm. Gjithmonë ankohe mi për gjërat që mbeten për tu bërë, por në të vërtetë duhet të jemi mëse të kënaqur qoftë për praninë, cilësinë apo për angazhimin e marrë. Edhe sepse është e vërtetë që unë i drejtohem gjithmonë vetvetes dhe të tjerëve duke i thënë se nëse kemi mbijetuar deri tani, është falë Zotit, falë asaj që ne përbëjmë, falë edhe solidaritetit të Kishave të tjera motra midis të cilave e para është ajo e Italisë, por falë edhe solidaritetit që ekziston midis nesh;

Unë e them me bindje të plotë se jemi një Kishë që po ecën në mënyrë progresive, ndonjëherë ecën edhe ngadalë në disa sektorë, por ama po ecim. Gjithçka e pranoj përse tëmos e pranojmë ne që jemi “vepruesit” në këtë ecje së bashku me Shpirtin. Që prej kohësh po kërkohej një plan baritor kombëtar, por dy vjet përpara u vendos t’ia nisim nga planet baritorë dioqezanë për të mbërritur në planin

nazionale, cioè si è scelta la linea induttiva che è più pesante più faticosa da quella deduttiva, abbiamo deciso che ogni diocesi faccia il suo piano, e poi arrivare in quello nazionale.

L'anno 2003 è un anno di grazia e chiederemo alla Santa Sede di dichiararlo anno giubilare per l'Albania per le seguenti ricorrenze: 300 anniversario del Consiglio di Arbëri, 10 anni della visita del Papa in Albania, 10 anni dei primi vescovi, 10 anni della Caritas Albania, ecc. e poi "dulcis in fundo" la beatificazione di Madre Teresa e poi la costituzione del tribunale per i nostri martiri quindi abbiamo tante prospettive che danno anche speranza.

Io metto l'accento sul problema della formazione alla vita sacerdotale, alla vita religiosa. E poi c'è il discorso della formazione permanente dei sacerdoti e dei religiosi/se.

Alla fine faremo una sintesi di questo forum e lo porteremo alle diocesi, a tutti quanti i vescovi e ai loro consigli presbiterali.

Abbiamo il problema dei sussidi, e vero, ma a volte non scambiamo le informazioni. Le Commissioni Diocesane di Scutari: giovanile e catechetica in questi due anni sta producendo, pubblicando alcuni catechismi. E chiaro che il problema è quello economico.

Desidero ricordare il rapporto ecumenico ed interreligioso.

Per quanto riguarda la formazione dei missionari, penso che questo dipende anche da noi vescovi. Per esempio verrà una comunità di suore a Koman, ma io non le manderò subito in missione, staranno per un periodo a Scutari per imparare la lingua e la cultura.

Dobbiamo fare Radio Maria, perché?! Per non restare in silenzio. Lo faremo a Scutari. Chiederemo a tutti la collaborazione per dare un messaggio cristiano ma anche per fare arrivare la nostra voce.

Poi c'è il problema del ritorno in Albania delle ragazze sfruttate per la prostituzione. Per il momento bisogna dire che è impossibile il loro ritorno e l'inserimento in Albania, perché tutto ciò è contro la mentalità, contro la cultura, contro tutto. È un grosso problema e rimane aperto.

Un impegno molto forte dobbiamo dare per la cultura, e vero che noi abbiamo detto che dobbiamo essere più preti, più frati, più sacerdoti per l'evangelizzazione ma in molti parti noi siamo anche lo Stato, questa è la realtà.

Un problema è la mancanza di fondi, è un grosso problema. E a me capita di incontrarmi con preti e suore che non credono che non abbiamo più fondi. Per noi è difficile aiutare chi ha veramente bisogno. Mancano i fondi sia per l'aiuto ordinario che per i vari interventi speciali che ho nominato nell'intervento del primo giorno.

Termino ringraziando la Chiesa che è in Italia e ringrazio di cuore tutti i missionari, perché tutti lavoriamo, inclusi i vescovi, al di sopra delle nostre forze. Grazie al Signore, grazie a noi, grazie

kombëtar, pra u zgjodh linja induktive që është më e vështirë sesa ajo deduktive, vendosëm që çdo dioqezë do të zhvillonte planin e saj, për të mbërritur më pas në atë kombëtar.

Viti 2003 është një vit hiri dhe do t'i kërkojmë Selisë së Shenjtë që ta deklarojë vit jubile për Shqipërinë për këto arsye: 300-vjetori i Kuvendit të Arbërit, 10 vjetori i vizitës së Papës në Shqipëri, 10 vjetori i Ipeshkvijve të parë, 10 vjetori i Caritas Shqiptar, etj. E më pas "dulcis in fundo" lumnimi i Nënë Terezës, themelimi i gjyqit për martirët tanë. Pra kemi mjaft prespektiva që na mbushin plot shpresë.

Unë e theksoj problemin e formimit për jetën meshtarake, jetën rregulltare. Kemi çështjen e formimit të vazhdueshëm të meshtarëve e rregulltarëve/eve.

Në fund do të bëjmë një përmbledhje të këtij Forumi dhe do tua shpërndajmë nëpër dioqeza gjithë Ipeshkvijve e Këshillave të tyre meshtarak.

Kemi edhe problemin e ndihmës ekonomike por shpesh herë nuk shkëmbejmë informacionet. Komisionet dioqezane të Shkodrës: rinor, katekitik gjatë këtyre dy viteve po nxjerr, boton disa libra katekizmi. Është e qartë se problemi është ai ekonomik.

Dëshiroj të kujtoj raportin ekumenik e ndërregulltar.

Përsa i përket formimit të misionarëve, mendoj se kjo varet edhe nga ipeshkëvijtë. P.sh. do të vijë një komunitet motrash në Koman, por unë nuk do t'i dërgojë menjëherë në mision. Do të qëndrojnë për një periudhë në Shkodër për të mësuar gjuhën dhe kulturën.

Duhet të ngremë Radio Marinë, përse?! Që të mos rrimë në heshtje. Do ta ngremë në Shkodër. Do të kërkojmë bashkëpunimin e të gjithëve për të përcjellë një mesazh të krishterë, por edhe që të bëjmë të dëgjohet zëri ynë.

Më pas kemi problemin e kthimit në Shqipëri të vajzave të shfrytëzuara në prostitucion. Tani për tani duhet thënë se është i pamundur rikthimi në Shqipëri dhe përfshirja e tyre në jetën e përditshme, sepse gjithçka është kundër mentalitetit, kundër kulturës, kundër gjithçkaje. Është një problem i madh dhe mbetet i hapur.

Duhet të japim një kontribut edhe në kulturë. Është e vërtetë që kemi thënë se duhet të jemi më tepër priftërinj, më tepër fretër, meshtarë për ungjillizimin, por në shumë vende ne jemi edhe Shteti, ky është realiteti.

Një problem është edhe mungesa e fondeve, është një problem i madh. Mua më bie të takohem me priftërinj e murgesha që nuk besojnë se ne nuk kemi më fonde. Për ne është e vështirë të ndihmojmë atë që ka me të vërtetë nevojë. Mungojnë fondet qoftë për ndihmat e zakonshme qoftë edhe për ndërhyrjet e veçanta të cilat i përmenda ditën e parë.

Po e përfundoj duke falenderuar Kishën që është në Itali dhe falenderoj përzemërsisht të gjithë misionarët, sepse të gjithë

alla forza che abbiamo e grazie all'amore che abbiamo per questo popolo. Questa una frase che devo sottolineare se stiamo qui e perché amiamo questo popolo.

Abbiamo bisogno dei sacerdoti Fidei Donum, abbiamo bisogno tutti quanti.

E poi una indicazione per la Chiesa è che dobbiamo lavorare di più per le vocazioni, le quali servono oggi all'Albania, ma dobbiamo preparare vocazioni anche per il mondo. Io sono convinto che l'Albania deve restituire al mondo e a certe Chiese che l'hanno aiutato, le vocazioni. Sperando di averne per noi e per gli altri.

Termino proprio invitando me stesso e voi, a dedicare più tempo al Signore, puntando sulla spiritualità e sulla comunione che come dice il Papa del Nuovo Millennio.

Chiederemo questa grazia alla Madonna, Madre del Buon Consiglio

punojmë, përfshirë edhe ipeshkvijtë, përtej forcave tona. Falë Zotit, falë nesh, falë forcës që kemi dhe falë dashurisë ndaj këtij populli. Kjo është një fjali të cilën duhet ta nënvizoj: fakti që jemi këtu është sepse e duam këtë popull.

Kemi nevojë për meshtarë Fidei Donum, kemi nevojë që të gjithë.

Edhe një udhëzim për Kishën është se duhet të punojmë më shumë për thirrjet, të cilat i duhen sot Shqipërisë, por duhet të përgatisim thirrje edhe për Botën. Unë jam i bindur se Shqipëria duhet t'i kthejë thirrjet botës dhe disa Kishave që e kanë ndihmuar, duke shpresuar se do të kemi për ne dhe për të tjerët.

Po e mbyll duke ftuar vetveten dhe ju që t'i dedikojmë më tepër kohë Zotit, duke synuar në shpirtërinë dhe bashkimin që sikurse thotë edhe Papa për Mijëvjeçarin e ri:

Le t'ia kërkojmë këtë hir Zojës, Nëna e Këshillit të mirë.

S. E. MONS. RROK MIRDITA Arcivescovo di Durazzo - Tirana

Cattedrale di Tirana - 10 ottobre 2002

Eccellenza reverendissima Nunzio Apostolico
Reverendi fratelli dell'episcopato,
Reverendi sacerdoti, religiosi e religiose
Carissimi fratelli e sorelle

Permettetemi di dare il benvenuto in questo momento culminante della preghiera nella Chiesa, che è l'eucaristia, a tutti i delegati della Conferenza Episcopale Italiana presenti in questa celebrazione, e particolarmente S. E. Mons. Flavio Carraro, Arcivescovo di Verona e Presidente della Commissione episcopale per l'evangelizzazione dei popoli e la cooperazione tra le Chiese.

Con questa Eucaristia si apre il quarto incontro dello scambio di esperienze comune tra la chiesa italiana e la chiesa albanese che si terrà nel nostro paese. Oggi celebriamo anche il decimo anniversario di una preziosa esperienza al servizio di Dio e del suo regno. La nostra esperienza è stata ed è un'esperienza di fede che ci spinge all'Amore, al servizio verso le necessità di un popolo sofferente e ci fa sperare che uscirà dalla misera situazione per camminare da solo verso un futuro progredito, appoggiati nella misericordia, nella giustizia e nella pace.

In questa eucaristia vogliamo ringraziare Dio. Vogliamo ringraziarlo per il dono della Chiesa. Essa è il posto nel quale siamo sicuri che l'amore di Dio ha vinto qualsiasi odio del mondo; il posto nel quale tutti siamo uguali, perché tutti siamo figli del Padre di nostro Signore Gesù Cristo; è il popolo unito nella Pasqua della morte e risurrezione del Figlio di Dio e che non può essere diviso da nessuna appartenenza di nazionalità, razza colore o livello. Essa è una in tutto il mondo: il corpo di Cristo presente nella storia dell'umanità.

Questa unica Chiesa, cattolica, universale, soffre nel proprio corpo. È così che ha sofferto sotto l'atroce regime ateista in Albania. Quando la chiesa di una nazione soffre, allora è tutta la chiesa che soffre, perciò anche la risurrezione della chiesa di una nazione, è una esperienza di risurrezione per tutta la chiesa. Questo lo testimonia benissimo anche l'esperienza avuta della comunione nella fede e della collaborazione nella speranza e nell'amore tra la chiesa in Albania e la Chiesa di Dio negli altri paesi europei e mondiali, ma specialmente con quella in Italia.

Sh.T. AROK MIRDITA Arqipeshkëv i Durrës-Tiranës

Katedralja e Tiranës - 10 tetor 2002

Shumë i nderuar Nunci Apostolik
Të nderuar vëllezër në episkopat,
të nderuar meshtarë, rregulltarë dhe rregulltare
të dashur vëllezër dhe motra

Më lejoni t'u jap mirëseardhjen në këtë çast të lutjes më të lartë të Kishës, që është eukaristia, të gjithë të deleguarve të konferencës ipeshkvnore italiane të pranishëm në këtë kremtim, dhe në mënyrë të veçantë Sh. T. Mons. Flavio Carraro, arqipeshkëv i Veronës dhe kryetar i Komisionit të Konferencës Ipeshkvnore Italiane për Ungjillëzimin e popujve dhe bashkëpunimin ndërmjet Kishave.

Me këtë eukaristi hapet takimi i katërt i shkëmbimit të përvojave të përbashkëta të kishës italiane dhe shqiptare në tokën tonë dhe kremtohet dhjetëvjetori i një përjetimi të vyer në shërbim të Hyjit dhe të mbretërisë së tij. Përvoja jone ka qenë dhe është përvojë feje që na shtyn në dashuri në shërbim ndaj nevojave të një populli të shumëvuajtur dhe na bën të shpresojmë në daljen e tij nga gjendja e mjeruar, për të ecur me këmbët e veta drejt një të ardhmeje të përparuar, të mbështetur në mëshirë, në drejtësi dhe në paqë.

Në këtë eukaristi duam të falënderojmë Hyjin. Duam ta falënderojmë për dhuratën e Kishës. Ajo është vendi ku ne ndjehemi të sigurtë se dashuria e Hyjit ka ngadhënjyer mbi çdo urrejtje të botës; vendi ku të gjithë jemi të barabartë, sepse të gjithë jemi bijtë e Atit të Zotit tonë Jezu Krishtit; është populli i bashkuar në pashkët e vdekjes dhe të ringjalljes së Birit të Hyjit dhe që s'mund të ndahet nga asnjë përkatësi kombi, race, ngjyre apo rang. Ajo është një në të gjithë botën: trupi i Krishtit i pranishëm në historinë e njerzve.

Kjo kishë e vetme dhe katolike, universale, e gjithëmbarshme, vuan në gjymtyrët e saj. Kështu ajo ka vuajtur nën thundrën e egër ta regjimit ateist në Shqipëri. Por vuajtja e kishës së një kombi është vuajtja e mbarë kishës katolike, prandaj edhe ringjallja e kishës së një kombi është edhe përvojë ringjalljeje për mbarë kishën. Këtë gjë na e ka treguar më së miri përvoja e bashkimit në fe dhe e bashkëpunimit në shpresë dhe dashuri ndërmjet kishës që është në Shqipëri dhe kishës së Hyjit në vendet e tjera të Evropës dhe botës, por veçanërisht asaj në Itali.

La Chiesa è una, perché Cristo è uno, una è la nostra fede, uno il battesimo che abbiamo ricevuto, una l'Eucaristia che celebriamo e questa unicità, questa comunione si esprime in modo particolare nei momenti chiavi della storia. Il periodo post comunista è uno dei momenti chiavi della storia della chiesa albanese, nel quale è stata sperimentata la grandezza della chiesa universale. Questa chiesa si unisce per venire in aiuto alle chiese sofferenti.

La celebrazione dell'esperienza comune tra la Chiesa albanese e la Chiesa Italiana in questi dieci anni è la celebrazione della esperienza di scambio di grazia e d'amore di Dio. Grazia e amore nelle quali le due Chiese si rinnovano.

La Chiesa albanese ha offerto alla chiesa italiana e alla chiesa universale la bellezza della sua fedeltà a Cristo ed al Santo Padre, fedeltà la quale ha avuto come prezzo da pagare il martirio dei suoi figli. Per tanti anni essa è stata umiliata, ma nel suo volto ha sempre brillato la luce della speranza che la persecuzione nel nome di Cristo è una gloria nascosta sotto il velo doloroso della umiliazione e sofferenza, ma che un giorno questo velo sarà strappato e questa gloria brillerà.

La chiesa albanese ha offerto alla Chiesa italiana ed alla Chiesa universale i segni di una fede che ha radici profonde nelle anime dei suoi figli, ma che era oppressa nel buio dell'ateismo forzato. Ha mostrato ai missionari e visitatori i nomi dei presbiteri ai quali fu tolta non solo la vita, ma anche il diritto di avere una tomba dopo la morte; ha mostrato tombe di preti uccisi nel nome di Cristo, preti che sono sopravvissuti ma che portano nei propri corpi i segni del martirio, le macerie delle chiese e santuari che rispecchiano i grandi sforzi per cancellare da questa terra qualsiasi segno della presenza di Dio.

La chiesa albanese ha offerto alla chiesa italiana e alla chiesa universale il caloroso benvenuto con un cuore commosso e riconoscente per la buona volontà di prendere una unica strada per rinascere e rinnovarsi nella sfida di testimoniare Cristo ad una nuova società albanese che comincia a cambiare di giorno in giorno.

La chiesa italiana, da questo tesoro storico della chiesa albanese, ha raccolto con cura ed ammirazione i momenti di una esperienza ecclesiale completamente diversa dalla sua, anche se la distanza geografica è proprio piccola, quasi niente.

Fino all'anno 1990 queste due chiese erano così lontane per poter comunicare, ma nello stesso tempo anche vicinissime, perché in Cristo ogni distanza viene annientata e nel Signore siamo uniti. Questa unione lo dimostra benissimo tutto ciò che la chiesa italiana ha offerto alla chiesa ed alla società albanese.

Per primo ha prestato attenzione per capire ciò che era successo durante la notte oscura delle catacombe di mezzo secolo. Ha offerto un cuore aperto ad assicurare la chiesa albanese che dopo la notte oscura, essa non è più da sola, ma che all'aurora del nuovo

Kisha është një, sepse Krishti është një, një është feja jonë, një është pagëzimi që kemi marrë, një është eukaristia që kremtojmë dhe kjo njësi, ky bashkim shprehet në mënyrë të veçantë në çastet kyçe të historisë. Periudha postkomuniste është pikërisht një çast kyç i historisë së kishës shqiptare, në të cilin është përjetuar madhështia e kishës universale që bashkohet për t'u ardhur në ndihmë kishave të vuajtura.

Kremtimi i përvojës së përbashkët dhjetëvjeçare ndërmjet kishës së Shqipërisë dhe kishës së Italisë është kremtim i përvojës së shëmbimit të hirit dhe të dashurisë së Zoti, hir dhe dashuri në të cilin përtërihen kishat qoftë të njërit vend si edhe të tjetrit.

Kisha shqiptare i ka ofruar kishës italiane dhe kishës universale bukurinë e besnikërisë së saj ndaj Krishtit dhe ndaj Atit të Shenjtë, besnikëri e paguar me çmimin e rëndë të martirizimit të pashoq të bijve të saj. Për dhjetra vjet ajo është poshtëruar, por në fytyrën e saj ka shkëlqyer drita e shpresës, se përndjekja në emër të Krishtit është një lavdi e fshehur nën velin e dhimbshëm të përuljes dhe vuajtjes, por që një ditë ky vel do të flaket dhe se kjo lavi do të çlirohet.

Ajo i ka ofruar kishës italiane dhe kishës universale shenjat e një feje të rrenjosur thellë në shpirtrat e bijve të vet, por të ndrydhur dhe të zënë fryme në errësirën e ateizmit të detyruar. U ka shfaqur syve të misionarëve dhe të vizitorëve, emra priftërinjsh të cilëve u ishte hequr jo vetëm jeta, por edhe e drejta për të pasur një varr pas vdekjes; varre priftërinjsh të vrarë në emër të Krishtit, priftërinjë që kanë mbijetuar por që mbartin mbi trupat e tyre shenjat e martirizimit, rrënoja kishash dhe shenjtëroresh që pasqyrojnë përpjekjet titanike për të hequr nga kjo tokë çdo shenjë të pranisë së Hyjit.

Kisha shqiptare i ka ofruar kishës italiane dhe kishës universale mirseardhjen e ngrohtë me zemër të mbushur plot me mallëngjim dhe mirënjohje për vullnetin e mirë të fillimit të një udhe të përbashkët rilindjeje dhe ripërtëritjeje në sfidën e dëshmimit të Krishtit përpara një shoqërie të re shqiptare, që nisi të ndërronte dita me ditë.

Kisha italiane, me përkujdesje dhe admirim ka mbledhur nga ky thesar i historisë së kishës shqiptare fragmente të një përvoje kishitare krejtësisht të ndryshëm nga ajo e saja, pavarësisht se distanca gjeografike është fare e vogël, gati aspak domethënëse. Deri në vitin 1990 këto dy kisha kanë qenë aq larg nga pamundësia për të komunikuar dhe aq afër, sepse në Krishtin çdo distancë asgjësohet dhe në Zotin jemi të bashkuar. Ky bashkim është shprehur me atë që kisha italiane i ka ofruar kishës dhe shoqërisë shqiptare.

Në radhë të parë i ka ofruar vëmendjen për të kuptuar se çfarë ka ndodhur gjatë natës së errët të katakombeve gjysmëshekullore. Ka ofruar një zemër të hapur për të siguruar kishën shqiptare, se

giorno avrà accanto una chiesa sorella, la quale non vedeva ora di aiutarla dopo il lungo tempo di sofferenza.

La chiesa italiana ha offerto i suoi figli, presbiteri, religiosi e religiose, laici, catechisti, esperti nelle questioni sociali, studiosi, i quali sono corsi subito a valorizzare la testimonianza della nostra chiesa ed a sostenerci nei nuovi passi.

Insieme ai suoi figli essa ha offerto degli aiuti materiali straordinari aiutando la crescita umana, civile, spirituale e cristiana delle nostre comunità ecclesiale, senza lasciare in secondo piano il grande contributo nel campo sociale, nel quale le congregazioni dei religiosi e i presbiteri installati in Albania si sono impegnati con zelo, dedizione e particolare sollecitudine di modo che, qualsiasi cittadino albanese, senza distinzione di appartenenza religiosa, possa godere dei nuovi servizi offerti da loro, per uno sviluppo più veloce ed etico. Il grande e serio impegno di tutta la chiesa italiana, è stato un contributo della Conferenza Episcopale Italiana, Caritas Italiana e delle Caritas Diocesane per venire in aiuto alle nostre necessità le quali come ben sappiamo non sono state poche.

Insieme ai missionari si sono costruite le chiese distrutte ed altre Chiese nuove, sono nate delle comunità di fedeli, i quali si riuniscono in nome di Dio e celebrano il mistero della fede.

Domani e dopodomani, durante il Forum, ci sarà una presentazione più ampia dei frutti di questa comunità di Chiese. Qui abbiamo accennato solo poche cose, per mettere in evidenza che i rapporti tra la Chiesa Albanese e la Chiesa Italiana sono dei rapporti di scambio dei doni, delle grazie che Dio ha dato ad ognuna di esse, sia nel contesto storico che in quello sociale. La chiesa è una in tutto il mondo, proprio perché all'interno di essa si vive la comunione con i doni che il Signore manda nella sua bontà.

Ora siamo riuniti qui in questo altare di Cristo per celebrare la sua Eucaristia. In essa noi vogliamo offrire il nostro ringraziamento. Ringraziamento per il comune cammino; per i beni che abbiamo saputo scambiare con generosità e riconoscenza reciproca; un ringraziamento per le reciproche ricchezze; ringraziamento per le difficoltà che abbiamo dovuto superare addestrandoci nella pazienza avuta, con i difetti sia dell'una che dell'altra.

La cosa più importante da ricordare e da mettere in evidenza, è che la Chiesa si trova nel mondo, e concretamente nella società albanese, non per fare la propria volontà, né come una associazione comune, ma come messaggera del Vangelo di Cristo e come serva del Regno di Dio. La nostra gente, la nostra società, il paese dove viviamo e nel quale diamo la nostra testimonianza, ha bisogno della Parola della Vita, del Vangelo della Salvezza, del Regno di Dio, della grazia della fede. Quindi giustamente loro si dirigono alla Chiesa per trovare lì, ciò che essa dovrebbe offrire compreso la sua missione: CRISTO.

pas natës së gjatë nuk është më vetëm, se që nga agimi i ditës së re do të ketë përkrah një kishë motër, që mezi ka pritur t'i bëhet ndihmë pas vuajtjeve të gjata.

Kisha italiane ka ofruar bijtë e saj, meshtarë, rregulltarë, rregulltare, laikë, katekistë, ekspertë në çështjet sociale, studjues, që kanë rendur menjëherë për të vlerësuar dëshminë e kishës sonë dhe për të na mbështetur në hapat e ri.

Së bashku me bijtë e saj ajo ka ofruar ndihma jashtëzakonisht të mëdha materiale që kanë si qëllim t'i shërbejnë rritjes njerëzore, qytetare, shpirtërore dhe kristiane të bashësive tona kishtarë, pa lënë në plan të dytë kontributin e madh në fushën shoqërore ku kongregatat rregulltare dhe meshtarët e instaluar në Shqipëri janë angazhuar me zell, me përkushtim dhe me një përkujdesje të veçantë që çdo qytetar shqiptar, pa dallim përkatësie fetare, të mund të gëzojë shërbimet e reja të ardhura nëpërmjet tyre, për një zhvillim sa më të shpejtë dhe më etik. Shprehje e angazhimit të madh dhe serioz e bujar të mbarë kishës italiane, ka qenë kontributi i Konferencës Ipeshkvore Italiane, ai i Caritas-it italian dhe i Caritas-eve dioqezane për t'u ardhur në ndihmë nevojave tona që, siç e dimë mirë të gjithë, nuk kanë qenë të vogla.

Së bashku me misionarët janë ndërtuar kishat e shkatërruara, janë ngritur kisha të reja, kanë lindur bashkësi besimtarësh që mbledhën në emër të Zotit dhe kremtojnë misterin e fesë.

Por, gjatë forumit që do të mbahet nesër dhe mbasnesër, do të bëhet një paraqitje më e përpiktë e fryteve të kësaj bashkësie kishash. Këtu u përmendën vetëm disa gjëra për të vënë në pah se si marrëdhënjet ndërmjet kishës shqiptare dhe asaj italiane janë marrëdhënje shkëmbimi dhuratash, hiresh që Hyji i ka bërë secilës kishë, në secilin kontekst historik dhe shoqëror. Dhe kisha është një në të gjithë botën pikërisht sepse brenda saj përjetohet bashkësia në të mirat që Zoti dërgon në bujarinë e tij.

Këtu jemi të mbledhur rreth altarit të Krishtit për të kremtuar Eukaristinë e tij. Në eukaristinë e Tij duam të vëmë falënderimin tonë. Falënderim për ecjen e përbashkët; për të mirat që kemi ditur të shkëmbejmë me zemërgjerësi dhe mirënjohje të ndërsjelltë; falënderim për pasurimin reciprok; falënderim për vështirësitë që na është dashur të kapërcejmë duke kalitur durimin në të metat që janë shfaqur qoftë nga njëra anë qoftë nga tjetra.

Gjëja më e rëndësishme, që duhet kujtuar përgjithmonë dhe duhet theksuar me forcë, është se kisha gjendet në botë dhe, në rastin konkret, në shoqërinë shqiptare, jo për të bërë vullnetin e vet, as si një shoqatë çfarëdo njerëzore, por si lajmëtare e Ungjillit të Krishtit dhe shërbëtoare e mbretërisë së Hyjit. Njerëzit tanë, shoqëria jonë, vendi ku jetojmë dhe ku japim dëshminë tonë, kanë nevojë për Fjalën e jetës, për ungjillin e shëlbimit, për mbretërinë e Hyjit, për hirin e fesë. Për këtë arsye ata i drejtohen Kishës me të drejtën për

Penso che il nostro impegno in questi dieci anni è stata una testimonianza di Cristo, e mi sembra giusto che davanti a Dio, davanti alla nostra comunità ecclesiale, davanti alla nostra coscienza cristiana, non bisogna mai smettere di chiederci: Noi come Chiesa, come comunità e come collaborazione tra Chiese siamo riusciti ad offrire alla società albanese Il Cristo, Il Figlio di Dio, il Salvatore del Mondo?

La risposta a questa domanda non possiamo darla noi, ma coloro ai quali viene offerta questa missione e la nostra presenza ed essa è l'indice della nostra verità cristiana, l'indice della misura nella quale siamo aperti alla grazia di Dio e l'abbiamo trasmessa nel mondo, la sicurezza che non abbiamo operato secondo la nostra volontà ed i nostri piani, ma abbiamo risposto alla volontà di Dio ed al suo piano per il futuro della Chiesa in questa terra così sofferente.

Cari fratelli e sorelle, la Chiesa è proprio come quella casa nella quale bussava il bisognoso del Vangelo di oggi. Nelle porte della Chiesa bussano ogni giorno i bisognosi del tempo di oggi. La nostra risposta non può essere: "Non mi disturbate, la porta è chiusa e i bambini stanno dormendo con me, non posso alzarmi per darli". La chiesa non ha il diritto di chiudere la porta a colui che chiede la grazia e l'approfondimento nella fede, a colui che chiede la pace ed una vita in Cristo. La comunione tra la chiesa albanese e la chiesa italiana può compiere la propria missione, se sa accogliere colui che ha bisogno di Cristo. La vera Chiesa si rallegra quando gli altri la disturbano, quando insistono, quando pretendono da essa una testimonianza viva e coerente. Ma nel Vangelo di oggi Gesù dice: "se non si alza a dargli da mangiare grazie all'amicizia, si alzerà e gli darà tutto ciò di qui ha bisogno grazie alla sua insistenza".

A volte succede che anche nella Chiesa si perde lo zelo della Parola di Dio, ci dedichiamo a tanti servizi importanti, ma che non hanno tanto a che fare con la religione. Perdiamo tante occasioni per annunciare il Vangelo e ci intorpidiamo. Allora abbiamo bisogno che siano gli altri ad insistere, a bussare di più alla nostra porta, a svegliarci dal sonno, a farci alzare in piedi per compiere ciò alla quale siamo chiamati.

Abbiamo bisogno della freschezza dello Spirito di Dio che ci dona lo zelo per compiere le sue opere. Lo Spirito di Dio è Spirito di unità e comunione. Senza quello Spirito possiamo essere tutto, ma non Chiesa; possiamo fare tante cose, ma non possiamo evangelizzare; possiamo avere tanto successo, ma non possiamo dare Cristo.

Il Vangelo di Oggi dice: " Il vostro Padre darà lo Spirito Santo a coloro che lo chiederanno". Chiediamolo questo dono dello Spirito Santo che purifica e rinnova sempre la nostra missione comune e ci fa una cosa sola in Cristo per la gloria di Dio. Che questo Spirito ci guidi nella celebrazione d'esultanza di questa Eucaristia e di poter vivere le grazie di questi giorni.

të gjetur aty, atë të cilën kisha ka për detyrë dhe mision t'u ofrojë: KRISHTIN.

Besoj se angazhimi jonë dhetëvjeçar ka qenë një dëshmi e Krishtit, dhe e quaj me vend që përpara Hyji, përpara bashkësisë sonë kishtare, përpara ndërgjegjes sonë të krishterë të mos reshtim së pyeturi vetveten: si kishë, si bashkim dhe bashkëpunim kishash, a ia kemi dalur dhe sa ia kemi dalur t'i ofrojmë shoqërisë shqiptare Krishtin, Birin e Hyjit, Shpëtimtarin e Botës?

Përgjigja ndaj kësaj pyetjeje nuk mund të vijë nga ne, por nga ata të cilëve u drejtohet misioni dhe prania jonë, dhe është treguesi i vërtetësisë sonë të krishterë, treguesi i masës në të cilën ne i jemi hapur hirit të Hyjit dhe e kemi përçuar atë në botë, siguria se nuk kemi punuar sipas vullnetit tonë dhe planeve tona, por i jemi përgjigjur vullnetit të Hyjit dhe planit të tij për të ardhmen e kishës së kësaj toke kaq të vuajtur.

Të dashur vëllezër e motra, kisha është pikërisht si ajo shtëpia në të cilën troket nevojtari në ungjillin e sotëm. Në dyert e Kishës trokasin nevojtaret e kohës sonë. Përgjigja jonë nuk mund të jetë: “mos më shqetësoni, dera është e mbyllur dhe fëmijët po flenë me mua, nuk mund të çohem për të t'i dhënë”. Kisha nuk ka të drejtë t'i mbyllë dyert ndaj atij që kërkon hirin dhe thellimin e fesë, ndaj atij që kërkon paqen e një jete me Krishtin. Bashkësia ndërmjet kishës shqiptare dhe italiane arrin të përmbushë misionin e saj nëse di të presë atë që ka nevojë për Krishtin. Kisha e vërtetë gëzohet kur të tjerët e shqetësojnë atë, kur këmbëngulin, kur pretendojnë prej saj një dëshmi të gjallë dhe koherente. Po në Ungjillin e sotëm Jezusi thotë se: “nëse nuk do të çohet t'ia japë (bukët) për hir të miqësisë, do të çohet dhe t'i japë sa të ketë nevojë për shkak të këmbënguljes së tij”.

Ndodh nganjëherë edhe në kishë që të humbim zellin për Fjalën e Zotit, jepemi pas shumë shërbimeve të rëndësishme, por që nuk kanë shumë të bëjnë me punët e fesë. Humbasim shumë raste për të shpallur ungjillin dhe plogështohemi. Atëherë kemi nevojë që të tjerët të këmbëngulin, të trokëllasin edhe më fort në derën tonë, të na e prishin gjumin, të na çojnë në këmbë për të përmbushur atë për të cilën jemi thirrur. Kemi nevojë për freskinë e Shpirtit të Zotit që nan jep zellin për veprat e tija. Shpirti i Zotit është Shpirti i bashkimit dhe i bashkësisë. Pa atë Shpirt mund të jemi gjithçka, por jo kishë; mund të bëjmë shumë gjëra, po nuk mund të ungjillëzojmë; mund të arrijmë shumë suksese, por nuk mund të japim Krishtin.

Ungjilli i sotëm thotë: “Ati juaj do t'u japë Shpirtin Shenjt atyre që ia kërkojnë”. Le të kërkojmë pikërisht këtë dhuratë të Shpirtit të Shenjt që e dlireson dhe e ripërtërin gjithmonë misionin tonë të përbashkët dhe na bën të jemi një gjë e vetme në Krishtin për lavdinë e Hyjit. Le të jetë Shpirti i Hyjit ai që na prin në kremtimin galdues të kësaj Eukaristie dhe në përjetimin e hirit të këtyre ditëve.

S. E. MONS. ROBERTO FLAVIO CARRARO

Vescovo di Verona e Presidente della Commissione episcopale per l'evangelizzazione dei popoli e la cooperazione tra le Chiese della Conferenza Episcopale Italiana

Scutari - Villaggio della Pace - 11 ottobre 2002

In questo pomeriggio abbiamo sentito tante cose e tutte molto belle. Ora però è importante che apriamo il cuore allo Spirito Santo per dare spazio, illuminati dalla Parola ascoltata, alle risonanze interiori di quanto stiamo vivendo in questo incontro.

La prima lettura ci ha riproposto il discorso di Paolo contro coloro che volevano imporre la legge ebraica a quelli che si convertivano a Cristo. Contro costoro Paolo si infuria. Usa persino parole pesanti. Ripete con forza: Gesù Cristo non conta niente? Non si può annullare l'incarnazione! Paolo afferma così la necessità che Gesù Cristo sia il vero centro di tutto. Nella lettera ai Romani, ripete la stessa convinzione col celebre interrogativo: "Chi ci potrà mai separare dall'amore di Dio?" E per la fede in Gesù Cristo e nella sua Parola che siamo salvati.

Accompagnando queste vostre comunità che hanno passato il tormento della persecuzione e che vanno approfondendo la propria fede, è necessario insistere più che mai sulla centralità assoluta del Signore Gesù: Lui è il rivelatore del Padre, da Lui il dono dello Spirito, Lui unico Salvatore del mondo. Come ben sappiamo oggi si riscontra un accanimento contro la storicità e la divinità di Gesù. Attraverso il dubbio, il ragionamento fatto credere scientifico, un po' di ironia sui miracoli ... è così che si cerca di erodere la fede in Gesù Cristo: quella fede che noi dobbiamo fortificare e testimoniare. Non a caso Paolo VI ricordava che: "Il mondo non ha bisogno di maestri, ma di testimoni".

Tante volte invece ci comportiamo un po' da "ragazzi" con il Signore, quasi nascondendoci. Proviamo invece a domandarci: quanto è vivente il Signore nella mia vocazione? Nella nostra fede? Nella nostra pastorale? Dove hanno mai assunto il coraggio i martiri di questa terra per soffrire così tanto? Dove, se non in Cristo Gesù? Avrebbero potuto trovare tante scappatoie per rinnegarlo. E invece no. Impariamo da loro a non togliere niente alla chiarezza della nostra fede in Gesù Cristo.

In questo nostro incontro stiamo trovando un motivo per riannimarci nella fede, crescere nella missionarietà e accogliere l'invito per annunciare il Signore.

Ricordo tanti episodi in cui missionari e missionarie mi hanno parlato con entusiasmo della loro esperienza di annuncio. In particolare un missionario mi diceva: sono stato ad annunciare il Vangelo in alcuni villaggi dove mai nessuno aveva annunciato la

Këtë pasdite kemi dëgjuar shumë gjëra e të gjitha mjaft të bukura, por tani është e rëndësishme që t'i hapim zemrën Shpirtit të Shenjtë për t'i lënë hapsirë, të ndriçuar nga Fjala që dëgjuam, rezonancave të brendshme në lidhje me atë që po jetojmë në këtë takim.

Leximi i parë na risolli Fjalimin e Palit kundër atyre që dëshironin t'i impononin ligjin hebraik njerëzve që ktheheshin në Krishtin. Pali tërbohej fare me ta derisa arrin të përdori edhe fjalë të rënda. Ai përsërit me këmbëngulje: Jezu Krishti nuk paska fare rëndësi? Mishërimi nuk mund të shuhet! Kështu Pali pohon domosdoshmërinë që Jezu Krishti të jetë qendra e vërtetë e gjithçkaje. Në letrën drejtuar Romakëve ai thekson bindjen e tij me pyetjen tashmë të njohur: “Kush mundet të na ndajë nga dashuria e Hyut?” Ne kemi shpëtuar për shkak të besimit në Jezu Krishtin dhe Fjalën e tij.

Duke i shoqëruar komunitetet tuaja që iu desh të kalonin përmes mundimit të përndjekjes dhe që po e thellojnë gjithmonë e më tepër besimin e tyre, duhet këmbëngulur më shumë se kurrë në qendërsinë absolute të Zotit Jezus: Ai është zbuluesi i Atit, prej Tij vjen dhurata e Shpirtit, Ai është i vetmi Shpëtimtar i botës. Sikurse mirë e dimë, sot hasim në një tërbim kundër vërtetësisë historike dhe hyjnisë së Jezusit. Përmes dyshimit, arsytimit të shtirur si shkencor, pak ironi rreth mrekullive... dhe kështu po kërkohet të brehet besimi në Jezu Krishtin: ai besim të cilin ne duhet ta përforcojmë e dëshmojmë. Jo rastësisht Pali IV kujtonte se: “Bota nuk ka nevojë për mësues, por për dëshmitarë”.

Shpesh herë kemi një sjellje fëminore ndaj Zotit, sikur fshihemi. Le të pyesim veten një herë: sa i gjallë është Zoti në thirrjen time? Në besimin tonë? Në baritoren tonë? Ku ka ndodhur ndonjëherë që martirët e kësaj bote të kenë patur një kurajo për të vuajtur kaq shumë? Ku përveçse në Jezu Krishtin? Mund të kishin gjetur shumë justifikime për ta mohuar. Por jo. Le të mësojmë prej tyre që të mos i heqim asgjë qartësisë së besimit tonë në Jezu Krishtin.

Në takimin tonë jemi duke gjetur një qëllim për tu rigjallëruar në besimi, për tu rritur në rrugën tonë të misionit dhe për të mirëpritur ftesën që të shpallim Zotin.

Më kujtohen shumë episode kur misionarë e misionare më kanë folur me entuziazëm për eksperiencën e tyre të shpalljes. Më kujtohet veçanërisht një misionar i cili me tregonte: kam qenë për të

fede cristiana né pronunziato il nome di Gesù. Siccome quel missionario portava il crocifisso al collo i bambini gli andavano vicino e gli domandavano: “Chi è, perché è così?”.

In questo Paese dove il nome di Gesù è stato sepolto per anni e anni con una ferocia straordinaria, spetta ora a voi la gioia di comunicare l'amore unico per Gesù Cristo, Salvatore di tutta l'umanità.

Ci accompagni in questa celebrazione, e in questi giorni, l'amorosa presenza della Vergine Maria, la Madre di Gesù, dalla quale anche Lui, come noi, ha attinto la capacità di pregare, e di credere. Maria adesso accompagna la nostra fede con la grazia dello Spirito Santo, e prepara le vie del cuore e della mente nella gente alla quale vi rivolgete.

S. E. MONS. ANGELO MASSAFRA

Arcivescovo Metropolitano di Scutari e Presidente Conferenza Episcopale dell'Albania

Santuario della Madonna del Buon Consiglio - 12 ottobre 2002

Carissimi fedeli,

vorrei presentarvi questi presbiteri e dirvi perché siamo riuniti oggi qua per celebrare questa Messa di ringraziamento.

Alcuni di loro sono venuti dall'Italia e rappresentano la Chiesa Cattolica in Italia, con Mons. Giuseppe Andreozzi, che è Direttore dell'ufficio nazionale per la cooperazione missionaria tra le Chiese - CEI, e noi siamo coloro che riceviamo questo tipo di aiuto dai missionari italiani.

Poi abbiamo anche il consigliere del Nunzio, Mons Ambrose Madtha, il quale ci da sempre gioia con la sua presenza in questi incontri e rappresenta nel nostro lavoro, nella nostra strada e nostra Chiesa, la presenza costante del Santo Padre, Papa Giovanni Paolo II, come delegato del Nunzio Apostolico.

Abbiamo tra di noi anche Padre Cristoforo Palmieri, Amministratore Apostolico di Rrëshen, Mons. Dodë Gjergji, Amministratore Apostolico di Sapa, abbiamo anche i presbiteri che arrivano dai vari paesi dell'Albania.

Benvenuti a tutti voi!

Qual è il motivo di questo incontro? Questo anno è un giubileo, perché ormai sono passati dieci anni da quando sono arrivati i missionari dall'Italia e che sono arrivato anche io dall'Italia per ricostruire la Chiesa “Martire” dopo il regime comunista. Chiamiamola così, perché la Chiesa Cattolica in Albania è stata veramente martire.

Questo incontro è cominciato subito con una Messa di ringraziamento, cioè questi tre giorni sono cominciati e terminano con

shpallur ungjillin në disa fshatra ku askush nuk kishte shpallur ndonjëherë besimin e krishterë dhe as nuk kishte shqiptuar emrin e Jezusit. Meqënëse ai misionar mbante kryqin të varur në qafë, fëmijët i afroreshin dhe e pyesnin: “Kush është, përse është kështu?”

Në këtë vend emri i Jezusit është varrosur për vite me rradhe me një mizori të jashtëzakonshme, ju takon juve tani gëzimi për të përcjellë dashurinë e vetme ndaj Jezu Krishtit, Shpëtimtari i gjithë njerëzimit.

Le të na shoqërojë në këtë krenim e gjatë këtyre ditëve, prania e ngrohtë e Virgjërës Mari, Nëna e Jezusit, prej së cilës edhe Ai, sikurse edhe ne, ka mësuar të lutet e të besojë. Maria tani e shoqëron besimin tonë me hirin e Shpirtit të Shenjtë dhe përgatit udhët e zemrës e mendjes së njerëzve të cilëve i drejtoheni.

Sh.T. MONS. ANGELO MASSAFRA

Arqipeshkëv Metropolit i Shkodrës dhe President i Konferencës Ipeshkvnore të Shqipërisë

Shenjtoria e Zojës së Këshillit të Mirë - 12 tetor 2002

Besimtarë të dashur,

unë dëshiroj t’ju prezantojë këto meshtar dhe t’ju tregoj pse sot jemi këtu për të kremtuar këtë Meshë falenderimi.

Një pjesë e tyre ka ardhur nga Italia dhe përfaqësojnë Kishën Katolike në Itali,

me Mons. Giuseppe Androzzini, i cili është Drejtor i Zyrës Kombëtare të kooperimit misionar në Itali mes Kishave, dhe ne jemi ndër ata që marrin këtë lloj ndihme nga misionarët italian.

Pastaj kemi edhe Këshilltarin e Nuncit, Mons. Amrose Madtha, i cili na gëzon gjithmonë me praninë e tij në këto takime dhe përfaqëson, në punën tonë, në rrugën tonë, në Kishën tonë pranine e përhershme të Atit të Shenjtë, Papës Gjon Pali II, si i deleguar i Nuncit Apostolik.

Kemi mes nesh edhe Atë Cristoforo Palmieri, Aministator Apostolik i Rrëshenit,

Mons Dodë Gjergjin, Administrator Apostolik i Sapës, gjithashtu kemi meshtarët që vijnë nga vënde të ndryshme të Shqipërisë.

Të gjithëve i uroj mirseardhjen!

Për cilën arsye u zhvillua ky takim? Ky është një vit jubilar, u bënë 10 vjet që misionarët edhe nga Italia kanë ardhur, edhe unë kam ardhur nga Italia, për të rimëkëmbur pas rregjimit komunist Kishën “Martire”. Le ta quajmë kështu, sepse ka qënë me të vërtetë martire Kisha Katolike në Shqipëri.

Ky takim ka filluar me një Meshë falenderimi, pra këto tre ditë kanë filluar dhe mbarojnë me Meshën e Shenjtë. Eukaristia ka një domethënie: flijimi i falenderimit të Jezu Krishtit ndaj Atit,

la Santa Messa. L'Eucaristia ha un significato: il sacrificio del ringraziamento di Gesù Cristo per il Padre tramite lo Spirito Santo. Desidero anche ringraziare Dio, perché tutto ciò che è buono viene dal Signore. La libertà dell'Albania, la venuta dei missionari, sono una cosa buona che ha dato gioia a tutti noi, per questo ringraziamo il Signore. Ringraziamo anche la nostra Madre, Maria, la quale anche durante il regime comunista ci è stata vicino e ci invita a rallegrarci per questa nostra Chiesa, che va sempre avanti. Io desidero dirlo anche a voi carissimi fedeli, che veramente ogni opera che abbiamo fatto: spirituale, di formazione, abbiamo costruito scuole, ambulatori, tutto ciò lo abbiamo fatto grazie a Dio, grazie alla carità dei nostri donatori, tra i quali al primo posto è la chiesa che è in Italia. Noi li ringraziamo di tutto ciò che hanno fatto.

Siamo contenti del lavoro che abbiamo fatto, siamo contenti della testimonianza dei nostri martiri, dei nostri padri che hanno resistito e non hanno negato la fede, siamo molto contenti anche di voi che avete conservato la fede. Ora però dobbiamo vedere il futuro, che è nelle nostre mani e pensando proprio a ciò durante questo incontro, una delle proposte che è stata sottolineata di più era l'impegno di tutti per conoscere di più il Vangelo, per amare la gente, perché tutti siamo missionari.

Missionario sono io come vescovo, sono i presbiteri, le suore e dobbiamo capire che anche voi siete dei missionari. Tu padre sei missionario, tu madre, tu figlio, tu figlia, voi tutti siete missionari. Per valorizzare di più il nostro battesimo dobbiamo impegnarci di più per addolcire il nostro cuore e la nostra mente con la Parola di Dio e dando la Parola giusta a coloro che ne hanno bisogno. Quanto volte potete dare una parola di consolazione, di speranza o d'incoraggiamento? È proprio così che troverete la felicità. Così come diceva quella donna nel Vangelo: beata sia tua madre che ti ha portato nel grembo. Come ha risposto Gesù? Non li ha detto: no, mia madre non è beata! Ma li ha risposto: Mia madre è beata non solo perché mi ha nutrito ma anche perché ha ascoltato ed accolto la Parola di Dio. La stessa cosa ci dice anche a noi: Voi sarete beati come mia madre se ascolterete la Parola di Dio e la metterete in pratica. E se noi ascoltiamo la Parola di Dio e lo mettiamo in pratica siamo missionari.

Spesso quando domando i bambini: chi ti ha insegnato le preghiere? Mi rispondono: Il nonno! La nonna! Allora tu nonno, tu madre, tu padre, che hai insegnato le preghiere ai figli durante il comunismo, tu sei stato missionario. Però non dimenticare che anche ora che sei libero sei chiamato ad essere missionario. Perché anche oggi, come ho detto anche prima, abbiamo bisogno di impegnarci a conoscere e ad approfondire la nostra fede.

Tutti saremo beati ascoltando e mettendo in pratica la Parola di Dio seguendo l'esempio della Madonna, la madre del Buon

nëpërmjet Shpirtit të Shenjtë. Dhe dëshiroj ta falenderoj Hyjin sepse gjithçka që është e mirë vjen nga Zoti. Liria e Shqipërisë, ardhja e misionarëve është një e mirë që na ka gëzuar të gjithëve, për këtë e falenderojmë Zotin. Të falenderojmë edhe Nënë tonë, Marinë, e cila edhe nën rregjimin komunist na ka qëndruar pranë dhe na fton që të gëzohemi për këtë Kishën tonë, që ecën përpara shumë mirë. Unë dëshiroj t'ju a them edhe juve, besimtarë të dashur, se me të vërtetë çdo punë që kemi bërë: shpirtërore, formuese, kemi ndërtuar shkollat, ambulancat, të gjitha këto i kemi bërë falë Zotit, falë bamirësisë së bamirsave tanë, tek të cilët vëndin e parë e zë Kisha që është në Itali. Ne i falenderojmë për gjithçka që kanë bërë.

Ne jemi të kënaqur për punë që kemi bërë, jemi të kënaqur për dëshminë e martirëve tanë, për etërit tanë që kanë qënë të fortë dhe nuk e kanë mohuar fenë, jemi shumë të lumtur prej jush që e keni ruajtur fenë. Tani do të shohim të ardhmen, e cila është në duart tona dhe duke menduar pikërisht për këtë gjatë këtij takimi një nga propozimet që është theksuar më shumë ka qënë angazhimi i të gjithëve për ta njohur më tepër Ungjillin, për të dashur njerëzit pasi të gjithë të jemi misionar.

Por misionar jam unë si Ipeshkëv, janë meshtarët, motrat, dhe duhet të kuptojmë se edhe ju jeni misionar. Ti baba je misionarë, ti nënë, ti djalë, ti vajzë, ju të gjithë jeni misionar. Që të vlerësojmë pagëzimin tonë duhet të angazhohemi më tepër, për të ngrohur zemrën tonë, mendjen tonë me Fjalën e Hyjit dhe duke i thënë Fjalën e duhur atyre që kanë nevojë. Sa herë mund të jepni një fjalë ngushëllimi, shprese apo guximi? Në këtë mënyrë do të jemi të lumtur. Si thoshte gruaja në Ungjill: e lumja nëna jote që të ka mbajtur në kraharorin e saj. Si i është përgjigjur Jezusi? Nuk i ka thënë: jo, nëna ime nuk është e lumtur! Por i është përgjigjur: Nëna ime është e lumtur jo vetëm sepse më ka ushqyer por edhe sepse ka dëgjuar dhe ka pranuar Fjalën e Hyjit. Të njëjtën gjë na thotë edhe neve: Ju do të jeni të lumtur si nëna ime nëse dëgjoni Fjalën e Hyjit dhe e zbatoni. Dhe nëse e dëgjojmë Fjalën e Hyjit dhe e zbatojmë jemi misionarë.

Shpeh herë kur pyes fëmijët: kush ti ka mësuar lutjet? Më përgjigjen: Gjyshi! Gjyshja! Atëherë ti gjysh, ti nënë, ti babë që i ke mësuar lutjet fëmijëve edhe gjatë komunizmit, ti ke qënë misionar. Por mos harro që edhe tani në liri je i thirrur të jesh misionar. Sepse edhe sot, siç thashë edhe më përpara, kemi nevojë që të angazhohemi për të njohur dhe për t'u thelluar në fenë tonë.

Të gjithë do të jemi më të lumtur duke dëgjuar dhe zbatuar Fjalën e Hyjit nën shembullin e Zojës, Nënës së Këshillit të Mirë, të cilën ne e nderojmë në këtë Shenjtërore. Duke besuar gjithmonë në Provaninë, shumë shpejt do të bëjmë një mozaik dhe në mes do të vendosim imazhin që na ka sjellë Papa kur ka ardhur në Shqipëri në 1993.

Consiglio, la quale noi veneriamo in questo Santuario. Avendo sempre fede nella Provvidenza, molto presto faremo un mosaico e al centro metteremo l'immagine che ci ha portato il Papa quando è venuto in Albania nel 1993.

Di una cosa dovete essere sicuri, che la Madonna non si è mai allontanata dall'Albania, mai. E con la forza che viene dal Signore e tramite la Madonna, dalla sua presenza in mezzo a noi, andremo avanti, insieme con la Chiesa in Italia, come due sorelle che si amano, che si aiutano si appoggiano a vicenda ed apprezzano i valori della propria cultura.

Sia lodato Gesù Cristo...

Për diçka duhet të jenë të bindur, se Zoja nuk është larguar kurrë nga Shqipëria, kurrë. Dhe me forcën që vjen prej Zotit dhe nëpërmjet Zojës, prej pranisë së saj mes nesh, ne do të ecim përpara, bashkë me Kishën në Itali, si dy motra që e duan njëra-tjetrën, që ndihohen, përkrahen dhe që çmojnë vlerat dhe kulturat e veta.

Qoftë lëvduar Jezu Krishti...

